

## TEZ ÖZETİ

Tarih boyunca üzerinde en fazla tartışılan konulardan biri, kadının bulunduğu toplumda konumu ve değeri olmuştur. Her toplum kadına belirlediği kriterlere göre değer vermiş, neticede kadın kimi zaman ikinci sınıf insan muamelesi görmek suretiyle, kimi zaman da olması gerekenden daha fazla değer verilmek suretiyle istismar edilmiştir.

Allah Teala, her topluma peygamberler göndererek, gönderdiği vahiylerle insanlara dengeli bir hayatın nasıl yaşanacağını bildirmiştir. Gönderilen bu hayat sistemi içerisinde kadın ve erkeğin konumu nihai olarak bildirilmiştir.

Çalışmanın amacı, İslam kültüründe kadının konumu ve “Kur’an’da övgüyle bahsedilen kadınlar”ın övgüye değer yönlerini zikretmek suretiyle örnekliklerini ortaya koymaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde gayri semavi ve semavi dinlerde kadının konumunu ele alınarak bu dinler arasında mukayese yapmaya çalışılmıştır. Bu, tarih boyunca istismara maruz kalan kadının Kur’an’la gerçek değerini nasıl bulduğunu ortaya koyabilme fırsatı sağlamıştır.

İkinci bölümde, Kur’an’da genel özellikleri zikredilen övülmüş kadınları tespit etmek suretiyle belirgin ve övgüye değer davranışlar üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Kur’an’da ismen ya da işareten atıfta bulunan övülmüş kadınların kimler olduğu tespit etmeye çalışılırken Allah’ın övgüsüne mazhar olan davranışların neler olduğunu ortaya koyma amacı güdülmüştür. Bu bölümde ele alınan övgüye değer kadınların davranışları incelenirken müfessirlerin genel olarak israili rivayetleri ele aldığını söylemek yerinde olacaktır. Zira bu konu da daha çok israili kaynaklarda rivayetler bulunmaktadır. Müfessirler nasıl ki bu konuda bilgi verme amacıyla israili rivayetleri kitaplarına almışlar ve bu rivayetlerin doğruluğunu iddia etmeden bize ulaştırmışlarsa bu çalışmada da israili rivayetler zikredilirken aynı amaç güdülmüştür. Rivayetlerin doğru veya yanlış olması her zaman tartışmaya açıktır.

## **ABSTRACT**

**One of the most controversial issues throughout the human history is the role and significance of women in the society. Every society values women differently and according to their own criteria. In some societies women are discriminated from the life and in some others they are overvalued based on these criteria. In both cases females are abused and not given the treatment they deserved.**

**Allah Teala informed humanity on how to maintain a balanced life through his messages he gave to his prophets to be delivered to their societies at different times. In the framework drawn by Allah, the position of man and woman was also finalized.**

**The purpose of this study is to analyze the position of women in Islamic culture and, by mentioning the praiseworthy aspects of them, to expose the exemplary lives of the women who are praised in the Qur'an.**

**In the first part of the study, we introduced the status of women in celestial religions and others, and then compared the position of women in celestial religions with other religions. The comparison has given the opportunity to expose how women, abused otherwise, are given the value they deserved by Qur'an.**

**In the second part, we determined the women whose general attitudes are stated in Qur'an and we focused on their certain praiseworthy behaviors.**

**Finally in the third part of study, we determined the women who are referred in the Qur'an either directly with their name or without their names stated. Here again, we aimed to picture the behaviors that earned them the appraisal of Allah. While examining the behaviors of these women, interpreters generally used Judo-Christian sources because most rumors on this topic are included by Judo-Christian sources. We followed the same policy with most interpreters and aimed to transmit information from Judo-Christian sources not claiming that they are accurate. Whether the rumors are right or wrong is always open to discussion.**

T.C.  
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI  
TEFSİR BİLİM DALI

# **KUR'AN'DA ÖVGÜYLE BAHSEDİLEN KADINLAR**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN**  
**PROF. DR. M. SAİT ŞİMŞEK**

**HAZIRLAYAN**  
**HAKAN KÜÇÜKKENDİRCİ**

**KONYA-2005**

## ÖNSÖZ

Tarih boyunca üzerinde en fazla tartışılan konulardan biri, kadının bulunduğu toplumda konumu ve değeri olmuştur. Her toplum kadına belirlediği kriterlere göre değer vermiş, neticede kadın kimi zaman ikinci sınıf insan muamelesi görmek suretiyle, kimi zaman da olması gerekenden daha fazla değer verilmek suretiyle istismar edilmiştir.

Allah Teala, insanlığa her dönemde peygamberler göndererek, gönderdiği vahiylerle insanlara dengeli bir hayatın nasıl yaşanacağını bildirmiştir. Gönderilen bu hayat sistemi içerisinde kadın ve erkeğin konumu nihai olarak bildirilmiştir.

Çalışmamızın amacı, kadının konumu ve Kur'an'da övgüyle bahsedilen kadınların övgüye değer yönlerini zikretmek suretiyle örnekliklerini ortaya koymaktır.

Konuyu işlerken, İslam'dan önceki ilahi dinlerin kitaplarından zaman zaman nakiller yapılmak suretiyle mukayese imkânı elde edilmiştir. Çalışmamızda genel olarak müfessirlerin, üzerinde ittifak ettiği görüşleri aldık. Konu ile ilgili varsa, tespit ettiğimiz hadisleri zikretmeye çalıştık. Ayrıca, İslam tarihi ile ilgili muteber kaynaklardan faydalanmak suretiyle konuyu biraz daha detaylı işlemeye gayret ettik. Bununla amaç, incelediğimiz örnek kadın şahsiyetlerin hayatı ile ilgili daha fazla bilgiye duyduğumuz ihtiyaçtır. Geleneksel ve çağdaş müfessirlerden bazılarının kadın konusundaki görüşlerini karşılaştırmak suretiyle geçmişte ve günümüzde kadınla ilgili ayetlerin nasıl yorumlandığını tesbit etmeye çalıştık.

Kadın ve kadının değeri konusunda birçok kitap yazılmış ve değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak biz bu çalışmamızda “hakikati insanların ölçüsüyle değil, insanları hakikatin ölçüsüyle tanı” prensibine uyararak Kur'an'da kadın ve övgüye değer davranışlarını bizzat Kur'an'dan tanımaya çalıştık.

Böyle bir çalışmanın ortaya konmasında ilmi ve dini hakikatlerin belirlenmesinden başka bir gaye güdülmemiştir. Bu konuyu çalışmam için beni yönlendiren M. Said Şimşek hocama teşekkürü bir borç bilirim.

## İÇİNDEKİLER

|                                 |   |
|---------------------------------|---|
| ÖNSÖZ.....                      | 1 |
| İÇİNDEKİLER .....               | 2 |
| KISALTMALAR.....                | 4 |
| GİRİŞ .....                     | 5 |
| 1. Konunun Sınırları.....       | 5 |
| 2. Çalışmanın Amacı .....       | 5 |
| 3. Çalışmada İzlenen Metot..... | 6 |

### 1.BÖLÜM

#### SEMAVİ VE GAYRİ SEMAVİ DİNLERDE KADIN

|                                                                            |    |
|----------------------------------------------------------------------------|----|
| 1.1.Gayri Semavi Dinlerde Kadın: .....                                     | 7  |
| 1.2. Semavi Dinlerde Kadın .....                                           | 8  |
| 1.2.1.Tevrat'ta Kadın .....                                                | 8  |
| 1.2.2 İncillerde Kadın.....                                                | 9  |
| 1.2.3. Kur'an'da Kadın.....                                                | 10 |
| 1.2.3.1.Geleneksel Yorum ve Geleneksel Yorumun Temel Dayanakları .....     | 14 |
| 1.2.3.2.Çağdaş Yorum ve Çağdaş Yorumun Tarihsel ve Kültürel Bağlamı: ..... | 21 |

### 2. BÖLÜM

#### KUR'AN'DA GENEL ÖZELLİKLERİ ZİKREDİLEN ÖVÜLMÜŞ KADINLAR

|                               |    |
|-------------------------------|----|
| 2.1. Müslüman Kadın .....     | 37 |
| 2.2. Mümin Kadın .....        | 38 |
| 2.3. İtaat eden kadın .....   | 39 |
| 2.4. Doğru olan Kadın .....   | 41 |
| 2.5. Sabreden Kadın .....     | 42 |
| 2.6. Mütevazi Kadın .....     | 43 |
| 2.7.Tasadduk Eden Kadın ..... | 44 |
| 2.8.Oruç Tutan Kadın.....     | 45 |
| 2.9.İffetli Kadın .....       | 46 |
| 2.10.Zikreden kadın.....      | 47 |

### 3. BÖLÜM

#### KUR'AN'DA ÖVGÜYLE BAHSEDİLEN KADINLAR

|                                                             |    |
|-------------------------------------------------------------|----|
| 3.1. HZ. MERYEM .....                                       | 50 |
| 3.1.1. Alemlere Üstün Kılınan Bir Soydan Gelen Meryem ..... | 50 |

|                                                                             |            |
|-----------------------------------------------------------------------------|------------|
| 3.1.2.Hz Meryem’in doğumu .....                                             | 52         |
| 3.1.3.Hz. Meryem’in Allah tarafından hüsnü kabul görmesi .....              | 53         |
| 3.1.4.Hz. Meryem’in özel olarak rızıklandırılması ve seçilmiş olması .....  | 54         |
| 3.1.5. Hz. Meryem’e İsa a.s.’ın Müjdelenişi ve Hz. Meryem’in imtihanı ..... | 57         |
| 3.1.6.Hz. Meryem İsa (a.s)’ın Doğumundan Sonra Evlenmemiştir .....          | 61         |
| 3.1.7. Hz Meryem’in Örnekliği .....                                         | 62         |
| 3.2. HZ.HACER .....                                                         | 64         |
| 3.2.1. Hz. Hacer’in soyu .....                                              | 64         |
| 3.2.2. Hz. İbrahim’in Hz. Hacer ile İzdivacı .....                          | 65         |
| 3.2.3.Hz. Hacer’in Örnekliği .....                                          | 71         |
| 3.3. HZ. ASİYE VE HZ MUSA’NIN ANNESİ .....                                  | 72         |
| 3.3.1. Hz Asiye’nin Soyu .....                                              | 72         |
| 3.3.2. Hz Musa’nın Annesi .....                                             | 73         |
| 3.3.3.Firavun Dönemi ve Hz Musa .....                                       | 73         |
| 3.3.4.Hz Asiye’nin Örnekliği .....                                          | 82         |
| 3.4. MEDYENLİ KIZLAR .....                                                  | 82         |
| 3.5. HZ. BELKIS .....                                                       | 85         |
| 3.5.1. Örnekliği Açısından Belkis .....                                     | 94         |
| 3.6.1. Hz. Aişe .....                                                       | 95         |
| 3.6.2.Hz. Aişe’nin Örnekliği .....                                          | 102        |
| 3.7.1. Mücadele Eden Kadın .....                                            | 103        |
| <b>SONUÇ .....</b>                                                          | <b>106</b> |
| <b>BİBLİYOGRAFYA .....</b>                                                  | <b>107</b> |

## KISALTMALAR

|        |                             |
|--------|-----------------------------|
| a.s    | :Aleyhissalatü vesselam     |
| a.g.e. | :Adı Geçen Eser             |
| b.k.z  | :Bakınız                    |
| b.     | :Bin                        |
| c.     | :Cilt                       |
| doç.   | :Doçent                     |
| dr.    | :Doktor                     |
| hz.    | :Hazreti                    |
| İst.   | :İstanbul                   |
| Mad.   | :Maddesi                    |
| prof.  | :Profösör                   |
| r.a.   | :Radiyahü anh               |
| s.a.v. | :Sallallahü Aleyhi Ve Selem |
| s.     | :Sayfa                      |
| tahk.  | :Tahkik eden                |
| terc.  | :Tercüme                    |
| T.D.V. | :Türkiye Diyanet Vakfı      |
| yay.   | :Yayınevi                   |

# GİRİŞ

## 1. Konunun Sınırları

Kur'an'ın ana konularından biri insan tabiatıdır. İnsanın tabiatı Kur'an'da farklı örnekler verilmek suretiyle işlenir.

Kur'an'ın özelliği itibariyle ayrıntılara girmemesi ve konular işlenirken genellik ifade etmesi sebebiyle konuların temellendirilmesi Kur'an ayetleriyle olsa da İslam Tarihi kaynaklarına da müracaat edilmiştir. Öte yandan müfessirlerin görüşlerini incelerken bu tefsirlerde yer alan israili rivayetleri de ayrıca tahlile tabi tutmaya çalıştık. Çalışmanın adlandırılmasında “Kur'an'a göre” ifadesinden özellikle kaçınılmıştır. Bu ifade esasen oldukça iddialı bir yaklaşımdır. Çünkü konu ile ilgi bilgiler ayetlerle anlatılsa da, anlatılan doğrudan Kur'an değil, insanın Kur'an'dan anladığı şeylerdir. Dolayısıyla böyle bir çalışmada Kur'an ayetleri doğrudan ve yalnızca sunulmamakta, araştırmacının yorum ve yaklaşımlarıyla anlatılmaktadır.

Diğer yandan konu ile ilgili müstakil olarak neşredilmiş, Bekir Topaloğlu'nun “Kur'an'da Kadın”; Hidayet Şefkatli Tuksal'ın “Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri”; Bayraktar Bayraklı'nın “ İnsan Sevgi ve Temel Haklar” gibi araştırmalar çalışmamıza katkısı olacağı düşüncesiyle yeri geldikçe referans olarak kullanılmış ve bununla farklı araştırmacıların görüşleri alınarak konuya genişlik kazandırılma gayesi güdülmüştür.

## 2. Çalışmanın Amacı

Kur'an'da kadın konulu araştırmalar mevcut ise de, Ku'an'da Övgüyle Bahsedilen Kadınların bir arada zikredildiği ve örneklikleri açısından incelendiği müstakil bir eser bildiğimiz kadarıyla mevcut değildir. Bu alandaki boşluğun doldurulmasına bir katkı sağlamak düşüncesiyle böyle bir çalışmayı yaptık.

Her toplumda kadına yüklenen değer farklılık arz etmektedir. Ancak Kur'an, kadının konumu hakkında genel bir mantık vermiş ve tarihte yaşamış birtakım kadınların yaşamlarından da örnekler vermiştir. Dolayısı ile kadının konumunun toplumlar tarafından değil, bizzat Allah Teala tarafından nihai olarak belirlendiğinin ortaya konulması amacıyla böyle bir çalışmayı yapmayı uygun gördük

### 3. Çalışmada İzlenen Metot

Tüm bilimsel alanlarda olduğu gibi, Tefsir de de metodun önemli bir yeri vardır. Çünkü bilimsel bir araştırmada belirli bir metot izlenmeden ilmi sonuçlara ulaşmak mümkün değildir.

Çalışmamızda öncelikle semavi ve gayri semavi dinlerin kadına bakışlarını incelemek suretiyle mukayese etmeye çalıştık. Müfessirlerimizi geleneksel ve çağdaş ayrımı yapmak suretiyle kadınla ilgili ayetlerin yorumlanmasında farklı görüşleri karşılaştırmaya gayret ettik.

Konularla ilgili ayetleri izah ederken ayetlerin yorumlarında öncelikle muteber tefsir kitaplarından yararlandık. Ayetlerin anlam ve çevirilerinde çoğunlukla Diyanet Vakfı'nın heyet tarafından tercümesi yapılan Kur'an mealini kullandık. Bunların yanı sıra İslam'dan önceki ilahi dinlerin kitaplarından zaman zaman nakiller yapılmak suretiyle mukayese imkânı elde etmeye çalıştık. Ayrıca İslam tarihi ile ilgili farklı çalışmaları incelemek suretiyle çalışmaya genişlik sağlamaya gayret ettik.

Çalışmanın birinci bölümünde gayri semavi ve semavi dinlerde kadının konumunu ele alarak bu dinler arasında mukayese yapmaya çalıştık. Bu bize tarih boyunca istismara maruz kalan kadının Kur'an'la gerçek değerini nasıl bulduğunu ortaya koyabilme fırsatı sağlamıştır.

İkinci bölümde, Kur'an'da genel özellikleri zikredilen övülmüş kadınları tesbit etmek suretiyle belirgin ve övgüye değer davranışlar üzerinde durmaya çalıştık.

Çalışmanın Üçüncü bölümünde ise, Kur'an'da ismen ya da işareten atıfta bulunan övülmüş kadınların kimler olduğunu tesbit etmeye çalışırken Allah'ın övgüsüne mazhar olan davranışların neler olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Bu bölümde ele aldığımız övgüye değer kadınları incelerken incelediğimiz müfessirlerin genel olarak israili rivayetleri ele aldığını söylememiz yerinde olacaktır. Zira bu konu da daha çok israili kaynaklarda rivayetler bulunmaktadır. Müfessirler nasıl ki bu konuda bilgi verme amacıyla israili rivayetleri kitaplarına almışlar ve bu rivayetlerin doğruluğunu iddia etmeden bize ulaştırmışlarsa bizde israili rivayetleri çalışmamızda zikrederken aynı amaçla aldık. Rivayetlerin doğru veya yanlış olması her zaman tartışmaya açıktır. Çünkü bu konuda verilen bilgiler sahih kaynaklarda sınırlı olarak geçmektedir.

## 1.BÖLÜM

### SEMAVİ VE GAYRİ SEMAVİ DİNLERDE KADIN

Kur'an'da kadının konumu ve Kur'an'da övgüyle bahsedilen kadınların özelliklerini zikretmeden önce, İslam öncesi tarihi süreçte kadının durumu ve bulundukları toplumlarda statülerinin ne olduğuna değinmekte yarar görmekteyiz.

#### 1.1.Gayri Semavi Dinlerde Kadın:

Tarih boyunca çeşitli toplumlarda kadının farklı statülerde bulunduğu, anaerkil aile yapısının geçerli olduğu bazı ilkel topluluklarda kutsallaştırıldığı, bazılarında ise erkeklerle eşit statü ve haklara sahip bulunduğu, ataerkil topluluklarda çoğunlukla erkeklere göre ikinci derecede bir statü taşıdığı ve hatta bazı kültürlerde hemen hemen hiçbir hak ve değere sahip olmadığı genel bir tesbit olarak söylenebilir.

İslam'ın doğuşuna kadar dünyanın çeşitli bölgelerinde kadının durumuna ve toplum içerisindeki statüsüne kısaca bir göz atacak olursak;

Hitit döneminde, kadın Ön Asya'daki hemcinslerinden daha iyi durumda idi. Ticari hayatta aktif rol alan kadın, medeni hukuk kuralları açısından erkeğe eşit idi. Hitit kült ve çevresinde kadınların çok yaygın işlevleri vardı. Hatta Hitit yasasında kral ve kraliçe eşit sayılırdı.

Eski Yunan'da kadınların hiçbir politik hak ve yetkisi yoktu. Miras erkek çocuğuna düşerdi.

Roma'da kadınlara kamu hukuku alanında hiçbir hak tanınmamıştı. Devlet kurumlarında görev alamıyorlardı. Özel hukuk alanında da hakları kısıtlıydı. Kız evlat aile dinini devam ettiremeyeceği için pek makbul sayılmıyordu.

Bütün Budist ekollerde erkek hakimiyeti söz konusu idi. Eski hint hukukuna göre kadın, evlenme, miras ve diğer alanlarda hiçbir hakka sahip değildi.

Eski Türklerde ataerkil aile tipi hakim ise de kadın, çağının diğer kadınlarına göre daha iyi bir konuma sahip idi. Poligami olmakla birlikte, monogami yaygındı ve eş seçmede kadınlarda söz sahibi idi.

İslam'ın doğuşu sıralarında Arabistan yarımadasında kadın adeta erkeğin şehvetini tatmin vasıtası sayılırdı. Evlenme, aile kurma ve boşanma düzeninden ve miras hakkından mahrumdu.<sup>1</sup>

Yaptığımız bu kısa açıklamadan anlaşılıyor ki İslam'ın gelmesinden önce dünyanın hiçbir yerinde ve hiçbir döneminde vahiyden uzak olarak yapılan kanun ve düzenlemelerde kadına değer verilmemiş ve kadın bir eşya gibi telakki edilmiştir.

İslamdan önce ilahi kaynaklı ancak muharref olan yahudilik ve hristiyanlıkta kadının durumuna bakacak olursak;

## **1.2. Semavi Dinlerde Kadın**

### **1.2.1. Tevrat'ta Kadın:**

Yahudilikte kadının rolü eski dönemlerden beri var olan ataerkil toplum yapısına uygun olarak şekillenmiş, sosyal fonksiyonlar cinsiyete göre tesis edilmiştir. Tevrat'ta kadının yaratılışı ile ilgili iki kıssadan birincisine göre kadın erkeğe eşittir ve ikisi de Tanrının suretinde yaratılmıştır.<sup>2</sup> İkinci kıssaya göre ise kadın erkeğin kaburga kemiğinden ve onun yalnızlığını gidermek için yaratılmıştır.<sup>3</sup> Kadının erkekten yaratılmasının sebebi aynı bütünün parçaları olmaları dolayısıyla birbirlerine bağlanmaları<sup>4</sup>, parça bütüne tabi olduğu gibi kadının erkeğe tabi olmasıdır. Bu tabi oluş kadının yasak meyveyi yemesi ve eşine de yedirmesi sebebiyle daha da ön plana çıkmıştır. Tanrı emre itaatsizliği yüzünden kadını cezalandırmış, zahmetini ve gebeliğini daha da çoğaltacağını, ağrı ile evlat doğuracağını, arzusunun kocasına karşı olacağını ve kocasının da kendisine hakim olacağını bildirmiştir.<sup>5</sup> Kadının erkekten sonra ve ondan bir parça olarak yaratılması, erkeğin kadına ad koyması, erkeğin hakimiyeti ve kadının ona boyun eğmesi olarak yorumlanmaktadır. Kitab-ı Mukaddes geleneğinde erkek kadının efendisidir. İbranicede kocaya verilen isimlerden biri de “baal” dir ki efendi anlamındadır<sup>6</sup>

Kadının birinci görevi ve varlık sebebi çocuk doğurmak<sup>7</sup> ve yuvaya bakmaktır. Koca ve çocuklar iyi bir eş ve anne için mutluluk<sup>8</sup> kadının kısır olması ise kınanma ve üzüntü

---

<sup>1</sup>.Bekir Topaloğlu, İslam'da Kadın, Rağbet yay., s.27

<sup>2</sup> Tekvin, 1/26-27

<sup>3</sup> Tekvin, 2/21-25

<sup>4</sup> Tekvin, 2/23-24

<sup>5</sup> Tekvin, 3/16

<sup>6</sup> Ömer Faruk Harman, 'Kadın' md., T. D.V. İslam Ansiklopedisi, XXIV/83, İstanbul, 2001

<sup>7</sup> Tekvin, 3/16

sebebidir.<sup>9</sup> Anne olarak kadının özel bir yeri vardır ve ona saygı gösterilmesi istenmektedir.<sup>10</sup> Dini hukukta kadın, hakları, görevleri ve çeşitli kadınlık halleriyle özel bir statüdedir ve bu sebeple de erkeklerle ortak genel hükümler dışında farklı kurallara tabidirler.

İbadette kadının rolü ikinci derecededir. Kadın din görevlisi olamaz. Yahudilikte kadınlar cemaatten sayılmazlar ve cemaatle ibadete iştirak edemez, sadece uzaktan izleyebilirler<sup>11</sup>

Tevrat kadınlara erkek gibi giyinmeyi yasaklamaktadır.<sup>12</sup> Diğer taraftan kadının başını örtmesi gerekirken kadının başını açma ise kahin tarafından bir aşağılama olarak yapılmakta<sup>13</sup> halk içinde başı açma küçük düşürücü bir davranış olarak kabul edilmektedir.<sup>14</sup> Yahudi bilginlere göre saçının örgüsünü gösteren evli kadın cezalandırılmaktadır. Talmud'a göre bir kimse halk içinde başını açan karısını boşayabilir, bazılarına göre ise başı açık kadının bulunduğu evde kutsal metinler okunması yasaktır.<sup>15</sup> kadının başını örtmesi şart olmasına rağmen peçe takma zorunluluğu yoktur.

Günümüzde ise Yahudiler içerisinde kadınla ilgili farklı yeni yorumlar getirme eğilimleri de söz konusudur. Ortodoks Yahudilik dışındaki kadınlar gittikçe artan oranda erkeklerle eşit rol oynamayı ve Yahudiliğin kadına karşı tavrının yeniden gözden geçirilmesi istenmektedir.

### 1.2.2 İncillerde Kadın:

İnciller'de Hz. Meryem başta olmak üzere muhtelif kadınlardan bahsedilmektedir. İsa sadece sözleriyle değil davranışlarıyla da kadınları yüceltmış, incili yayma işine, seçtiği kadınları da katmıştır. Yeni Ahid'de erkekler gibi kadınlarda Mesih'in doktrinine muhataptır ve onu dinleyip peşinden gitmiştir.<sup>16</sup> İsa Mesih vasıtasıyla şifa bulmuş ve günahları bağışlanmıştır.<sup>17</sup> Yeni Ahid'de bir taraftan cinsi hayat ve evlilik iyi görülmemekte, bekaretin, üstünlüğün ve evlenmenin fazileti vurgulanmakta, diğer taraftan poligami ve boşanma yasaklanmamaktadır.<sup>18</sup> Pavlus evlenmemenin ideal olduğunu, ancak hem zinadan korunmak

---

<sup>8</sup> Süleyman meselleri, 31/28

<sup>9</sup> Tekvin, 11/30; 25/21; 29/31-32

<sup>10</sup> Çıkış, 20/12; Levililer, 20/9.

<sup>11</sup> Ömer Faruk Harman, 'Kadın' mad., XXIV /84-85

<sup>12</sup> Tesniye, 22/5

<sup>13</sup> Sayılar, 5/18

<sup>14</sup> İşaya, 3/17

<sup>15</sup> Bekir Topaloğlu, s.283-284

<sup>16</sup> Matta, 14/21, 15/28, Yuhanna, 4/7-42

<sup>17</sup> Matta, 8/14-15; Luka, 7/48-50; 13/13

<sup>18</sup> Matta, 1/23; 19/12

hem de çocuk yapmak için evliliğin olabileceğini ifade etmektedir.<sup>19</sup> Ona göre erkek, kadın için değil, kadın erkek için yaratılmıştır ve bu sebeple kadınlar rabbe bağlı oldukları gibi kocalarına bağlı olmalıdırlar. Çünkü Mesih nasıl kilisenin başı ise erkek te kadının başıdır.<sup>20</sup> Pavlus, kadınların kilise toplantılarına katılabileceklerini ancak söze karışmamalarını, çünkü kadınlar erkeklere bağımlı olduğu için öğrenmek istediklerini evde kocalarından sorabileceklerini, kadınların başlarını örtmelerinin zorunlu olduğunu ve yalnız bu şekilde kilisede dua edebileceklerini<sup>21</sup> belirtmektedir.

Kilise babalarının kadınlara dair görüşleri genelde olumsuzdur. Hristiyan kültüründe kadın yasak meyveyi Adem'e yedirerek onun cennetten kovulmasına, böylece insan neslinin günahkar olmasına sebep olmuştur. Kadın yeryüzüne günahı getiren, erkeği mahveden, baştan çıkarandır. Bu sebeple kilise babaları evliliği zorunlu bir kötülük olarak görmüşlerdir.<sup>22</sup>

Ortaçağ hristiyan dünyasında kadın ve evlilik öylesine kötülenmiştir ki Macon konsilinde (585) kadının ruhunun olup olmadığı tartışılmıştır. Buna bağlı olarak kadının sosyal hayattaki durumu daha da kötüleşmiş, XII. Asırdan itibaren Batı'da cadı ve büyücü avı başlamış, pek çok kadın cinlerle ilişkili olduğu iddiasıyla yakılmış veya su da boğulmuştur.

Ortaçağ boyunca hristiyan dünyada, özellikle de kilise muhitinde yaratılış hikayesinin temel alınarak bütün kadınların insanoğlunun düşüşüne sebebiyet verdiği kabul edilen Havva ile özleştirilmesi ve ikinci derecede varlıklar olarak görülmesi, diğer taraftan Havva'nın antitezi olarak bir başka kadının, Meryem ananın öne çıkarılıp onun tanrı annesi olarak takdim edilmesi, yeni dönemde ise bu aşırılıklara tepki olarak feminizm ve kadın hakları tezinin ön plana çıkması, Hristiyanlığın kadın konusunda ki tarihi tecrübelerinin bir özeti mahiyetindedir.

### **1.2.3. Kur'an'da Kadın:**

Tarih boyunca kadının konumunun belirlenmesin de çok farklı uygulamalar ve düşünceler ortaya koyulmuş, kadın, birçok toplum tarafından horlanmış, aşağılanmış, hatta kadının insan olup olmadığı hususu bile düşünürler ve kanun koyucular arasında tartışılan bir konu haline gelmiştir.

---

<sup>19</sup> Korintoslulara birinci mektup, 7/1-7

<sup>20</sup> Efesoslular'a, 5/22-24

<sup>21</sup> Korintoslular'a Birinci Mektup, 11/5-6, 9-10; 14/34-35

<sup>22</sup> M. Akif Aydın, XXIV/86

İşte Kur'an, mağdur olan ve tarih boyunca süistimallere maruz kalan kadının imdadına yetişerek kadın - erkek bütün insanların soy ve soplarnı ayırt etmeksizin yaratılıŖta eşit olduğunu tüm insanlığa ilan etmiştir.

**“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir diŖiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her Ŗeyden haberdardır.”<sup>23</sup>**

**“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının.”<sup>24</sup>**

Nisa ( kadınlar) adını taşıyan ve aile konusunun birçok meselesinin incelendiği surenin bu ilk ayetinde bütün insanların bir nefisten yaratıldıkları anlatılmaktadır. Ayette sözü edilen “tek nefis”, Hz Ademdir. Ondan eŖi Havva yaratılmıştır. Ve ikisinden de insanlığın tamamı üremiştir. Burada sözü edilen tek nefisle insanlık özünün kastedildiğini ve hem Adem'in, hem de Havva'nın bu özden yaratıldığını ileri sürenler olmuştur. Buna göre ayet mecazi anlamlar içermektedir. Ancak zorunlu olmadıkça mecaza gitmek doğru değildir. Ayetin zahirinden anlaşılan, Havva'nın Adem'den yaratıldığıdır. Bu konuda peygamberden nakledilen hadisler de vardır. Ayrıca Tevrat da bu görüşü açıkça ortaya koymaktadır. Diğer taraftan ayette, o nefisten eşinin yaratıldığı ifade edilmektedir ki Ŗayet ileri sürülen doğru olsaydı, bu takdirde Havva'nın o insanlık özünün eŖi olması gerekirdi. Çünkü yukarı da da belirttiğimiz gibi ayet, nisa suresinin ilk ayetidir ve öncesinde Adem'den söz edilmemiştir. O halde tek nefis ile kastedilen Adem olmalıdır. Ŗayet tek nefisle insanlık özünün kastedildiği söylenecek olursa “zevceha” terkinin “ha” zmirini göndereceğimiz bir merci bulunmamaktadır.

Peki bunun böyle olması, değer bakımından kadının erkekten geri olmasını gerektirir mi? Ayetten böyle bir anlam çıkarmak mümkün değildir. Hatta Kur'an-ı Kerim, baba olmaksızın Hz İsa'nın Meryem'den doğduğunu belirtmektedir. Eğer ayetten böyle bir anlam çıkmış olsaydı, Meryem'in de Hz İsa'dan üstün olması gerekirdi. Bu sebeple ayetten böyle bir anlamın çıkarılmayacağını söylüyoruz. Aksine, erkekten yaratılmış olan kadının, erkekle değer bakımından eşit olduğunu söylememiz daha doğru olur. Bir bütünü ikiye böldüğümüz zaman, bir parçasının diğerinden üstün olduğunu söyleyemeyiz.<sup>25</sup>

Kur'an'da insanın yaratılıŖı anlatılırken Hristiyanlık'ta varolan ve ilk kadın tarafından işlenen dolayısıyla erkeğinde işlemesine sebep olan asli günah anlayışı tamamen çürütölerek

---

<sup>23</sup> Hucurat, 49/13

<sup>24</sup> Nisa, 4/1

<sup>25</sup> Said Şimşek, Kur'an'ın Ana Konuları, beyan yay., 2. baskı, İstanbul, 2001, s. 204-205

kadın ve erkeğin gerek yaratılışta gerekse hak ve sorumlulukları üstlenmesinde eşit olduğu ortaya konmuştur. Nitekim Tövbe suresinde “ **Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım.**”<sup>26</sup> “**Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkorlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resûlüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah azîzdir, hikmet sahibidir.**”<sup>27</sup> buyurulmaktadır.

Hz peygamberin kadınlara yönelik sözleri ve uygulamalarında, Kur’an’ın çizdiği bu çerçeveye uygundur. Ancak Hz. Peygamberden günümüze kadar intikal eden kimi sözler, farklı ve yanlış yorumlanmış, ancak yine de hristiyan dünyasında olduğu gibi kadın hiçbir zaman toplumsal nefretin odak noktasına yerleştirilmemiştir.

Kur’an kadın ve erkeğin kulluk açısından hak ve sorumluluklarda eşit olduğundan bahsederken aile gibi toplumun çekirdeğini oluşturan kurumun başına kadından farklı yeteneklere sahip olması açısından erkeği tayin etmiştir. “**Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır.**”<sup>28</sup>

Kur’an, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları yok etmeye veya her toplumun kolay bir tarzda işlemlerini ve ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan cinsiyetler arası işlevsel farklılıkların önemini ortadan kaldırmaya çalışmaz. Hatta kadınlar ve erkekler arasındaki birbiri ile uyum içinde, birbirini destekleyen fonksiyonel ilişkiler, Kur’an’ın toplumla ilgili olarak gerçekleştirmek istediği amacın bir parçası olarak telakki edilebilir.<sup>29</sup> Yine Kur’an, kadınların her birine hakların her birini ihsan ederken, onları erkeklerin hukuk ve vazifelerine rakip etmek yoluyla, yahut erkeklerin hukuk ve vazifelerin taksim edip bazı hisseleri kadınlara vermek suretiyle ihsan etmiş değildir. Zira kadınların erkeklerle rekabetleri hiçbir zaman yarar getirmez<sup>30</sup> Fakat Kur’an, her bir cinsiyet için her kültürde geçerli olacak bir tek yol veya bir dizi yol tanımını ne destekler ne de önerir.<sup>31</sup>

Kur’an, toplumlar boyu süregelen yanlış anlayış ve uygulamaları ortadan kaldırırken kadınlara ilgili de yeni bakış açılarını gözlerimizin önüne sermektedir. Bunlardan birinde kızının harpte esir düşmesinden veya ileride birine zevce olmasından ar eden Babayı Kur’an şiddetle ikaz eder. “**Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü**

<sup>26</sup> Ali İmran, 3/195

<sup>27</sup> Tövbe, 9/71

<sup>28</sup> Nisa, 4/34

<sup>29</sup> Seyyid Kutub, Fi Zılal-il Kur’an, Hikmet yay., 1986, İstanbul, III/221

<sup>30</sup> Musa Carullah, Hatun, Terc. Mehmet Görmez, Kitabiyat, Ankara, 2000, s.65

<sup>31</sup> Amine Vedud Muhsin, Kur’an ve Kadın, Terc., Nazife Şişman İz Yayınları, 2. Baskı, 2000, İstanbul, s.33

**kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!”<sup>32</sup>**

Kur'an'ın hitabının sadece erkeklere yönelik olduğu konusunda Hz. Peygamberin hanımlarından Ümmü Seleme'nin Hz. Peygambere bu konuyu sorması neticesinde<sup>33</sup> Müslüman kadınların ve erkeklerin sorumluluklarını ayrı ayrı zikreden ahzap suresinin 35. ayetinin nazil olduğunu da burada zikretmekte fayda görmekteyiz. **“Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, taate devam eden erkekler ve taate devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazi erkekler ve mütevazi kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”<sup>34</sup>**

Yine Kur'an'da kadınlara da hitap eden birçok ayeti burada zikretmemiz mümkündür:

**“Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah'tan lütfunu isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.”<sup>35</sup>**

**“Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir.”<sup>36</sup>**

**“Allah ve Resulü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”<sup>37</sup>**

**"Rabbim! Beni, ana-babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helâkini arttır.”<sup>38</sup>**

---

<sup>32</sup> Nahl, 16/58-59

<sup>33</sup> M. Aydın, XXIV/92

<sup>34</sup> Ahzap, 33/35

<sup>35</sup> Nisa 4/32

<sup>36</sup> Hucurat 49/11

<sup>37</sup> Ahzap 33/36

**“Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat ödenir ve onlara değerli bir mükâfat vardır.”<sup>39</sup>**

Yukarıda zikrettiğimiz ayetler Kur'an'da kadının da muhatap olarak kabul edildiğini gösteren ayetlerden yalnızca birkaç tanesidir.

Kur'an, tarih boyunca kadının içinde bulunduğu olumsuz bakış açılarını bertaraf ederek onun da şahsiyet sahibi bir insan olduğunu beyan etmiş ve kadını yeniden özgürlüğüne kavuşturmuştur. Kadına, kendi malında tasarruf hakkı verdiği gibi ona insani erdemlerle ilgili haklarını da vererek onu bağımsız bir kişiliğe kavuşturmuştur.

Kadın da tıpkı erkek gibi bağımsız bir kişiliğe sahiptir. Yaptıklarının karşılığını da kendisi görecektir. Ne kadın erkeğin yaptığından dolayı mükafatlandırılır veya cezalandırılır ne de erkek, kadının yaptıklarından dolayı mükafatlandırılır veya cezalandırılır.<sup>40</sup>

Kur'an her dönemde toplumların içinde bulundukları yaşam ve yönetim biçimlerine göre farklı farklı yorumlanabilmiş ancak hiçbir zaman evrenselliğini ve güncelliğini yitirmemiştir. Unutulmamalıdır ki insanların Kur'an'ı yorumlamaları onların Kur'an'dan ne anladıklarının bir yansımasıdır dolayısıyla Kur'an'ın kendisi değildir.

Kur'an'da kadınlarla ilgili ayetlerin yorumlanmasında geçmişte ve günümüzde birtakım yanlış anlama ve yorumlara gidilmektedir. Müfessirlerin içine düştükleri yanlışlar genellikle önceden varolagelen anlayışlarının Kur'an temelli yorumlanması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunun için Geleneksel ve çağdaş diye sınıflandırmaya çalıştığımız bazı müfessirlerin kadınla ilgili yorumlarına değinmekte yarar görmekteyiz.

#### **1.2.3.1. Geleneksel Yorum ve Geleneksel Yorumun Temel Dayanakları**

Geleneksel yorum; tarihi süreç içerisinde oluşan, gelişen ve zamanla gelenek haline dönüşen yorumdur.

Kadın ile ilgili ayetlerin geleneksel yorumu daha çok rivayetlere dayanır. Fakat bu rivayetler muhteva tahliline tabi tutulmamış, 'kategorik –ret, kategorik- kabul' gibi bir yanlışlığın içine düşülmüştür. Nitekim kadın ile ilgili Peygambere isnad edilen birçok rivayet kategorik olarak kabul edilmiş, merkeze bu rivayetler alınmak suretiyle Kur'an'ın ayetleri bunun etrafında dolandırılmıştır.

Geleneksel tefsirler, erkek bakış açısını, kadınla ilgili kendi dönemlerinde varolan bakış açılarını ve önyargılarını yansıtmaları nedeniyle eleştirilir.

---

<sup>38</sup> Nuh 71/28

<sup>39</sup> Hadid 57/18

<sup>40</sup> Said Şimşek, s.207

Kur'an'da kadının 'ses'ini duymamıza rağmen; geleneksel Kur'an tefsirlerinde bu ses duyulmamaktadır. Bu durum, tefsirlerin geliştiği dönemlerde kadınların sessiz kalmalarından da kaynaklanmaktadır.

Kur'an'ın ataerkil bir topluma inmesi hasebiyle vahiy kalıpları da bu toplumun ataerkil dil karakteristiği ile dokunulmuştur. Buna ilave olarak, müfessirlerin dil aracılığıyla oluşturdukları ön yargılar, öncül metin olarak işlev görmüştür. Klasik Arap dilinin ataerkil ön yargıların oluşumundaki rolüne dikkat çeken Khalil Aziz şunları kaydetmektedir: “Kültürel inanç ve değerlerin aktarılmasında temel vasıta olarak dil, erkek-kadın ilişkileri üzerinde derin bir etkiye sahip olabilir. Dil aracılığı ile aktarılan tavırlar ya varolan durumu güçlendirmekte yada bir değişim faktörü olmaktadır. Kuran öncesi zamandan itibaren klasik Arapça, erkeklerin tür, kadınların ise alt tür olduğu inancını aktara gelmiş ve böylece erkeklerin hakimiyetinin varlıkların doğal düzeni olduğu inancını ortaya çıkarmıştır.”<sup>41</sup>

Dil aracılığı ile oluşturulan ön yargıların öncül metin olarak işlev gördüğüne işaret eden Amine Vedud, geleneksel tefsirlerin erkekler tarafından yazıldığını belirtir ve ataerkil öncül metinden hareket eden bu tefsirlerin Kur'an mesajını sınırlandırdığını ileri sürer<sup>42</sup> Amine Vedud, Kur'an'ın Arapçada insanların iletişimi açısından zorunlu olan cinsiyet farklılığını aştığını göstermeye çalışır. “İlahi bir metin, insanların iletişimini sağlayan bir dilin doğal kısıtlayıcılığını aşmalıdır” der.<sup>43</sup>

Geleneksel tefsirler kadın ile ilgili ayetleri gramatik bir biçimde tahlil ettikleri için dil problemini kaçınılmaz olarak yaşadıkları bir gerçektir.

Diğer bir husus da geleneksel müfessirler, kadın konusu ile ilgili düşüncelerini temellendirirken malzeme seçiminde seçici davranmalarındır. Aynı konuda birçok rivayet olmasına rağmen sadece ‘görüşünü destekleyen’ rivayet alınmakta, diğer rivayetler dışarıda bırakılmaktadır. Örnek olarak Peygamberimizin hanımlarla ilgili iki farklı ifadesine temas edelim. Bu rivayetlerin hepside sahih kaynaklarda geçmektedir. Birincisi, Peygamberimiz hanımlarıyla otururken Ummu Mektum diye meşhur ama olan sahabinin geldiğini görüyor. Peygamberimiz (s.a.v) onlara “içeri geçin” diyor. Bunu üzerine hanımlardan biri diyor ki “Ya Rasulallah, gözleri görmüyor ki”, Rasulallah “gözleri görmüyor ama sizinki görüyor” diyor. İkinci bir olay; yine bir hanım geliyor, diyor ki: “kocamdan ayrılacağım”, kocasından ayrılmada ısrarlı olduğunu gören Peygamberimiz, bir hanımın adını vererek “peki git iddetini o hanımın evinde bekle, orada misafir ol” diyor. Hemen arkasından ekliyor, “hayır hayır!

<sup>41</sup> Burhanettin Tatar, Kadın Bilincinin Özgürleşmesi Bağlamında Dil Problemi, İslamiyat III, Sayı:2 , s.45

<sup>42</sup> Amine Vedud, s.23, 27, 156, 157

<sup>43</sup> Amine Vedud, s.30,31

Sahabe oraya sık sık geliyor, o hanımın evinde ilmi sohbetler yapıyorlar, orada rahat edemezsin. Ümmü Mektumun evine git, onun evinde üç ay kal, gözleri görmediği için rahat hareket edebilirsin” diyor. (Ümmü Mektum, bu hanım akrabası; ama nikah düşen biri). İşte bu iki rivayetten birincisinin çok sık tekrar edildiğini, diğerinin ise hemen hemen hiç tekrar edilmediği ve çok az duyduğumuz bir olaydır. Tarihi malzemenin seçiminde müfessirlerin içine düştükleri hata, o malzemeyi dinin kendisi gibi kabul etmeleridir.<sup>44</sup>

Bütün bunlara rağmen geleneksel yorumları ‘toptancılık’ yaparak bir tarafa itmek son derece yanlıştır. Kadın ile ilgili ayetler yorumlanırken sürekli başvurulanan gelenek ve örfün bir tarafa itilmesi, Kur’an yorumunda afaki bir takım eğilimlere yol açmasıyla neticelenecektir.

Kadın ile ilgili hususlardan birkaçının geleneksel tefsirlerde nasıl yorumlandığına bir bakalım. Şüphesiz ki, bu konuların başında en çok tartışılan kadının yaratılış hadisesidir. Fazla detaya girmeden kısaca özetleyelim.

Klasik tefsirlerimizde Hz. Adem insan soyunun temsilcisi olarak takdim edilmektedir.

**“Sizi bir nefisten yartan odur”**

**“Sizi bir tek nefisten yaratmış sonra ondan eşini var etmiştir.”** Zümer/6

Bu ayetlerde geçen ‘nefs’ kelimesinin pek çok anlamları vardır:<sup>45</sup> Can, ruh, akıl, insan, şahıs, kimlik, insanlık vb. anlamlar içerisinde Hz. Adem’in kastedildiği uzun yıllar boyunca en çok kabul edilen yorum olmuştur. Bu durumda ilk kadın erkekten yaratılmış olmaktadır. Kadın ‘topraktan yaratılma’ olgusundan istisna tutulmaktadır.<sup>46</sup> Kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılmış olduğu şeklindeki hadis klasik tefsirlerimizde çok zikredilmektedir.

**“Size nefislerinizden, kendilerinde huzur bulmanız için zevceler (eşler) yaratmış olması aranızda bir sevgi ve şefkati peyda etmesi de onun ayetlerindendir.”** Rum/30 Ayetini yorumlayan Fahrettin Razi ve Kurtubi şöyle diyor: “Öteki varlıklar nasıl erkek için ise, kadınların da yaratılışlarının sebep-i hikmeti erkektir. Kadınlar, Allah’ın üzerimize olan nimetini tamamlamak için yarattığı nimetler zincirindendir.”<sup>47</sup>

Diğer bir önemli husus kadının akıl ve din yönünden eksik olduğu söylemidir. Bütün klasik müfessirler kadının akıl ve din yönünden eksik olduğunu tartışmasız kabul etmektedir. Bu görüşlerini temellendirmek için Bakara Suresi 282. ayetinde iki kadın şahit istenmesine gerekçe olarak gösterilen **“yanıldığında diğeri ona hatırlatsın”** ifadesini delil olarak

<sup>44</sup> Mehmet S. Aydın, TDV. Yay., Kadın Kolları Genel Merkezinde Verilen Konferans, 8 Aralık 1996, Ankara, 1998, s.15

<sup>45</sup> İbn-i Manzur, Lisanu-l Arap, Daru Lisanu-l Arap, Beyrut, II/677-678

<sup>46</sup> Fahrüddin Razi, Mefatihü'l-Ğayb, Akçağ yay. İstanbul, 1989 I/454 ; Zemahşeri, Keşşaf, I/344; Kurtubi, El-Camiu’li-Ahkami’l Kur’an, Terc., M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yay. 1999 İstanbul, V/2

<sup>47</sup> Razi, VIII/94; Kurtubi, IV/17

gösterirler. İlgili ayet açıklanırken kadının akıl yönünden noksanlığına vurgu yapılmakta ve bu fitrata bağlanmakta, hatta Fahrettin Razi mirasta kadına, bir erkeğin yarısı kadar pay verilmesini açıklarken bile aklının eksiliğine vurgu yapmaktadır.<sup>48</sup>

Din eksikliği olarak “hayız döneminde kadının namaz kılmaması, oruç tutmaması” şeklinde Buhari’de geçen rivayet gerekçe gösterilir.<sup>49</sup>

Erkeğin egemenliği (üstünlüğü) konusunda klasik müfessirlerimiz ittifak halindedirler. Bakara Suresi 228. ayetin yorumunda bu husus açıklanır.

**“Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi kadınların da onların üzerinde hakları vardır. Erkekler onlardan bir üstün dereceye sahiptir.”**

Bu ayette geçen **“erkekler onlardan bir derece üstündür”** ifadesi açıklanırken Nisa Suresi 34.ayet zikredilerek üstünlüğün sebepleri anlatılır. Buna dayanılarak ayette geçen bir derece üstünlüğün şu hususlardan dolayı olduğu ifade edilir: Akıl, diyet, miras, devlet başkanlığı, hakimliğe ve şahitliğe uygun olması; kocanın kadını boşayabilmesi, koca, hanımını boşadıktan sonra kadın istese de istemese de kocanın hanımına tekrar dönebilmesi vb. hususlar.<sup>50</sup>

Nisa 34. ayetinde ise; **“Allah’ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin mallarından sarf etmelerinden dolayı; erkekler, kadınlar üstünde hakimdirler”** erkeğin hakim olmasının sebepleri zikredilir.

Ayetin ilk kısmında geçen **“ kimini kimine üstün kılmasından ötürü”** ifadesindeki üstünlüğün gerekçeleri olarak şunlar kaydedilir: Erkek, kadınları terbiye etmek, eğitmek; ellerinden tutup yardımlarına koşmak hususunda<sup>51</sup> şer’i hükümlerde erkeğin kadından üstün olması konusunda da , erkeğin akıllarının ve bilgilerinin daha üstün olması, peygamberlerin ve alimlerin erkeklerden olması cihat, ezan, hutbe, itikaf, hak ile kısas hususlarındaki şahadet, mirastaki hissenin fazlalığı, diyeti yüklenme, kaseme, nikahta velayet, talak, birden çok kadınla evlenebilme vb. hususlar<sup>52</sup>

Kurtubi ayette geçen ‘ قَوَّام ’ kelimesine ‘koruyup gözetme’, ‘muhafaza’, ‘düzeltme’, ‘işlerini idare etme’ anlamını verir. Erkeğin koruyup gözetmesini de şu şekilde açıklar.

---

<sup>48</sup>Razi, V/383,384

<sup>49</sup>Buhari, Zekat 44

<sup>50</sup>Razi, V/202; Kurtubi , III/125

<sup>51</sup>Taberi Tefsiri, Terc. Mehmet Keskin, İst. I/357

<sup>52</sup>Razi,VIII/21,22 İbn Kesir Hadislerle Kur’anı Kerim Tefsiri İst 1981; Zemahşri, Keşşaf I/266; Kurtubi, III/125,126; Nizamüttin En Neysaburi, Garaib’ul Kur’an, Beyrut 1996, I/628; Taberi, Mecme’ul Beyan, Darul Fikr, Beyrut, III/76; İsmail Hakkı Bursevi, Ruhul Beyan, Damla Yay. İst. 1995, I/393

“Kadının işlerini yürütmesi, terbiye etmesi, evde tutması, dışarı çıkmasını engellemesi, buna karşılık kadına düşen kocasına itaat etmesidir.”<sup>53</sup>

Buraya kadarki açıklamalardan anlaşıldığı üzere geleneksel yoruma göre erkeğin kadından üstün olmasının başında, kadının akıl ve din yönünden erkekten aşağı derecede bulunması sebebiyledir. Üstünlükle ilgili diğer hususlar erkeğin sosyal statüsünden kaynaklanır.

Nisa 34.teki ayetin devamında **“serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin; yataklarında onları yalnız bırakın ; nihayet dövün. Size itaat ederlerse aleyhlerinde bir yol aramayın.”** Bu ayette önerilen tedbirler, ailenin düzenini ve karı-koca arasında barışı sağlamak içindir. Razi, maksat yerine geldiği zaman onunla yetinmenin vacip olduğunu söyler ve “ayetteki sıra dikkate alınmalıdır” der.<sup>54</sup> Kurtubi ayette geçen “yataklarını ayırın” ifadesini şöyle yorumluyor. “Eğer erkek, kadını yatağından ayırırsa bu durum kadına ağır gelir ve barışa yaklaşır.” Dövme hususunda ise şunları kaydeder. Dövme kemiklerini kırmayacak örneğin çenesine veya göğsüne vurmayacak şekilde olmalıdır. Dövmeden kasıt şüphesiz barışın sağlanmasıdır. Ayette geçen تشوز kelimesi hakkında ise “Allah’ın kocalarına itaat etmelerini emrettiği kadının isyan etmesi” şeklinde açıklar.<sup>55</sup> İbn-i Kesir, تشوز kelimesini “serkeşlik eden, kocasına üstünlük taslayan, onun emrini yerini getirmeyen, ondan yüz çeviren ve ona kızan kadındır diye açıklar.”<sup>56</sup>

Diğer bir husus çok eşlilik meselesidir.

**“Eğer yetim kızlar hususunda adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız bu durumda onlarla değil size helal olan başka kadınlardan ikişer üçer dörder olmak üzere nikahlayın. Şayet adaleti sağlayamayacağınızdan korkarsanız o zaman bir eş ya da sağ elinizin malik olduğu (cariye) ile yetinin. Bu doğruluktan sapmamanıza daha yakın ve size daha uygundur.”**(Nisa3)

Bu ayetin iniş sebebi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Klasik müfessirlerimiz nüzul sebebi olarak Hz. Aişe’den nakledilen rivayeti esas kabul ederler.<sup>57</sup> Rivayete göre baskınlardan harp cihat gibi sebeplerle birçok kız ve yetim kadın dul kalıyordu, bazı erkeklerin korunmaya muhtaç olan bu yetimleri yanlarına alarak onlara velilik yapmaları adetti. Bu veliler malları ve güzelliklerine tamah ederek yetim kızlarla evleniyorlar ancak

<sup>53</sup>Kurtubi, V/168,169

\* Kadının akıl ve din bakımından eksik olduğuna dair rivayetlerin tahlili ve tenkidi için bkz. Hidayet Şefkatli Tuksal, Kadın Karşıtı söylemin İslam Geleneğindeki İz Düşümleri, Kitabiyat Ankara 2000, s.83-182

<sup>54</sup> Razi, VIII/22

<sup>55</sup> Kurtubi, V/172

<sup>56</sup> Hadislerle Kur’an’ı Kerim Tefsiri, İbn. Kesir, IV/1680

<sup>57</sup> Razi, VII/327; Kurtubi, V/11; İbn. Hayyan, El-Bahru’l Muhit III/161

mehirlerini verirken haksızlık ediyorlardı. Ayet bu haksızlığı engellemek amacıyla nazil olmuştur.<sup>58</sup>

Klasik tefsirlerde bu ayetin yorumlanmasındaki problem, Kur'an'ın gerçekten birden fazla kadınla evlenmeye izin verip vermediği değildir. Onlar bu ayette kullanılan ifade üslubunun yasal dört kadınla evlenmeyi sınırlayıp sınırlandırmadığını veya sınırsız birçok eşliliği gerektirip gerektirmediğini bile tartışmışlardır. Tek eşlilik hedefine yönelik adaleti gerçekleştirememek korkusu dışında hiçbir yorum yapılmaz.

Fahrettin Razi, **“adaleti gerçekleştirememekten korkarsanız”** ifadesini açıklarken, “eğer bu sayıdan fazlasında adalet edememekten korktuğunuz gibi, bu sayıdaki hanımlar arasında da adaletli davranmamaktan endişe ederseniz, tek bir hanımla veya cariyelerle yetinin” diye yorumlar. Kur'an'ın dört kadınla evliliği sınırlandırmadığını iddia edenleri de eleştirir.<sup>59</sup>

Kur'an'ın dört kadınla evliliği sınırlandırdığı ve adaletli davranmayı şart koştuğu halde cariyelerle ilgili bir sınır koyulmaması ve adalet şartının belirtilmemesinin sebebi olarak cariyenin efendisinin mülkü sayılması ve bundan dolayı dilediği gibi tasarrufta bulunma yetkisine sahip olması, cariyeler arasında adaletli davranmanın gerekmemesi gösterilir. Tek bir hanım ile sayısı sınırlandırılmayan cariyeler birbirine denk kabul edilir.<sup>60</sup>

Adaletin gerçekleştirilmesi gerektiği hususlar ise, zamanı taksimde, mehir vermede, nafakayı karşılamada, giyim-kuşamda vb. konulardadır.<sup>61</sup>

**“Kadınlar arsında adaleti sağlamaya ne kadar çaba gösterseniz de güç getiremezsiniz.”** (Nisa/ 129) ayetine klasik müfessirler hiç değinmezler.

Kadının şahitliği konusunda da klasik müfessirler kadın ile ilgili var olan bakış açılarını yansıtır.

Klasik tefsirlerde kadının şahitliği sadece nikah, köle azadlığı, doğum, süt emzirme, bekaret, dulluk gibi konularda kabul edilir. Hak, ceza, kısas gibi konularda kadının tanıklığı kabul edilmez. Bazı tabiiilere atfedilen sözlerle bu anlayış gerekçelendirilir. İbn-i Kayyım, bu meseleyi etraflıca incelemiş Kur'an ve hadisin nasslarına göre kadının da her hususta tanıklık edebileceği sonucuna varmıştır.<sup>62</sup>

Zina iftirası ve fuhuş suçunun cezasından bahseden ayetlerde suçun tesbiti için şahitlerin sayısını bildiren “اربعة منكم” Nur/ 4 (sizden dört kişi) ve “اربعة شهداء” Nisa/15 (dört şahit)

<sup>58</sup> Buhari, ‘Eşşerike’,7; et-Tefsir, Nisa Suresi; Müslim, et-Tefsir,5; Ebu Davud, Nikah,12; Abdul Fettah el Kadi, Esbab’u Nuzul ,Fecr yay. Ankara 1995, s.110

<sup>59</sup> Razi, VII/334

<sup>60</sup> Razi, VII/334; Kurtubi, V/20

<sup>61</sup> Kurtubi, V/11; İbn. Hayyan, III/163

<sup>62</sup> Süleyman Ateş, Yüce Kuranın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1990, I/491

kayıtlarının erkekler için kullanılan sıyga ile ifade edilmesi genellikle şahitlerin erkek olması gerektiği şeklinde yorumlanır. Halbuki Kur'anın birçok yerinde erkeklere yönelik hitab içinde kadınların da girdiği kabul edilmiş bir gerçektir.( تغليب ) Bu ayetlerin yorumunda ise bu kuralın dışına çıkıldığını görüyoruz. Halbuki kadınların işlediği fuhuş suçu ile ilgili Nisa/15 ayetindeki “ واللآت ” kelimesi kadınlara işaret etmekle birlikte, ayetin devamında, bu kelimedenden hedeflenen grubun kadınlar olduğunu belirten من نساءكم (sizin kadınlarınızdan) kaydı da bulunmaktadır. Ayrıca bu ayette, başından sonuna kadar fuhuş suçu işleyenlerin kadınlar olduğunu belirten fiil ve zamirler de vardır. Ayetin, kadınlarla ilgili bir suçu açıkladığı bu kadar vurgulanmış iken تغليب tariki burada tersten uygulanmış, erkeklerde ayetin muhtevasına sokulmaya çalışılmıştır. Oysa, gramer açısından müennes lafızla müzekkerlerin kastedildiği pek görülmemiştir. İçlerinde bir erkek bile olsa, artık o topluluğa müzekker sıyga ile hitap edilir.

Bakara 282.ayetinde müdayene (borçlanma) ile ilgili **“Erkeklerinizden iki şahit tutun; eğer iki erkek yoksa, şahitlerden rıza göstereceğiniz bir erkek ve-biri unuttuğunda öbürü ona hatırlatacak- iki şahit tutun”** denilmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi geleneksel tefsirlerde kadının akli yönden eksik olduğu bu ayet ile ispatlanmaya çalışılmıştır.

Fahreddin Razi, kadının unutkanlığının sebebi olarak yaratılışlarındaki duygusallığın çok olmasını göstermesi bakımından isabetli gözükse de “iki kadın bir erkek denilmesi erkeğin kadından üstün olduğunu belirtmek içindir”<sup>63</sup> demesi itibariyle diğer müfessirlerle birleşir. Aynı şekilde Razi, kadınların sayısı ne olursa olsun, içlerinde bir erkek bulunmazsa şahadetlerinin caiz olamayacağını söyler.<sup>64</sup>

Şahitlik ile ilgili klasik tefsirlerdeki yorumlardan açıkça anlaşılıyor ki, erkek olduğu halde sosyal konumu sebebiyle, hukuk otoriteleri tarafından şahitliğe hiç bir şekilde ehil görülmeyen, köle ve a'ma erkekler, akılları açısından herhangi bir ithama uğramazken; yine gerekli şartları taşıyan erkeğin tek başına şahitlik yapmasının yeterli görülmeyip, yanında bir erkek yada iki kadının şahit olarak istenmesi, o erkeğin akıl veya şahitliği için bir eksiklik nitelenmesini gündeme getirmezken; aynı durum kadınlar için bir eksiklik söyleminin haklı gerekçesi olarak kabul edilmiştir.

Miras konusunda ise geleneksel tefsirlerde, kadına erkeğin yarısı kadar bir pay verilmesinin sebebi hakkında ekonomik yükümlülüğün erkeğin üzerinde olduğunu gösteren birçok yorumlar yapılmıştır. Fakat, konu ile ilgili uzaktan yakından hiçbir ilgisi olmayan yorumlar da yok değil. İlgili ayet (Nisa/11) açıklanırken o bildik yorumlar karşımıza çıkar.

<sup>63</sup> Razi, , VI/55

<sup>64</sup> Razi, , VI/56

“Kadının aklı az, arzuları çoktur. Kadına çok mal verildiğinde fesat büyür.” “Çok mal kadını günaha götürür.”<sup>65</sup> Hatta ayette önce erkeğin zikredilmiş olması للذكر مثل حظ الأنثيين “erkeğe iki kadının misli vardır” erkeğin faziletini (üstünlüğünü) belirtmek için olduğu dahi söylenir.

#### 1.2.3.2.Çağdaş Yorum ve Çağdaş Yorumun Tarihsel ve Kültürel Bağlamı:

Çağdaş yorum, geleneksel yorumun üzerinden çıkmış , zihniyet ve yöntem açısından ondan farklı ,ona alternatif bir yorumu ifade etmektedir.

Çağdaş yorum Kur'an daki ilkelerin günümüz tarihinde uygulanabilir kılmak için güncel sorunlara, İslami çözüm önerileri sunmak üzere ortaya çıkmıştır.<sup>66</sup> Kadın ile ilgili ayetler bu amaçla yorumlanır. Bununla beraber kadın ile ilgili ayetlerin çağdaş yorumunda geleneksel yorumların bir çok versiyonunu bulmak mümkündür. Bu yüzdendir ki, kategorik bir biçimde geleneksel ve çağdaş diye bir ayırımı tabi tutmak hem zor hem de yanlış olur. Müfessirlerin kendilerinden ziyade yorumlarını tasnife tabi tutmak doğru olur. Müfessirlerin konu ile ilgili değerlendirmelerini verdiğimizde, bu durumda müfessirin ‘duruş’ yeri kendiliğinden ortaya çıkmış olur. Fakat müfessirin hep aynı yerde durmadıkları da bir gerçektir”.

Çağdaş düşünürler kategorisinde muteala edilenler arasında –yukarıda zikrettiğimiz amacı gerçekleştirme çabaları bir tarafa, Kur'an mesajına tamamen karşı çıkan birçok kimse vardır. gerek erkek gerek kadın olsun bunlar, Müslüman toplumlardaki kadının aşağı statüde bulunmasını, karşı çıkışlarına haklı bir sebep olarak kullanırlar. Bunlar yorum ile metin arasında bir ayırım yapmazlar.<sup>67</sup> Hatta Müslümanların tarihi ile İslam'ı bir kabul ederler. Kur'an'ın tarihsel bağlamından uzak bir anlayışla Kur'an'a yaklaşmanın doğuracağı sakıncalara tipik bir örnek oluştururlar.

Kadın konusunda yazan birçok çağdaş yazar, İslam'ın kadını köleleştirdiği hususunda görüş birliğindeler. Ülkemizde de bunlar arasında en ağır eleştirisi (tecavüzü) İlhan Arsel tarafından yöneltilmiştir. İlhan Arsel, “Şeriat ve Kadın”adlı kitabında basit bir üslupla, İslam dünyasında kadının zavallı bir hale sokulmasının, özgürlükten yoksun kalmasının ve erkeğin kölesi durumunda bırakılmasının gerçek nedenini ne İslam dininin yanlış uygulaması ne de Türklerin kabahati olduğunu söyler. Sadece ve sadece Şeriat'ın kapsadığı dinsel esaslar

---

<sup>65</sup> Neysaburi, II/362

<sup>66</sup> Celal Kırca, Geleneksel ve Çağdaş İslam Yorumunun Temel Problemleri, D.İ.B. 2.Din Şurası, Kasım 1998.Ankara, s.1

<sup>67</sup> Amine Vedud, s.23

olduğunu söyler. En büyük sorumluluğu da dinin kurucusunda olduğunu söylemeyi de ihmal etmez. Delil olarak Peygambere atfedilen sözde hadisleri getirir.<sup>68</sup>

Hayatı boyunca kadını maruz kaldığı aşağılanmadan kurtarmak ve böylece ona toplum içindeki şeref ve itibarını iade etmek için uğraşan, cenneti “onların ayakları altına” koyan Hz.Muhammed (sav)’e bu şekildeki bir saldırı son derece çirkindir.

Daha öncede belirttiğimiz gibi kadın ile ilgili konularda günümüz Kur’an yorumcuları farklı düşünce sergileyip farklı tavırlar takınabilmişlerdir. Çünkü yorumda farklılık insanın kendi yapısından, görüş, düşünce ve tavırlarından kaynaklanmaktadır. İnsanı kendi tarihsel konumundan, çağının ona yüklediği, nasslar karşısında yeniden yapılanma ve kendini yeniden kurma girişiminden uzaklaştırmak mümkün değildir. İnsan fıtratında olan temayülleri ve sonradan olan kazanımları, ön bilgileri, idealleri gibi bir çok husus kişinin Kur’an’a yönelik ve bakış açısını şekillendiren etkenlerdendir.<sup>69</sup> Kadın ve ona atfedilen sosyal, ekonomik, politik ve dinsel roller yorumcuyla belirleyen tarihsel koşulların gerçekliğinde şekillenirler.

Kur’an’ın kadınlar hakkında iyileştirici kurallar getirdiğini çalışmamızın muhtelif yerlerinde belirtmiştik. Ancak her ne kadar Kur’an kadınlar hakkında iyileştirici kurallar getirse de, bu kuralların sürekli değişmekte olan özel (farklı) tarihsel ortamlarda nasıl anlaşılıp tatbik edileceğine dair kuralları vermez. Anlama ve tatbik noktasında boşluk ancak Kur’an yorumları tarafından doldurulabilir. Diğer bir ifade ile teorik (genel kural) düzeyde Kur’an metni otorite olmakla birlikte, pratik (kuralın anlaşılması ve tatbiki) düzeyde yorumlar otorite ola gelmiştir.<sup>70</sup>

Bu kısa bilgilerden sonra şimdi de günümüzde en çok tartışılan ve üzerinde fikirler ileri sürülen konular hakkında çağdaş yorumcuların yaklaşım tarzlarını ele alalım.

Kadın erkek ilişkisi ile ilgili Bakara 228. ayet;

**“Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız müddeti beklerler. Eğer onlar Allah’a ve ahiret gününe inanıyorlarsa Allah’ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helal olmaz. Kocaları bu bekleme müddeti içinde barışmak isterlerse onları geri almaya (herkesten) çok layıktırlar. Erkeklerin meşru surette kadınlar üzerindeki (hakları) gibi; kadınların da onlar üzerinde (hakları) vardır. Yalnız erkekler kadınlar üzerinde (daha üstün) bir dereceye sahiptir.”**

Bu ayet üzerindeki bütün tartışma kadın ve erkeklerin karşılıklı haklarının neler olduğu, özellikle erkeğin kadın üzerinde bir derece üstünlüğünün ne olduğu hususundadır.

<sup>68</sup> İlhan Arsel, Şeriat ve Kadın, İstanbul, 1987, s.3

<sup>69</sup> Celal Kırca, Kur’an’a Yönelişler, Tuğra Neşriyat, İstanbul, s.39

<sup>70</sup> Burhaneddin Tatar, s.48

Bu ayet tüm sosyal ortamlarda, tüm erkek ve kadınlar arasında bir ‘derece’ olduğu şeklinde olduğu anlaşılmıştır. Amine Vedud, ayetin bağlamını boşanma ile sınırlar. **“Erkeklerin kadınlara nazaran bir avantajı vardır.”** Ayetteki bu avantajın (üstünlüğün) erkeklerin yardımcı veya aracı olmaksızın bireysel olarak eşlerini boşadıklarını açıkça ilan edebilmeleri olduğunu söyler. Ayetteki ‘derece’ bu konuyla sınırlandırılması gerekir. Aynı şekilde Seyyid Kutup ayette geçen ‘bir derece’ üstünlüğün erkeğin hanımını boşadıktan sonra tekrar ona dönebilmesi olduğunu söyleyerek ayetin bağlamını daha da sınırlandırır.<sup>71</sup> Oysa diğer çağdaş yorumcular ayetteki üstünlüğün erkeğin sorumluluğundan kaynaklandığını, Nisa 34. ayetin, bu ayette (Bakara/228) geçen “bir derece üstünlük”ün ne olduğunu tefsir ettiğini söylerler. Allah’u Teala erkeğin aile reisliği gibi özel bir nitelikle temayüz ettirmenin dışında erkekle kadını aynı derecede kabul etmiştir. Evlenme amacıyla, erkekler, kadınlara ortak olmakla beraber, onların üzerinde bulunurlar. Onları gözetirler, korurlar, idare ederler ve masraflarını, aile ihtiyaçlarını karşılarlar. Erkekler bu gibi yönlerle üstlendikleri göreve karşılık dereceleri fazladır.<sup>72</sup> Nisa 34.ayeti açıklarken oradaki ‘قَوَام’ kelimesinin bu şekilde açıklandığı görülecektir.

Bunun yanında bu ayetteki üstünlüğü klasik tefsirlerdeki yorumu ile aynen açıklayan çağdaş müfessirler de vardır. Bu müfessirler ayetteki üstünlüğün akıl ve din yönünden de olduğunu belirtirler.<sup>73</sup>

Musa Carullah ise Bakara 228. ayetine –söz konusu olan kısma- alışılmışın dışında bir anlam verir. Şöyle ki: “Kadınların hakları, örfe uygun olarak vazifelerine denktir.”<sup>74</sup> Ayetten bu anlamın çıkıp çıkmayacağını tartışmadan Musa Carullah’ın bu yorumunun son derece makul olduğunu belirtmek gerekir. Musa Carullah ayette verdiği anlamla erkek ve kadını yarıştırmaz. O şöyle der: “Kur’an-ı Kerim hatunların her birine haklarını her birine ihsan ederken, onları erkeklerin hukuk ve vazifelerine rakip etmek yoluyla, yahut erkeklerin hukuk ve vazifelerini taksim edip bazı hisseleri hatunlara vermek suretiyle ihsan etmiş değildir. Zira, hatunların erkeklerle rekabetleri hiçbir zaman yarar getirmez.” Bu durumda kadın erkek eşitliğinden bahsetmek yerine kadın erkek bütünlüğünden bahsetmek daha doğru olur. Aile arası ilişkileri sadece hukuki kurallarla belirlenen bir aile, ‘anonim şirketi’ olmaktan öteye geçmez.

<sup>71</sup> Seyyid Kutup, Fi Zılal-il Kur’an, Hikmet yay., 1986, İstanbul., FI/508

<sup>72</sup> Elmalı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, Azim Yay. İstanbul., 1994, II/82; Mahmut Şeltut, El-İslam Akideten ve’ş Şeriaten, Daruş Şuruk, Beyrut, s.157; İsmail Hakkı Bursevi, I/392-393

<sup>73</sup> Tantavi, Cevahirül Kur’an, I/208; Bursevi, I/392

<sup>74</sup> Musa Carullah, s.49-50

Kur'an, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkları yok etmeye veya her toplumun kolay bir tarzda işlemlerini ve ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan cinsiyetler arası işlevsel farklılıkların önemini ortadan kaldırmaya çalışmaz. Hatta kadınlar ve erkekler arasındaki birbiri ile uyum içinde, birbirini destekleyen fonksiyonel ilişkiler, Kur'an'ın toplumla ilgili gerçekleştirmek istediği amacın bir parçası olarak telakki edilebilir.<sup>75</sup> Fakat Kur'an, her bir cinsiyet için her kültürde geçerli olacak bir tek yol veya bir dizi yol tanımını ne destekler ne de önerir.<sup>76</sup>

Kadın erkek ilişkisinde erkeğin egemenliğini ifade ettiği belirtilen Nisa Süresi 34. ayet:

**“Allah’ın bazısını bazısına üstün kılması ve onların kendi mallarından harcaması nedeniyle erkekler, kadınlar üzerinde sorumlu gözeticidirler...”**

Tartışmaların bir kısmı ayette geçen ‘قَوَامٌ’ kelimesinin ne anlama geldiği hususundadır. Arap dilcisi İbn-i Manzur, ‘قَوَامٌ’ kelimesinin masdarı olan ‘القيام’ kelimesinin ‘muhafaza etme’, ‘koruyup gözetme’, ‘düzeltme’ anlamına geldiğini, konumuz olan (Nisa/34) ayetin de bu anlamda kullanıldığını ifade eder.<sup>77</sup> Kurtubi ve Zemahşeri de aynı anlamı verir.<sup>78</sup>

Burada bütün erkekler bütün kadınlardan üstün müdür? Yoksa bu aile ile mi sınırlı, yani ailedeki erkekler o ailedeki kadınlara mı üstündür? Yoksa bu evlilik bağıyla sınırlı olacak kadar kısıtlı bir ifade midir? Yani sadece kocalar hanımlarına üstündür. Bu konuda farklı yaklaşımlar sergilenebilmektedir.<sup>79</sup>

Genellikle bu olasılıklardan erkeklerin kayıtsız şartsız kadınlara tercih edilmesi şeklinde anlayan bir alim<sup>80</sup> ‘قَوَامٌ’yi aile ilişkisiyle sınırlı tutmaz ve bunu tüm topluma uygular. ‘قَوَامٌ’yi, toplum içindeki aile ile ilgili bir mesele olarak kabul edenler vardır. Seyyid Kutup da bunlardan biridir. O ayeti bazı yönlerden karı-koca ilişkisiyle sınırlı tutmakta ve kadının bakımını sağlamanın, erkeklere, kadınlar üzerine ‘قَوَامٌ’ olma ayrıcalığını verdiğini söyler.<sup>81</sup>

Ayetteki ‘قَوَامٌ’ iki noktaya dayanır. Birincisi; tercihin (üstünlüğün) onlara verilmiş olması, ikincisi; onların (kadınların geçimini sağlamak için) mallarından harcamaları yani sosyo-ekonomik bir norm.

Amine Vedud, gramatik tahliller sonucunda bu sonuca varıyor. Ayette kullanılan ‘bi’ harf-i cer’ine dikkat çekiyor. Bir cümlede ‘ب’ kullanıldığında bu ‘ب’den önce gelen özelliklerin ve içeriğin ‘ب’den sonra gelenlere dayandırılarak belirlendiği anlamına gelir.

<sup>75</sup> Seyyid Kutup, III/221

<sup>76</sup> Amine Vedud, s.33

<sup>77</sup> İbn-i Manzur, XII/497

<sup>78</sup> Kurtubi, V/169; Zemahşeri, Keşşaf, I/523

<sup>79</sup> Amine Fitnet Misseyke, Vakiul-Mer’eti’l Hadariyy, Şirket’ü Alemiyye Lil’Kitap, Beyrut, 1996, s.292

<sup>80</sup> Örneğin Zemahşeri, I/523

<sup>81</sup> Seyyid Kutub, II/648-653

Dolayısıyla erkeklerin kadınlara üstün olması iki şartın yerine gelmesi ile olur. Birincisi tercihtir, diğeri ise erkeklerin kendi mallarından harcamasıdır.<sup>82</sup>

Erkeğin üstünlüğü kendi malından harcaması şartına bağlıdır. Nitekim hanımının ihtiyacını karşılamayan bir erkek hakkında “Onu boşayın” denilmiş. Peygamberimizin de bu sebepten dolayı bir erkekle kadının arasını ayırdığı olmuştur.<sup>83</sup>

Ayette onlar, (erkekler) onlara (kadınlar) tercih edilmişlerdir denmemekte, onların bazısını bazısına denilmektedir. Dolayısıyla bütün erkekler, her yönden bütün kadınlardan üstün değildirler. Bazı erkekler bazı yönden bazı kadınlardan üstündürler. Aynı şekilde bazı kadınlar da bazı yönlerden bazı erkeklerden üstündürler. Allah’ın tercih ettiği şey-her ne ise-mutlak değildir.<sup>84</sup>

Azize el-Hibri ise erkeklerin koruyucu ve geçim sağlayıcı olduklarını ima eden bütün tercümelere karşı çıkar. Çünkü “burada asıl konu ahlaki yol göstericilik ve koruyup kollayıcılıktır” der ve şöyle devam eder. “Birçok kimse erkeklerin güç ve mantık bakımından kadınlardan üstün yaratıldığını iddia etmektedirler. Bu yorum dayanaksızdır. Çünkü bu bölümde erkeklerin fiziksel ve akli üstünlükleriyle ilgili hiçbir ifade yoktur.”<sup>85</sup>

Muhammed Baltacı ise kadın ve erkeğin farklı özellikte yaratıldığını, erkeğin ailenin reisliği için hazırlanmış, donatılmış olduğunu söyler. Daha çok realiteden hareket edip birçok örnek vererek kadın ile erkeğin farklı yaratılışa olduğunu söyler. Ancak bu farklılığın birbirine üstünlük şeklinde olmadığını vurgular. Kadının tarihten beri erkeklerin yapa geldiği şeyleri yapmalarının yeni bir şey olmadığını eskiden beri var olageldiğini ancak kadının hayata bu katılımının nisbi olduğunu söyler.<sup>86</sup>

Genellikle Kur’an’ın bir görev taksimi yaptığı; kadın ile erkek arasında yapılabilecek şeyler hakkında bir fark gözetdiği açıktır. Bu ayet erkeklerin fazilet ve insanlık açısından değil; görev açısından kadınlardan üstün olduğunu gösterir. Kur’an bazı Peygamberlerin diğerlerinden üstün olduğunu söylemektedir. Bu üstünlük onların mahiyetinden ileri gelmemektedir sadece etkinlikleri itibariyledir.<sup>87</sup>

Özetleyecek olursak, erkeklerin kadınlar karşısındaki statülerini belirten ‘قَوَام’ kelimesi, kollayıp gözeten, koruyan, yöneten gibi anlamlara gelir. Ayette erkeklerin aile içerisindeki bu statüleri iki hususta temellendirilmektedir. Birincisi Allah’ın bazılarını diğerlerinden üstün

<sup>82</sup> Amine Vedud, s.121,122; Kurtubi, V/169, Amine Fitnet, s.289

<sup>83</sup> Sinaî, Sebilü Selam, Daru’l Leyl, Beyrut 1980, III/1169-1075; Kurtubi, V/169

<sup>84</sup> Amine Vedud, s.123, “بعض” ne belirli bir sayı ne de belirli bir cinsiyete hamledilemez. Ayrıca bkz. Amine Fitnet, s.289

<sup>85</sup> Amine Vedud, s.124

<sup>86</sup> Muhammed Baltacı, Mekanetü’l Mer’e, s.99-101

<sup>87</sup> Fazlur Rahman, Ana Konuları İle Kur’an, Ankara Okulu Yayınları, 1998, s.93-94

kılmasıdır. Bu ifadeyi insan onuru ve haysiyeti açısından üstünlük olarak anlamak Kur'an'ın baştan sona kadar savunduğu temel düşünceye aykırıdır. Burada kastedilen erkekle kadının yaratılıştan getirdikleri farklılıklardır. Erkeğe koruyuculuk ve reislik sorumluluğunu yükleyen, onun bedensel ve ruhsal yapısının dayanıklı oluşudur. Savaşmak, bedensel olarak çalışmak ve zor çevre şartlarına dayanmak böyle bedensel ve ruhsal yapıyı gerektirir. Bunlar da kadında olmayan, dolayısıyla erkekte fazla olan şeylerdir. Başka açılardan da kadın erkekten üstündür. İkinci gerekçe ise, kadının bütün barınma, beslenme ve giyinme gibi ihtiyaçlarının erkekler tarafından üstlenilmesidir. Bu ikinci gerekçe şartlı olduğu için, erkek geçim yükünü kadınla paylaştığı ölçüde, kollayıp gözetme yükümlülüğünü/ aile reisini de paylaşmış olmaktadır.

Nisa 34. Ayetin devamında ise evlilikte dengenin bozulması durumunda önerilen tedbirleri anlatır.

**“...Serkeşlik yapmalarında korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin; yataklarında onları yalnız bırakın; (nihayet) vurun.”**

Klasik tefsirlerde “نشوز” kelimesi kadınların kocalarına itaatsizliği şeklinde tanımlanır. Çağdaş yorumcular ise bu anlamı içermekle beraber daha çok evli çift arasındaki bir tür anlaşmazlık durumu olarak açıklamaktadır.

Kur'an muhtemel çözüm yolları olarak 1. Sözlü çözüm: ya sadece karı ile koca arasında (Nisa/34)' de olduğu gibi ya da hakemlerin yardımıyla karı ile koca arasında (4/35,128) Eğer açık konuşma ve tartışma metodu başarısızlıkla sonuçlanırsa, o zaman daha zor bir çözüm tarzı uygulanır. 2. ayrılma , ancak çok aşırı durumlarda en son çözüm uygulanır. 3. dövme

Bu öneriler evlilikteki düzenin yeniden sağlanması içindir. Yoksa eşler arasında kava çıkartmak için değildir. İlk tedbir en iyi çözüm yoludur. Nitekim Kur'an tarafından ilk tercih edilmiştir. İkinci çözüm yolu yataklarda yalnız bırakmaktır. Bu şekilde bir çözüm yolu ancak çok eşliliğin yaygın olduğu bir toplumda anlamlı olur. Aksi halde bu erkeğin kendisini de cezalandırma anlamına geleceği açıktır.<sup>88</sup> Bu ayrılık döneminde meseleleri serin kanlılıkla tekrar gözden geçirilebileceği bir sakinleşme dönemidir. Yoksa cinsi münasebeti kesmek suretiyle cinsel tatminsizlik şeklinde cezalandırma çok etkili olmayabilir. Ayrılığın sonsuza dek sürme endişesinden dolayı dövme aşaması gerçekleşir.<sup>89</sup>

Dövmenin kadınlar için bir anlam ifade ettiği bir dönemde böylesi bir uygulama anlamlıdır.

<sup>88</sup> Ömer Özsoy-İlhamiGüler , Konularına Göre Kur'an, s.479; Amine Vedud, s.132

<sup>89</sup> Amine Vedud, s.133

Kur'an-ı Kerim' de yasaklanan birtakım uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda, bu ayetin kadınlara karşı sınırsız ve kontrolsüz şiddet uygulamasının yasaklandığı anlaşılmaktadır. O halde bu ayet dayak için izin değil, varolan aşırı uygulamalar için bir sınırlamadır.

Kuran'ın ifade ettiği “ ضرب ” kelimesinin dövmek olduğu görmezlikten gelinemez. Çağdaş yorumcular arsında bu kelimeye ‘tekrar yatağına kabul etmek’, ‘bırakıp seyahate çıkmak’ veya ‘mendil ile vurmak’ ‘onunla konuşmayı kesmek’ gibi Arap dilinin “tahammül” edemeyeceği bir şekilde anlamlar yükleyenler yok değil. Böylesi iyimser bir çare aramak için Kuran ifadelerine bu şekilde anlam vermek Kur'an'ın anlamını tahrif etme tehlikesini beraberinde getirir.

Yeri gelmişken şunu da belirtelim ki bugün diğer toplumlarda olduğu gibi Türkiyemiz’de rastlanan, hemen her gün ekranlara taşınan aile içi şiddet problemin bu ayete dayanmadığı açıktır. Varolan uygulamalarımızı bu ayetle meşrulaştırmanın Kur'an'ın hedeflediği aile düzenini sağlamayla uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Nitekim bu uygulamanın çözüm değil; ahengi bozduğunu, her gün basın-yayından aldığımız haberler göstermektedir.

Kuran, aile içi şiddetli geçimsizlik yüzünden evliliğin her iki tarafa da zulme varacak bir boyuta gelmesi endişesinden dolayı boşamayı kabul eder, bu açıdan boşanma, azap veren evlilikten kurtuluş ve daha iyi bir evlilikle durumu düzeltme maksatlarına göre, nikah gibi içtima-i bir nimettir.<sup>90</sup>

Evliliklerini yürütemeyeceklerini anlayan eşler birbirlerine zarar vermeden ayrılırlar. Cahiliye döneminde kadının bu konuda büyük haksızlıklara uğradığı bilinmektedir. Kuran, cahiliye döneminden kalma yanlışlıklara işaret ederek konuya açıklık getirmiştir. Talak suresi boşanma konusuna geniş bir bilgi verir. Boşanma ile ilgili ilişkilerin geçtiği ayet Bakara 228’dir.

Nikah-Talak (boşama) ayetlerinde rahatlıkla gözlemlenebileceği gibi, evlenme ve boşanmadan bahseden ifadelerin hemen hemen tamamında, evlenme-boşama fiilinin öznesi erkek, nesnesi ise kadındır. Bu durum genellikle, kadının böyle bir hakka sahip olduğu takdirde hissi davranabileceği riski ile açıklanır. Oysa bu hakkın erkeklerce istismar edilmesi pekala mümkündür, Nitekim bunun binlerce canlı örneği vardır. Kur'an'da boşama yetkisinin erkeğin hakkı olarak görülmüş olmasının temel nedeni, Kur'an'ın indiği dönemde Arap toplumunun erkek egemen bir toplum örüntüsüne sahip olmasıdır.

---

<sup>90</sup> Musa Carullah, s.96

Kadın ile ilgili diğer önemli bir husus da şahitliği meselesidir.

Klasik tefsirlerde kadının bazı konularda şahitliğe ehil görüldüğünü diğer konularda akli yetersizliği gerekçe gösterilerek şahitliğinin sınırlandığını gördük. Buna karşılık çağdaş yorumcular kadını her konuda şahitliğe ehil görürler. Onlar Kur'an'da şahit kayıtlarının erkek için kullanılan siyga ile ifade edilmesini sadece erkeğe hasr etmezler. Çünkü Kur'an'ın bir çok yerinde erkeklere yönelik hitabın içerisine kadınların da girdiği kabul edilen bir gerçektir.

Kur'an'da kadının şahitliğinin sarıh olarak geçtiği ayet, dönemin şartlarına göre açıklanır. Konu ile ilgili ayet şöyledir:

**“Ey iman edenler, belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazın. Aranızda bir katip doğru olarak yazsın, katip Allah'ın kendisine öğrettiğini yazmaktan kaçınmasın, yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan sakınsın, onda hiçbir şeyi eksiltmesin. Eğer üzerinde hak olan (borçlu) düşük akıllı ya da zaaf sahibi veya kendisi yazmaya güç yetiremeyecekse, velisi dosdoğru yazdırsın. Erkeklerinizden de iki şahit tutun; eğer iki erkek yoksa, şahitlerden rıza göstereceğiniz bir erkek ve biri şaşırdığında öbürü ona hatırlatacak iki kadın (da olur)....”** Bakara/282

Literatürümüzde bu ayet müdayene ayeti olarak isimlendirilir. Müdayene ayetinde **“erkeklerinizden iki kişiyi de şahit tutun”** ifadesinde şahitlerin, erkek olduğu açıkça vurgulanmıştır. Bunun o zamana ait maslahat gereği bir uygulama olduğu açıktır.

Ayette bir şahıs diğerinden borç alırsa bunun yazıya dökülmesi ve **“kadınlardan birisi hata yaparsa diğeri ona hatırlatsın diye”** iki kadın ve bir erkek veya iki erkeğin ona şahadet etmesi ifade edilir.

Her şeyden evvel Kur'an, bu ayette dayandırılan yasanın iddia ettiğinin aksine; burada, erkeğin ve kadının şahitlik değeri hususunda genel bir yasa koymamaktadır. İkincisi; Kur'an hakikaten bir kadının şahitliğine bir erkeğinkinin yarısı kadar değer biçiyorsa; niye dört kadının şahadeti iki erkeğin şahadetine eşit olmasın ve niçin iki erkekten sadece “biri”nin yerine iki kadın gelebilir densin. Öyle görünüyor ki Kur'an'ın kastettiği şeydu: Bu bir mali mesele olduğu ve kadınlar da genellikle böyle meseleler veya işlerle meşgul olmadıkları için, eğer kadınlardan şahit göstermek isteniyorsa, bir kadından ziyade iki kadının gösterilmesi ve eğer mümkünse en az bir erkeğin şahit tutulması daha sağlıklı olurdu. Bu maksadı görmek zor değildir. Bu ayetin kadınların erkekler karşısında herhangi bir akli yetersizliği ispat gibi bir niyeti yoktur.<sup>91</sup>

---

<sup>91</sup> Fazlur Rahman, s.136,137 , Amine Vedud s.146,148

Ticari ilişkilerde kadınlar genel olarak şahitlik yapmaya alışkın olmadıkları için erkeklerden daha çok unutkan olabiliyorlardı. Durum böyle olunca yani kadının şahitliğinin erkeğinkinden daha az kıymetli sayılması, kadının ticari işlerde hafızasının daha zayıf olmasına bağlandığından, kadınlar bu konuda alışkanlık kazanınca -ki bunda toplumun yararı olduğu için- onların şahitliği de erkelerinkine denk sayılabilir.<sup>92</sup> Hele günümüzde yazı ve imzalı şahitlik yaygın ve geçerli haline gelince, ayette kadınlar için zikredilen yanılma, unutma ve şaşırma ihtimalleri ortadan kalkar.<sup>93</sup>

Garaudy ise şöyle der:”Kadınların sosyal hayata katılmadıkları bir toplumda toplumsal işlerin idaresini tekellerinde bulunduran erkeklere nisbetle kadınların tecrübeleri açısından eksik ve özürlü bulunmaları doğru olabilir.”<sup>94</sup>

Çağdaş yorumcuların çoğu, ayette geçen şahitliğin mali bir mesele olduğu ve kadının o dönemde ticari hayata çok fazla katılmadığı dolayısı ile alışık olmadıkları, ilgi alanını dışında kaldığı bir konuda yanılmanın ve unutmanın muhtemel olduğu görüşünde birleşirler.<sup>95</sup>

Öte yandan kadının unutma ve yanılmasını fitri gerçeklikle ilişkilendirenler vardır. Elmalılı, kadının aklının erkeğin aklından eksik olduğunu kabul etmez, ancak kadının erkeğe nazaran akılda tutma gücü bakımından daha zayıf olduğunu kabul eder ve Şöyle der: “Kadının yaratılışında duygusallık ağır basar, duygusallığın ağır bastığı kimselerde aşırı heyecan ve etkilenme söz konusu olur. Yani duygusallık etkilenmeyi gerektirir. Etkilenmenin çokluğu ise unutma sebeplerindendir ve bir şeyi aklında tutmak sadece bir zeka ve hafıza meselesi de değildir.”<sup>96</sup> Bu yorumla Elmalılı kısmen yukarda anlattığımız çağdaş yorumculardan ayrılır. Çünkü o, kadının yanılmasını fitratındaki duygusallığından kaynaklandığını, dolayısıyla duygusallık hakim olduğu sürece aynı sonuçların doğacağını kabul eder. Musa Carullah da Elmalılı’ya benzer yorumlar yapar.<sup>97</sup> Halbuki diğer yorumcular, özellikle Fazlur Rahman, kadının bu konuda alışkanlık kazanması neticesinde erkekle aynı duruma geleceğini savunurlar. Fazlur Rahman’ın bu görüşü kanaatimizce ayetteki şahitliği tamamen tarihsel kabul etmesinden kaynaklanır.

Psikoloji ilminin verileri, yukarıda anlattığımız hususları destekler mahiyettedir. Algılama, öğrenme, belleme, hatırlama ve unutma ile ilgili süreçlerde erkek-kadın bireylerin, doğuştan getirdiği veya sonradan kazandığı çeşitli özelliklerin yanı sıra, dış faktörler diye

<sup>92</sup> Fazlur Rahman, s.92,93

<sup>93</sup> Hayreddin Karaman, Kadının Şahitliği, İslami Araştırmalar, 1991, sayı:4, V/284,

<sup>94</sup> Garaudy, İslam ve İnsanlığın geleceği, s.143

<sup>95</sup> Fazlur Rahman, s.92,93; Raşit Rıza, Tefsir’ul Kur’an’ıl Hakim, 3/124. İzzet Derveze, et-Tefsir’ul Hadis, Ekin Yayınları, 1997, V/320, Süleyman Ateş, Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, V/491, Ömer Özsoy-İlhami Güler, s.496

<sup>96</sup> Elmalılı II/261

<sup>97</sup> Musa Carullah, s. 100,101

bileceğimiz algılanacak öğrenilecek, bellenecek, hatırlanacak ve unutulacak nesne, olay ve konumlandığı ortam ile ilgili özellikler çok önemli rol oynamaktadır.<sup>98</sup>

Kur'an'ın kadına bakış açısıyla ilgili olarak çağdaş tartışma konularından biri de çok eşlilik meselesidir. Çok eşliliğin uygulanabilirliğini tartışabilme düşüncesi XIX.y.y'dan önceki Kur'an tefsirlerinde gözükmaz. Bu tartışmanın Mısır modernistleri tarafından başlatıldığı söylenir.

Konu ile ilgili ayeti verdikten sonra, çok eşlilik ile ilgili yapılan tartışmaları inceleyelim.

**“Eğer yetim kızlar konusunda adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız (yetişkin öksüz)”<sup>99</sup> kadınlarla istediğiniz gibi –bir, iki, üç veya dört- evlenebilirsiniz. Şayet adaleti sağlayamacağınızdan korkarsanız, o zaman bir(eş) yada sağ ellerinizin malik olduğu (cariye) ile yetinin. Bu sapmamanıza daha yakındır.”** Nisa/3

Bu ayetin iniş sebebi hakkında klasik tefsirlerimizin esas kabul ettiği, Hz. Aişe'den nakledilen rivayet, bütün çağdaş müfessirler tarafından da esas kabul edilir. Rivayeti hatırlatacak olursak, baskınlardan, harp cihat gibi sebeplerle bir çok kız ve yetim kadınları yanlarına alarak onlara velilik yapmaları adetti. Bu veliler malları ve güzelliklerine tamah ederek, yetim kızlarla evleniyorlardı. Ayet bu haksızlığı engellemek amacıyla nazil olmuştur.

Öncelikle bu ayet üzerinde, Mısır modernistlerin etrafında geçtiği tartışmaları ele alalım.

Bu modernistlerin arasında çok eşliliğin açıkça Kur'an tarafından yasaklandığı sonucunu çıkaranlar vardır. Örneğin Abdu'l Aziz Fehmi, **“ne kadar çabalasınızda eşler arasında eşit muameleyi başaramayacaksınız”** Nisa/129 ayetinden hareketle bu sonuca varır. Kur'an'ın **“eşler arasında eşit muameleyi başaramamaktan korkarsanız o zaman biriyle(evlenin)”** Nisa/3 ayetini delil getiriyor.<sup>100</sup> Aynı şekilde kadın ile ilgili çalışmaları ile bilinen Kasım Emin “ayette geçen ‘korkarsanız’ ifadesi çok eşliliği imkansız kılar” der.<sup>101</sup>

Bunlara karşılık Kur'an'daki çok eşliliği savunanlar olmuştur. Cemal (Ahmet Muhammed) “çok eşliliğin izin verildiği bir toplum, çok eşliliğin yasaklandığı bir toplumdan iyidir.... Ahlak yönünden çok eşlilik hiçbir zaman tek eşlilikten daha düşük değildir.”<sup>102</sup>

<sup>98</sup> Feriha Baymur, Genel Psikoloji, İnkılap ve Ata Kitabevi, İst. 1978 (4. basım) s.120,252

<sup>99</sup> F. Rahman, s.143

<sup>100</sup> J.J.G. Jansen, Kur'an'a Bilimsel- Filolojik- Pratik Yaklaşımlar, Terc.Halilrahman Açar, Fecr Yayınları, Ankara 1993, s.170

<sup>101</sup> Kasım Emin, Tahriru'l Mer'e, Kahire 1999, s.128

<sup>102</sup> Jansen, a.g.e, s.172

Bunların üzerinde Batının etkisini görmek zor değildir. Yukarıda zikrettiğimiz her iki yaklaşım Batıya karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Mahmut Akkad'tan alıntılatacağımız bir bölüm bunu açıkça gösterir. Akkad "Batının, çok eşlilik uygulamalarından dolayı, Müslümanları eleştirmeye hiçbir zaman hakkının bulunmadığını, Hristiyanlığın çok eşliliği yasaklaması için hiçbir yönden inanılır, tutarlı iddiada bulunamayacağını, çünkü çok eşlilik konusundaki Hristiyan yasağı, Hristiyan ahlakın yüksek değerlerinden kaynaklanmayıp, aksine ilk dönem Hristiyanlarınca erkeğin mümkün olduğu kadar az sahip olması gereken kötülük gibi, kadınların değersiz saymalarının sonucudur" der.<sup>103</sup>

Afgani ve bazı Mısır modernistlerin başında gelen Abduh ve Reşid Rıza gibileri ise Kur'an'ın çok eşlilik uygulamasının kapısını tamamen kapatmadığını, zorunlu şartlar halinde çok eşliliğe ruhsat verdiğini kabul ederler.

Jansen. İslam dünyasındaki her yeni anlayış, özellikle çok eşlilik hususundaki görüş değişikliği Kur'an'dan veya Kur'an yorumcularından kaynaklanmış olmayıp, Müslümanların sosyal değerleri üzerinde Batı etkisinin bir sonucundan kaynaklandığını söyler.<sup>104</sup> Aynı gelenek içinde düşünülen insanların belli konuları, dıştan etkileşim olmaksızın, doğal olarak aşamayacakları ve kendilerine özgü düşünceleri bulamayacakları görüşünden hareket eder.

Jansen'in görüşünde kısmen haklılık payı vardır. Ancak tüm İslam dünyasındaki her yeni anlayışı Batı etkisine bağlamak doğru değildir. Çok eşlilikle ilgili birazdan görüşlerini vereceğimiz Müslüman alimlerin –özellikle de Fazlur Rahman'ın- kendilerine özgü anlayışları bu iddiayı geçersiz kılar.

Çok eşliliği ele alan çağdaş tefsirlerin çoğunun odak noktası adalettir. Pek çok müfessir tek kadınla evliliğin Kur'an tarafından tercih edilen evlilik şekli olduğu kanaatini, Nisa /129. ayetin ışığında serdedirler. Söz konusu ayet şöyledir:

**“Üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz.”**

Bu müfessirlerin ortak görüşleri şu şekildedir: İslam, mevcut toplumların birçoğunda uygulanan çok kadınla evlenmeyi sınırlandırarak dörde indirmiştir. Fakat dört kadınla evlenmeyi de emretmemiş ancak topluma iyice yerleşmiş olan bu uygulamayı kısmış, şarta bağlamıştır. Kadınlar arasında adalet yapmama endişesi bulununca bir tane almayı emretmiştir.<sup>105</sup> Fakat zaruretler durumunda birden çok kadınla evliliğin kapısı açıktır. Zaruret durumları arasında

---

<sup>103</sup>Jansen, s.,173

<sup>104</sup>Jansen s.,173

<sup>105</sup>Seyyid Kutub, III/65; İzzet Derveze, VI/66,88; Süleyman Ateş, II/200; Elmalılı II/511, 513

kadının kısır, hastalıklı, savaşlarda erkek kaybı ve neticede kadınların sayılarının fazlalaşması gibi durumlar sayılır.<sup>106</sup>

Seyyid Kutub çok eşliliğe ruhsat verilmesinin sadece erkeğin yararını gözetmek için olmadığını, hem erkek hem de kadının dolayısı ile toplumun yararına matuf bir ruhsat olduğunu genişçe anlatır.<sup>107</sup> Nisa 129. ayete dayanılarak çok eşliliğin Kuran tarafından yasaklandığını söyleyenleri şöyle eleştirir: “Bazıları bu ayet-i celileden teaddüd-i zevcatın haram olduğuna dair delil çıkarmak sevdasındalar. Fakat mesele hiçte böyle değildir. Allah’ın şeriatı, sağdan verip, soldan alma gibi bir ayetle emrederken, bir diğer ayette yasaklayan komik bir nizam değildir. Nisa 3.’te istenilen adalet, muamelatta, nafakada, cinsi münasebette ve diğer durumlarda yerine getirilmesi istenilen adalettir. Oysa Nisa 129’ daki ayette, kalbi arzu ve duygulardaki adaletten bahseder ki bu adalet kimseden istenmez”<sup>108</sup>

Modernistlere göre, Kur’an, hanımlar arasında adaletli davranmayı emrettiğinden ve yine bizzat kendisi bunu beşeri olarak mümkün olmadığını kesin tarzda belirttiğinden dolayı, onun bu emri çok eşlilikten tek eşliliğe teşvik eder. Bu fikrin ifade tarzı pekte tatmin edici değildir. Çünkü Kur’an’da bir çelişki olduğu imasını verir. Bu çelişkiye geleneksel çözüm şuydu: Adalet şartı, çok eşli bireylere adaletsizlik yapmamaya dikkat etmeleri yolunda özel bir tavsiyedir. Nisa 129. ayetteki **“asla adaleti sağlayamazsınız ...”** uyarısını da, adalet hususunda, kuvvetli de olsa sadece özel bir tavsiye olarak yorumlanır. Bu ayetteki sözler hukuksal bir yaptırım içerseydi, Kur’an aynı ayetle **“böylece (tam adaleti sağlayamazsınız) en azından birini tamamen boşlukta bırakmaya meyletmeyin”** demezdi, çünkü böyle bir adaletsizlik durumunda çok eşliliği hemen yasak kılardı.<sup>109</sup>

Modernistler, bahsedilen çelişki ile karşılaştıklarında, çok eşlilik iznin geçici bir hüküm ve Kur’an’ın gerçek maksadının çok eşliliği ilga etmek olduğunun kabul edilmesi gerektiğini söyleyerek bu zahiri çelişkiyi gidermeye çalışırlar.

Fazlur Rahman, çağdaş yorumcuların vardığı sonucu kabul etmekle birlikte, bu düşünceye varmak için meselenin yeniden ifade edilmesi gerektiği kanaatindedir.<sup>110</sup>

F.Rahman, Nisa 2.ve 3. ayetini irtibatlandırarak, çok eşliliği ‘yetim kızlar’ bağlamında inceliyor.

Bundan önceki ayette (Nisa 2) Kur’an, öksüz kız ve erkek çocuklarını büyütmeyi üstlenen velilerin çoğunu, onların mal ve servetlerini kullanmakta doğruluktan ayrılmakla

---

<sup>106</sup> Musa Carullah, s.74,76

<sup>107</sup> Seyyid Kutub, III/69,71

<sup>108</sup> Seyyid Kutub, III/72

<sup>109</sup> Musa Carullah, s.70,72

<sup>110</sup> F. Rahman, s.90,91

suçlamaktadır. Böyle bir ortam içinde Kur'an diyor ki; velileri, öksüz kadınların mallarını adil bir şekilde kullanmadıkları için, şayet adaleti temin edebilirlerse onlarla dörde kadar evlene bilirler.<sup>111</sup> Bu yorumun doğru olduğunu bu ayetten önce olduğu anlaşılan aynı surenin diğer bir ayeti göstermektedir.

**“Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kitap'ta, kendileri için yazılmışı (mirası) vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı âdil davranmanız hakkında size okunan âyetler (Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır). Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir.”<sup>112</sup>**

Bu ayet gayet açık olarak gösterir ki, çok evlenme sorunu öksüz kızların olduğu bir ortam içerisinde çıkmıştır.<sup>113</sup>

Musa Carullah, bu ayette geçen “yetim kızların”, “kimsesiz dul hatunlar” olduğunu söyler. Dolayısı ile ayetteki çok eşliliğin cevazı dul hanımların özel durumları ile ilgilidir<sup>114</sup> diyerek ayetin bağlamını sınırlandırır.

Buraya kadar anlattıklarımızda görüldüğü gibi çok eşlilik konusunda F. Rahman, Amine Vedud, Musa Carullah ayetin bağlamını sınırlı tutma suretiyle diğer çağdaş yorumculardan ayrılırlar.

Kadın ile ilgili çağdaş yorumcular tarafından tarihsel kabul edilen diğer bir husus ise miras meselesidir.

**“ Allah çocuklarınız hakkında erkeğe, iki kadının hissesi kadar tavsiye eder...”<sup>115</sup>**

Klasik müfessirler Kur'anın kadına mirastan pay ayırmasını övgü ile bahsederler Nisa/7.ayeti tefsir ederlerken naklettikleri rivayetler ölenin mirasının erkek çocuklar veya erkek akrabalar tarafından paylaşıldığını, kadının ise bu haktan mahrum olduğunu göstermektedir. Bunun yanında klasik müfessirler bir cinsi diğerinden üstün tutma gibi bir eğilim gösterirler.

Çağdaş yorumcular ise miras hissesinde bir cinsi diğerinden üstün kılma veya kayırma gibi bir durumun söz konusu olmadığını; bundan maksat aile çatısının inşasında erkeğin yükü ile kadının yükü arasında adaleti gözetmek ve dengeyi kurmak olduğunu söylerler. Çünkü

---

<sup>111</sup> F. Rahman, s.90; Amine Vedüd, s.143

<sup>112</sup> Nisa, 4/127

<sup>113</sup> F. Rahman, s. 90-91

<sup>114</sup> Musa Carullah, s.70

<sup>115</sup> Nisa, 4/11

erkeğin, ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüğü bulunduğu bir toplumda adaletin gereği budur<sup>116</sup> derler.

Miras ile ilgili ayete Nisa/11-12 baktığımızda, erkek ve kadınlar arasında çok farklı paylaşımların var olduğu görülür. Hatta tek bir kız çocuğu varsa, onun payı mirasın yarısıdır. Kur'an, bütün ihtimalleri ayrıntılı şekilde anlatmaz. Fakat çok fazla senaryo sunarak, mirasın hakkaniyetli bir şekilde paylaşımı için pek çok farklı bileşimin varolabileceğini ve varolduğunu açıkça ortaya koyar.

Bazı Müslüman yenilikçiler, çocuklara, cinsiyetlerine bakmaksızın, eşit pay verilmesinin daha adaletlice olacağını düşünmekteler. Diğerleri, Muhammed İkbal gibi toplumsal açıdan daha muhafazakar modernistler ise, kadın kocasından mehir aldığı için, zahiri olarak miras paylaşımında eşitsizlik gibi görünen hususu, nihayetle gerçek bir eşitlik anlamına geldiğini savunmuşlardır. Fakat ortalama bir kadının aldığı mehir genellikle miras payından azdır – veya çoktur- dolayısıyla bu iddia tutarlı görünmemektedir.

Miras payları, cinsiyetlere göre atfedilmiş ekonomik kıymetler ve yükümlülükler gibi, geleneksel toplumdaki fiili rollerin bir sonucudur. Bu rollerde tabiaten değiştirilemeyecek hiçbir şey yoktur. Bilinmektedir ki, kabile toplumlarında maddi ihtiyaç içinde bulunan insanların kabilenin diğer mensupları tarafından desteklenir. Toplumsal değişme ile paylarda da değişme hasıl olmalıdır. Çünkü kabile yapısı değişen toplumda sosyal ilişkiler köklü değişikliklere uğrarlar.<sup>117</sup>

Ekonomik geliri tarıma dayalı bir ailede, kızların, Kur'ani hükümlere rağmen, babadan kalanı bölmek için babalarının mirasındaki paylarından genellikle tamamen mahrum edilmelerine bugün Türkiye de – özellikle kırsal kesimlerde- şahit olmaktayız.

Kuran'daki miras taksimi ile ilgili hükümler, ekonomisi tarıma ve ticarete dayalı bir toplumda va'z edildiği için paylaşım hakkaniyet baz alınmıştır. Bunun gereği olarak erkeğe kadından fazla pay ayrılmıştır. Çünkü hem tarımda hem de ticarete aktif olarak rol oynayan ve dolayısıyla üreten durumda bulunanlar erkeklerdi. Kadınlar ise tüketenler durumundaydı. Günümüzde ise- farklı düzeylerde de olsa- tarım toplumundan sanayi toplumuna, oradan da bilgi toplumuna geçiş sağlanmıştır. Kadınlar da üretime katılmış, iş bölümünde erkekle aynı duruma gelmiş ve miras yekûnunun oluşmasında rol oynamıştır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, adalet gereği, oranlar değişebilir. Ancak Kur'an'daki hükümün, benzer durumlar için en adil çözüm olduğunu belirtmek gerekir.

<sup>116</sup> Seyyit Kutup, III/91 ; Süleyman Ateş, II/222-223 ; İzzet Derveze, II/85

<sup>117</sup> F. Rahman, İslamda Kadının Konumu, s.142

Görüldüğü gibi kadın konulu ayetlerle ilgili farklı yorumlar bulunduğunu ve bu farklılıkların sebeplerinin neler olduğu ele almaya çalıştık. Bundan sonraki bölümlerde ise çalışmamızın ana konusunu oluşturan Kur'an'da Kadının övgüye değer davranışlarının neler olduğu üzerinde duracağız.

## 2. BÖLÜM

### KUR'AN'DA GENEL ÖZELLİKLERİ ZİKREDİLEN ÖVÜLMÜŞ KADINLAR

İnsanlığın başlangıcından günümüze kadar dünya üzerinde birçok farklı toplum kurulmuş ve bu toplumların dayandıkları birtakım değerler varolagelmıştır. Her toplum kendi temel taşıını oluşturan insanları farklı gurup veya sınıflara ayırmak suretiyle her birine farklı değerler yüklemiştir. Ancak İslam, toplumların uygulayageldikleri, insanların sınıflara ayrılması ve bu sınıflaşma sebebiyle fertlere bulundukları sınıflara göre muamele edilmesi uygulamasına son vermiş ve üstünlüğün renk, cinsiyet, zenginlik-fakirlik gibi özelliklerde olmadığını, üstünlüğün ancak takva ile belirleneceğini ortaya koymuştur.

İnsanların hepsi aynı kökten yani Adem ve Havva'dan gelmektedir. Bu bakımdan aralarında herhangi bir üstünlük söz konusu değildir. Kur'an insanları sınıflandırırken onların yapısal veya maddi özelliklerine göre değil iman eden ve etmeyenler olarak ayırma tabi tutar. Ayrıca ideal insanın nasıl olması gerektiğini gerek genel, gerekse erkek ve kadına ayrı ayrı hitap etmek suretiyle ortaya koyar.

Çalışmamızın bu bölümünde Kur'an'a göre ideal bir kadında olması gereken vasıfları incelemeye, bu vasıfları üzerinde bulunduran kadınların övgüye değer kadınlar olduğunu vurgulamaya çalışacağız. Doğrusu, Allah'ın bildirdiği övgüye değer vasıfları üzerinde taşıyan bir kadın, İslam toplumunun oluşumu açısından oldukça önemlidir. Çünkü bir toplumu oluşturan ve o toplumun gelecek nesillerini yetiştiren bireyler çoğunlukla kadınlardır. Dolayısı ile nesilleri yetiştiren kadınların her açıdan donanımı olması gerektiği gibi sağlam bir imana ve Allah'ın övgüsüne mazhar olacak davranışların da neler olduğunu bilmek ve bunları uygulamak konusunda bilgi sahibi olması şarttır. Sağlıklı toplumların varolabilmesi için o toplumlarda kadınların yapıcı unsur olmaları gerekmektedir. Zira İslam'dan uzak bir kadın tüm işlerinde toplum için yapıcı bir unsur değil yıkıcı bir unsur oluşturacaktır.

Kur'an ahlakı, tüm insanlara olduğu gibi, kadınlara da olabilecek en güçlü, en sağlam ve en güzel kişiliği kazandırır. Allah'ın, **"... Hayır, Biz onlara kendi şan ve şeref**

**(zikir)lerini getirmiş bulunuyoruz..." (Müminun Suresi, 71)** ayetiyle bildirdiği gibi, Kuran ahlakı insanlara 'şan ve şeref' kazandırmaktadır. Dolayısıyla bu ahlakı yaşayan bir kadın, saygı duyulacak, onurlu ve vakarlı bir karaktere sahip olur.

Bu bölümde ele alacağımız çalışmayı yukarıda vurgulamaya çalıştığımız mantık çerçevesi içerisinde ele almaya çalışacağız. Burada başlıkları tesbit ederken ayetlerde geçen ifadelerden yararlanmayı uygun gördük. Sıralamayı da bu konu da bize en genel anlayışı veren Ahzap suresinin 35. ayetine göre yapmaya çalıştık.

## **2.1. Müslüman Kadın:**

Bir insanın Allah katında değerli olabilmesinin en önemli ve öncelikli ölçütü onun Allah'ın emirlerine teslim olması ile mümkündür. Tahrim Suresi 5. ayetinde övgüye değer davranışlarda bulunan bir kadının sahip olması gereken özellikler sıralanırken bu özelliklerin ilki olarak müslüman olması zikredilmiştir.

“Ayette geçen müslüman kavramı “Allah’a teslim olmuş kimse” manasına gelir. Bu, kendisini şirkten kurtarmış, beynini ve gönlünü, Allah’a veren kadının vasfı olmaktadır. Kur’an bu beyanıyla Allah’a teslim olmayan yani kendisini yaratana teslim etmeyen kadının ailesine teslim etmesinin çok zor olacağına işaret etmektedir. Teslimiyet kavramının içinde “barış” manası vardır. Çünkü “İslam” kelimesiyle aynı kökten gelen “Müslüman” kavramı “barış” ve “güven” manalarını da içermektedir. Kendisiyle, kocasıyla, toplumu ve Allah’ı ile barışık olan kadın, müslüman vasfını kazanmış demektir. Bir ailede ve bir toplumda barış varsa orada teslimiyetten bahsedilebilir. Bunun tersi de düşünülebilir; bir toplumda teslimiyet varsa barışta var demektir.”<sup>118</sup>

Ahzap suresinin 35. ayetinde Allah kurtuluşa erenleri sıralarken bunların başında “müslüman erkekler ve müslüman kadınlar”ı birlikte zikreder. Zira kurtuluşun birinci öncülü Allah’a kayıtsız şartsız teslim olmaktadır. Allah’ın emirlerine teslim olarak onun istediği gibi bir hayatı yaşmaya söz veren bir kadın Allah’ın övgü ile bahsettiği kullar içerisinde yerini alacaktır. Bu ayette zikredilen gerek “teslimiyet”, gerekse diğer vasıflar erkeklerle birlikte zikredilmektedir. Bunun sebebi ise Allah’ın istediği gibi bir hayatı yaşama noktasında Erkek ve kadının birbirlerine olan desteklerinin ne derece önem taşıdığını göstermektir. Övgüye

---

<sup>118</sup> Bayraktar Bayraklı, Kadın sevgi ve temel haklar, işaret yay., İst. 2000, s. 38

değer bir toplumsal hayatın oluşturulmasında erkeğin kadına, kadının erkeğe vereceği desteğin önemi bu ayetle teyit edilmiştir.

Kur'an'da teslimiyetten şu şekilde bahsedilmektedir. **“Allah'ın hidayeti doğru yolun ta kendisidir. Bize âlemlerin Rabbine teslim olmamız emredilmiştir.”**<sup>119</sup> İyi davranışlar içinde kendini bütünüyle Allah'a veren kimse, gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır. Zaten bütün işlerin sonu Allah'a varır.<sup>120</sup> Kim muhsin olarak yüzünü Allah'a döndürürse (Allah'a hakkıyla kulluk ederse) onun eciri Rabbi katındadır. Öyleleri için ne bir korku vardır, ne de üzüntü çekerler.<sup>121</sup>

## 2.2. Mümin Kadın:

İman, sözlü ikrarla başlayan ve insanın hayatını adamasıyla son bulan bir olaydır. Bu ise, insanın hayatı boyunca Rabbine verdiği sözü yerine getirme yükümlülüğü altına girmesi demektir. İman gerçek duygulardan, kalbi bağıştan kaynaklanan bir sözün, bir olayın adıdır.<sup>122</sup>

Kur'an'da imanın geçtiği bölümlerin hemen akabinde Salih amelden söz edilmektedir. Bu da bize amelsiz imanın bir değer ifade etmediğini göstermektedir. Allah'a iman eden bir kadın, bu imanın tezahürlerini hayatında ortaya koyar. Allah'ın çizdiği sınırlar çerçevesinde hareket eder ve bulunduğu toplumda ahlak dışı herhangi bir davranışta bulunmaz. İman ile birlikte iyi işler yapmanın gayesini güder. İman ettikten sonra güzel amel ve harekette bulunan her kadın ve erkeğin dünyada çok güzel bir hayat süreceğini, ahirette de cennete girip ebedi saadete ereceğini Allah vaad ediyor.<sup>123</sup> Buna mukabil mukaddes emanete hıyanet edip inanmayan, Allah'a ortak ve eş tanıyan ve yine içinden gerçekten inanmadığı halde dıştan mümin görünen, böylelikle İslam cemaatine hıyanet edip yeryüzünde fesat çıkartan her kadın ve erkekte ebedi azaba maruz kalacaktır.<sup>124</sup>

Mümin kadın, tüm kişiliğini, karakter özelliklerini, yaşam tarzını, ideallerini, isteklerini, tavırlarını ve ahlakını Kuran'a ve Peygamberimiz (sav)'in tavsiyelerine göre belirler. Allah, müminler için en doğru ve en güzel hükümlerin Kuran'da olduğunu **“... Kesin**

---

<sup>119</sup> Enam 6/71

<sup>120</sup> Lokman, 31/22

<sup>121</sup> Bakara, 2/112

<sup>122</sup> Vahidüddin Han, Kur'an'ın Öngördüğü İnsan, Terc.,İbrahim Şahin, Bir yay., İst.,1987

<sup>123</sup> Nahl, 16/97

<sup>124</sup> Ahzap, 33/72-73

**bilgiyle inanan bir topluluk için hükmü, Allah'tan daha güzel olan kimdir?"<sup>125</sup>** ayetiyle insanlara bildirmiştir. Kuran ve Peygamberimiz (sav)'in sünneti, iman eden bir kadının hayatı boyunca her konuda yol göstericisidir. Cahiliye toplumlarında kadınların genel olarak benimsedikleri ahlaka bakıldığında ise, bu kimselerin alışanlıklarına ya da nefislerinin isteklerine göre hareket ettikleri görülür. Çocukluk yıllarından itibaren göstermeleri gereken karakter ile ilgili olarak aldıkları telkinler, bu kimselerin neredeyse yegane yol göstericileri haline gelmiştir. Çevrelerinde yaşayan kadınların hep aynı tavırları göstermeleri, aynı konuşmaları yapmaları, filmlerde, romanlarda kadınların hep aynı karakteri göstermeleri, kadınlardan bahsedilirken hep aynı ortak karakterin dile getirilmesi, bu kişiler için bu karakteri adeta bir alışkanlığa dönüştürmüştür. Dolayısıyla onlar için yol göstericileri, tüm kadınların genel uygulamaları ve nefislerinin o anki istekleri olmuştur. Herhangi bir olay karşısında verecekleri tepki, alacakları karar, gösterecekleri tavır ve hatta kimi zaman söyleyecekleri sözler bile genel çatısıyla bellidir. Ancak önemli olan ise, yol göstericilerinin tümüyle batıl oluşu ve kendilerini de yanlış bir yola sürüklüyor olmasıdır.

İmanın bir kadını ne kadar hayırlı bir insan haline getirdiğine Allah Kuran'ın **"İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kadından, imanlı bir cariye kesinlikle daha iyidir. İman etmedikçe putperest erkekleri de (kızlarınızla) evlendirmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kişiden inanmış bir köle kesinlikle daha iyidir. Onlar (müşrikler) cehenneme çağırır. Allah ise, izni (ve yardımı) ile cennete ve mağfirete çağırır. Allah, düşünüp anlasınlar diye ayetlerini insanlara açıklar.**"<sup>126</sup> ayetiyle dikkat çekmektedir. Bir insanın kişiliğini güzelleştirip üstün hale getiren, karakterini sağlamlaştıran, ahlakını güzelleştiren, tavırlarını etkileyici kılan asıl olarak o kişinin imanı, Allah korkusu ve takvasıdır. İnsanın sahip olduğu tüm özelliklere anlam kazandıracak olan, imanıdır. Bu, Allah'ın Kuran ile bildirdiği önemli bir sırrı, insanların dikkatle düşünüp öğüt almalarını gerektiren önemli bir bilgidir.

### **2.3. İtaat eden kadın:**

Kur'an'da "kanitat" şeklinde yer alan bu kelime itaat manasına gelmektedir.<sup>127</sup> İtaatin öncelikle kime olacağını Ahzap suresindeki **"Sizden kim, Allah'a ve Resulüne itaat eder ve**

---

<sup>125</sup> Maide, 5/50

<sup>126</sup> Bakara, 2/221

<sup>127</sup> Bayraklı, s.39

**yararlı iş yaparsa ona mükâfatını iki kat veririz. Ve ona (cennette) bol rızık hazırlamışızdır.”<sup>128</sup>** ayetinden öğreniyoruz.

Allah’a ve Rasulü’ne itaati emreden bazı ayetler itaatin imanın bir sonucu ve mümin olmanın temel özelliği olduğunu belirtir. Mesela Enfal suresinde **“O halde siz (gerçek) müminler iseniz Allah’tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Resûlüne itaat edin.”<sup>129</sup>** Nur suresinde de **“Aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Resûlüne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak “İşittik ve itaat ettik” demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.”<sup>130</sup>** buyrulmaktadır.

İtaat konusundaki ayetlerin incelenmesinden, bu görevin şüursuzca değil Allah ve Rasulü’nün çağrısının iyi bir şekilde anlaşılması ve mesajın gerçek manada kavranması ile yerine getirilebileceği anlaşılır. <sup>131</sup> Bu bilinçte olan mümin bir kadın, Nisa suresinde ki **“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e ve sizden olan ulülemre (idarecilere) de itaat edin”<sup>132</sup>** hitabı ile müslüman toplumun idarecilerine, yine bu suredeki **“Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır.”<sup>133</sup>** hitabıyla eşine itaat edecektir.

Allah’a, Peygambere, ululemre ve kocasına itaati gerçekleştiren ve bunu Allah’a bir ibadet olarak kabul eden asil ruhlu bir kadın dünyalara bedeldir.<sup>134</sup> Tabî ki ululemre ve kocaya itaatin nerede başlayıp nerede biteceğine yine Allah ve Rasulü’ne olan itaat belirleyecektir. Yani burada sözünü ettiğimiz itaatin ilk ikisi olan Allah ve Rasulüne itaat genel çerçeveyi belirler ve bu çerçevede ululemre ve kocaya itaat emri gerçekleşir. Bu dengeyi sağlayabilmiş ve hayatına bu çerçevede düzen veren Saliha bir kadın Allah’ın Ahzap suresinde övgü ile bahsettiği gurup içerisine girecek ve bu özelliğiyle de tüm Müslümanlara örneklik teşkil edecektir.

---

<sup>128</sup> Ahzap, 33/31

<sup>129</sup> Enfal, 8/1

<sup>130</sup> Nur, 24/51

<sup>131</sup> Ömer Mahir Alper, “itaat” mad., TDV İslam Ansiklopedisi, c.XXIII/444

<sup>132</sup> Nisa, 4/59

<sup>133</sup> Nisa, 4/34

<sup>134</sup> Bayraklı, s.,39

## 2.4. Doğru olan Kadın:

Müslüman bir kadın, öncelikle Allah ve Rasulü'nden gelen emirleri doğrulayandır. Dolayısı ile o, insanlarla ilişkilerinde de doğruluğu elinden bırakmaz ve **“Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. (Böyle davranırsanız) Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur.”**<sup>135</sup> emrine kulak verir.

Müslüman bir kadın, **“Kahrolsun o koyu yalancılar! Onlar koyu bir cehalet içerisinde kalmış gafillerdir.”**<sup>136</sup> ayetiyle bildirildiği gibi, yalanın Allah'ın beğenmediği ve yasakladığı bir tavır olduğunu bilerek hayatı boyunca bu tavidan sakınır. İnsanın dünyada söylediği her sözün, ahirette karşısına çıkacağını bilir.

Hayır adına söylenen her söz Allah'ın rahmeti ve nimetiyle karşılık görürken, yalan yere söylenen sözler de insanların üzerine büyük bir yük ve sorumluluk olacaktır. Bu nedenle mümin kadın her sözünü, ahirette Allah'a hesabını vereceğini düşünerek konuşur. Nitekim doğruluğun, sahibini cennete götürüp iyiliğe sevkedeceğini, yalanın da sahibini ateşe sürükleyip isyana götüreceğini Allah Rasulü şu hadisinde belirtmiştir: *“Şüphesiz doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. İnsan doğru söyledikçe Allah katında siddik olarak yazılır. Yalan ise Allah'ın emrinden çıkmaya götürür. Allah'ın emrinden çıkmak ise ateşe götürür. İnsan yalan söyledikçe Allah katında kezzab (yalancı) olarak yazılır”*<sup>137</sup> Allah güzel söz ile kötü sözü Kur'an'da şöyle bir örnekle açıklamıştır. **“Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir. Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer. Allah Teâlâ sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar.”**<sup>138</sup>

Tüm bu verilerin ışığında diyebiliriz ki gerçek müslüman siddiktir. Dolayısı ile böyle bir vicdana sahip olan müslüman bir kadın hile yapmaz, aldatmaz ve ihanet etmez. Çünkü doğruluğun gereği temizlik, insaf ve fedakarlıktır. Hile, aldatma, ihanet ve kibir değildir.<sup>139</sup>

<sup>135</sup> Ahzap, 33/70-71

<sup>136</sup> Zariyat, 51/10-11

<sup>137</sup> Tirmizi, III/390; Muvatta, IV/393

<sup>138</sup> İbrahim, 14/24-27

<sup>139</sup> M. Ali Haşimi, Kur'an ve Sünnette Müslüman Şahsiyeti, risale yay. İstanbul, 1988, s.167

Kuran'ı ve Peygamberimiz (sav)'in sünnetini kendisine rehber edinmesi dolayısıyla yalanın insanı nasıl bir yola doğru sürüklediğini bilir ve bu tavırdan titizlikle sakınır. Her ne olursa olsun, dürüstlüğü insanı her zaman için saygın kılacağını ve doğru sözün kişiyi mutlaka hayra yönlteceğini bilerek bu ahlakında kararlılık gösterir.

## 2.5. Sabreden Kadın:

Övülen ve tavsiye edilen sabır, iman ve güzel amel ile hak ve hayır yolunda sabırdır ki bu, cesaret, sadakat ve mertlik şiarıdır. Yoksa her kötülüğe katlanmak, her aşağılığa boyun eğmek, pislikler içine düşüp te her ne pahasına olursa olsun ondan çıkmaya kurtulmaya çalışmamak, çabalamamak, batılda, fenalıkta saplanıp kalmak ve şerre rıza göstermek demek olan tembellik, zillet ve miskinlik ile düşkünlükten ibaret olan duygusuzluk değildir.<sup>140</sup>

Müslüman bir kadının Allah'a olan sevgisi, güveni, bağlılığı ve teslimiyeti, ona güçlü bir cesaret, yiğit bir karakter kazandırır. Allah'ın insanları zorluklarla deneyeceğini, bunlar karşısında cesaret ve teslimiyetle Allah'a bağlılıkta kararlılık gösterenleri yani sabredenleri rahmetine kavuşturacağını bilir. Bu da onu daha kararlı ve şevkli kılar. Allah Kur'an'da iman sahiplerinin bu özelliğini şöyle bildirir:

**“Nice peygamberler vardı ki, beraberinde birçok Allah erleri bulunduğu halde savaştılar da, bunlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşeklik ve zaaf göstermediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever.”<sup>141</sup> “O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler.”<sup>142</sup>**

İnanan bir kadının Allah'a olan bağlılığında gösterdiği kararlılık, onun dünya hayatına dair hiçbir kaygı yaşamıyor olmasından kaynaklanır. Allah'a olan derin teslimiyeti ve güveni onun mal ya da can kaygısına kapılmasını engeller. Mümin kadın Allah'ın her şeyi hayır ve hikmet üzere yarattığını bildiği için bunlardan herhangi birine zarar geldiğinde de bunun Allah'tan hayır ve güzellik olarak kendine ulaşacağını bilmenin rahatlığını yaşar. Bundan dolayı bir tehlike, zorluk ya da risk durumu ile karşılaştığında asla yılgınlığa kapılmaz.

---

<sup>140</sup> Elmalılı, IX/434

<sup>141</sup> Ali İmran, 3/146

<sup>142</sup> Bakara, 2/156

Allah Asr suresinde hüsrana uğramayıp kurtuluşa erenlerin özelliklerini sıralarken iman, amel ve hakkın tavsiyesinden sonra sabrı tavsiye edenlerden de bahsetmektedir. Buda bize imanla başlayan, salih amelle pratiğe dökülen, hakkın tavsiyesi ile devam eden müslümanca bir hayatın sürekliliğini, sabır ve sabrın tavsiyesinin sağladığını göstermektedir. Böyle sabır anlayışına sahip olan müslüman kadın veya erkeğin yardımcısı yine Allah olacaktır. Hud suresinde “**Ancak (musibetlere) sabredip güzel iş yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir bağış ve bir büyük mükâfat vardır.**”<sup>143</sup> buyrulurak sabredenler için bir bağış ve büyük mükafat verileceği vurgulanmaktadır.

## 2.6. Mütevazi Kadın:

Tevâzu, bir insanın kendisini başkalarından daha büyük, daha üstün, daha önemli ve daha değerli olarak görmemesi halidir. Soyu soppu, malı mülkü, makamı mevki, gücü kuvveti, şanı şöhreti, eşi dostu, boyu posu, ilmi irfanı, zühdü takvası ne kadar çok ve iyi durumda bulunursa bulunsun, bütün bunları yok sayıp kendini başkalarından üstün ve önemli görmemek tevazunun temelidir. Diğer ahlaki değerlerde olduğu gibi tevazu konusunda da ifrat, tefrit ve itidal kavramları önem taşır. Bir insanın kendisini başkalarından üstün görmesi, kibir ve gururdur. Bu bir ifrat halidir. Başkalarını üstün görürken kendini hor ve hakir görmesi, zillet ve meskenet halidir. Bu da tefrittir. Başkalarıyla eşit olarak görmesi ise itidal halidir. Tevazu da budur. Her şeyin hayırlısı orta çizgidir, itidâldir. Fazilet ifrat ile tefrit arasındaki itidâl yolunu bulmak ve bu yolda yürümektir.<sup>144</sup> Mütevazi insan kuruntu ve kibirden temizlenerek Allah için davranışta bulunan kimsedir.<sup>145</sup>

Yüce Allah mütevazi kullarını şöyle över: “**Rahman’ın (özel) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevâzu ile yürürler. Kendilerine sataşanlara "sağlıcakla kalın" der ve geçip giderler.**”<sup>146</sup> Hak Teala’nın insanoğluna, “**Biz sizi topraktan, balçıktan, nutfeden, kan pıhtısından yarattık.**”<sup>147</sup> demesi onları mütevazı olmaya davet eder. Rahmanın has kullarının başta gelen özelliklerinden olan tevazuya her müminin sahip olması şarttır. Allah bu özelliği üzerinde bulunduran kadınları ahzap suresinde “mütevazi kadınlar” olarak isimlendirmektedir.

---

<sup>143</sup> Hud, 11/11

<sup>144</sup> Süleyman Uludağ, Yenidünya Dergisi “Tevazu” başlıklı yazı, Temmuz 2005.

<sup>145</sup> M. Ali Haşimi, s.214

<sup>146</sup> Furkan, 25/63

<sup>147</sup> Hacc,22/5

Mütevazı bir kadın, yeryüzünde rahat ve yumuşak adımlar atarak yürür. Yürürken kendisini zorlamaz ve yapmacık hareketlerde bulunmaz. Ne kibirlenir ne de böbürlenir. Zira insanın sergilediği tüm davranışlar gibi yürüyüşü de onun kişiliğinin ve içindeki duygularının bir göstergesidir.<sup>148</sup>

## 2.7.Tasadduk Eden Kadın:

Geleneksel manada sadaka; Zenginin fakire, kuvvetlinin zayıfa yardım kabilinden verdiği nakit para veya bir takım eşyadır. Bu manasıyla sadakanın anlamı son derece daralmakta ve toplum hayatındaki tesiri sınırlı bir noktaya hapsedilmektedir.<sup>149</sup> Kur'an ıstılahatında "sadaka" sözünün ifade ettiği anlamlardan biri, toplumsal yaşamda adil bir gelir dağılımına ulaşılabilmesi için, bireylerin, toplumun diğer fertlerinin yoksunluk ve yoksulluklarına karşı vicdani bir duyarlılık geliştirebilmesine yönelik "infak" kavramını içermektedir.<sup>150</sup>

Sadakanın daha kapsamlı ifadesini de Hz. Peygamber (s)'in şu hadisinde bulmaktayız *"İnsanın her bir organı için, her gün verilmesi gereken bir sadaka vardır. İki kişi arasında adaletli davranman bir sadakadır. Binitine binerken birine yardım etmen, onu üzerine bindirmen veya onun üzerine yüklerken yardım etmen bir sadakadır. Güzel bir söz de bir sadakadır. Namaza gitmek üzere attığın her adım bir sadakadır. Yoldan insanları rahatsız edici bir şeyi kaldırman da bir sadakadır."*<sup>151</sup>

Bütün bu verilerle birlikte sadakayı sadece maddi bir yardım olarak değil aynı zamanda erdemli davranışlar bütünü olarak ta düşündüğümüzde evinde kocasına ve çocuklarına, mahallesinde komşularına karşı davranışında adaletli olan, insanların yardımına karşılık beklemeden koşan, konuştuğunda hayır üzere konuşan, insanlara rahatsızlık verecek söz ve davranışlarda bulunmayan, attığı adımları, aldığı kararları Allah'ın rızasını kazanma düşüncesiyle yapan bir kadın övgüye değer bir kadındır. Hayatının her anında Allah'ın ve Rasulü'nün övgüye değer davranışlar olarak bildirdiği davranışları uygulamaya çalışırken Allah'ın Kur'an'da: **"Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat ödenir ve onlara değerli bir mükâfat**

<sup>148</sup> Seyyid Kutub, VII/ 571

<sup>149</sup> Muhammed Kutub, Peygamberden İktibaslar, Fikir yay., 2. Baskı İst. 1980 s. 152

<sup>150</sup> Hidayet Şefkat Tuksal, s. 256

<sup>151</sup> Buhari, terc., A. Feyzi Kocaer, h. No:1184

**vardır”<sup>152</sup> “(O kullar), harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”<sup>153</sup>** olarak bildirdiği kimseler gibi harcamada bulunurken cimri ve müsrif bir tutum izlemezler. Ölümü ve hayatı verenin Allah olduğuna inandıkları gibi malı ve dünya da sahip oldukları güzelliklerin de sahibinin Allah olduğuna iman ederler. Yardıma ihtiyacı olan bir kardeşlerini gördükleri zaman ona karşı duyarsız davranmayıp güçleri nisbetinde kardeşlerinin ihtiyaçlarını gidermeye çalışırlar. Böyle bir anlayış onlara vakar ve olgunluk kazandırdığı gibi Allah katında olan değerlerini de yükseltecektir.

## **2.8.Oruç Tutan Kadın:**

“Savm” kelimesinin sözlükteki anlamı nefsi meylettiği şeylerden, isterse bir söz olsun alıkoymak yani kendini tutmak demektir. Mutlak olarak, tutmak manasına gelir. Kur’an-ı Kerim’de bazen “susmak”<sup>154</sup> manasına kullanılmıştır.<sup>155</sup>

Oruç, dinin en büyük esaslarından biridir. Nefis, oruçla terbiye edilir. Kötülüğe olan aşırı tutkular, onunla sakinleştirilir. Oruç, bir kalp işi olup, bütün gün yiyecek, içecek ve cinsi münasebet gibi isteklerden nefsi alıkoymaktan oluşan kutsal bir cihattır. Hayatın lezzetini, iradenin kıymetini tattıracak en güzel bir özelliktir.<sup>156</sup> Oruç büyük bir ahlak mektebidir. Gizli ve açık her zaman emanete riayet edilmesini öğretir. İradeyi kuvvetlendirir, gayreti biler, sabrı öğretir. Zihnin berraklaşmasına, düşüncenin parlamasına, geçerli ve isabetli düşüncelerin ilhamına yardımcı olur. Lokman hekim oğluna şöyle demiştir: “oğlum mide dolduğu zaman düşünce uyur, hikmet dilsiz olur, azalar Allah’a ibadetten geri kalır”<sup>157</sup>

İnanan bir kadın, dinin en büyük esaslarından olan oruç emrini yerine getirerek açlığın, çaresizliğin, ne demek olduğunu bilir ve ihtiyaç sahibi insanların yerine kendisini koyarak onları daha iyi anlamaya çalışır. Allah’ın kendisine verdiği nimetleri düşünerek hamdini artırır. Dedikodu, kağuculuk gibi hastalıklara bulaşmadan dilini hayırlı sözlerde kullanır. İnanç birlikteliği olan kardeşleriyle beraber hareket etmenin şuuruyla hareket eder. Elinde bulundurduğu şeyleri kardeşleriyle paylaşmanın sevincini duyar. Orucun sadece yeme içmeyi kesmek değil gönlün ve zihnin boş ve faydasız düşüncelerden uzak tutmak olduğu bilincine ulaşır. Nasıl ki bir zaman diliminde sırf Allah’ın rızasını kazanmak için kendisini

---

<sup>152</sup> Hadid, 57/18

<sup>153</sup> Furkan, 25/67

<sup>154</sup> Meryem, 19/26

<sup>155</sup> Elmalılı, I/516

<sup>156</sup> Elmalılı, I/515

<sup>157</sup> Vehbe Zuhayli, el Fıkhu’l- İslami ve Edilletühü,(İslam fıkhi Ansiklopedisi), Terc. Komisyon, Risale yay., İstanbul, 1992, III/ 110

yeme ve içmeden alıkoymuyorsa Allah'ın emirlerine itaat ve yasaklarından kaçınma konusun da da aynı kontrolü gösterir. Allah'ın Kur'an'da **“Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.”**<sup>158</sup> emri ile oruçla nasıl korunacağını kötülöklere karşı orucun nasıl kalkan yapılması gerektiğini bilerek davranır. Oruçla aldığı kötölöklere ve yasaklardan kaçınma eğitimini hayatının diğere bölömlerine de yayarak orucun hayatındaki etkisini gösterir ve Allah'ın Kur'an'da **“saimat”**<sup>159</sup> oruç tutan kadınlar olarak zikrettiğı ve kendilerinden övgü ile bahsettiğı kadınlar içerisine girer.

## 2.9. İffetli Kadın:

İffet kendimizi zapdetmek, bir şeyi yapmaktan çekinmek, mutedil olmak, namuslu olmak, erdemli olmak, nezih ve temiz olmak, mahçup ve mütevazi olmak, terbiyeli ve lekesiz olmak manalarına gelir.<sup>160</sup>

Haya ile iffet arasında derin, sağlam ve yakın bir ilişki vardır. Hatta iffetin dayandığı temellerden biri ve en önemlisi utanma duygusu dediğimiz hayadır.

Haya, utanma ve ar anlamındadır. İslam terminolojisine göre haya münkerden çekinmek ve sakınmak duygusuyla insanın kendi kendisini ayıplaması, bu gibi fiillerden uzaklaşması anlamına gelmektedir. Haya, kötü işlerden, utanılacak şeylere başvurmaktan men eden duygudur. O, insanı arsızlık ve iffetsizliğin ağına düşmekten koruyan bir güçtür. Onu zina dahil, yasaklanmış her türlü fenalıktan muhafaza eder.<sup>161</sup>

Allah Kur'an'ın pek çok ayetiyle iffetin önemine ve kadına kazandırdığı değere dikkat çekmiştir. Allah tüm alemlerin kadınlarına Hz Meryem'in ahlakını ve iffetini örnek verdiğini bildirerek, bu özelliğın insana kazandırdığı üstünlüğünü **“Hani melekler demişlerdi: Ey Meryem! Allah seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti.”**<sup>162</sup> ayeti ile hatırlatmıştır. Allah Kur'an'ın diğere ayetlerinde ise iffetin mümin kadının belirleyici özelliğı olduğunu şöyle hatırlatmaktadır:

---

<sup>158</sup> Bakara, 2/183

<sup>159</sup> Ahzap, 33/35

<sup>160</sup> Bayraklı, s. 53

<sup>161</sup> Afzalurrahman, Siret Ansiklopedisi, İnkılap yay., İstanbul, 1996, II/101

<sup>162</sup> Ali İmran, 3/42

**“...Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost da tutmamaları şartı ve sahiplerinin izni ile onları (cariyeleri) nikâhlayıp alın, mehirlerini de normal miktarda verin...”<sup>163</sup>**

**“...Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir. Kim (İslâmî hükümlere) inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır.”<sup>164</sup>**

Kur'an'da iffetli kadınlara iftira atarak onları lekelemeye çalışanların cezalandırılacağı **“Namuslu kadınlara zina esnasında bulunup, sonra (bunu isbat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar.”<sup>165</sup>** ayetiyle bildirilmektedir.

Bir başka ayette ise Allah iffetin ve vakarın önemini **“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.”<sup>166</sup>** ayetiyle bildirmiş, iffetin bir kadına saygınlık ve onur kazandırdığını ve onun toplum içerisinde eziyet görmesini engellediğini ifade etmiştir.

Netice olarak Mümin kadınlar, Allah'ın Kur'an'da bildiği tüm sınırlara en güzel şekilde uyarak onur, vakar ve saygınlık kazanmış olurlar. Böyle bir insanın tüm tavırlarından, konuşmalarından, hareketlerinden, yüzündeki ifadeden, bakışlarından, gülüşünden ne kadar iffetli ve vakarlı bir kimse olduğunu algılayabilmek mümkündür. İffetli kadının doğal bir asaleti, insani bir heybeti ve güvenilir bir kişiliği vardır. Nitekim Allah yukarıda zikrettiğimiz ayetlerde de, müminlerin bu özellikleriyle tanındıklarına dikkat çekmiştir.

## **2.10.Zikreden kadın:**

Zikir telaffuz etmek, anmak, hatırlamak, öğüt vermek, nasihat etmek, davet etmek, namaz kılmak, Kur'an okumak gibi anlamları ihtiva etmektedir. Dolayısıyla zikri, kişinin

---

<sup>163</sup> Nisa, 4/25

<sup>164</sup> Maide, 5/5

<sup>165</sup> Nur, 24/4

<sup>166</sup> Ahzap, 33/59

değer verdiği, önemseydiği bir şeyi aklından ve dilinden eksik etmeyerek sürekli gündemde tutması ve bunun gereğini de pratikte ifade etmesi şeklinde anlayabiliriz.

Allah'ı sürekli aklında tutan, yaptığı her işten Allah'ın haberdar olduğu düşüncesini taşıyan müslüman bir kadının hayata bakışı daha farklı olacaktır. O bu duygu ve inançla Allah'ın Kur'an'da kendisine bildirdiği emirlere uyma ve yasaklarından kaçınma konusunda hassas olacak, dilini dedikodu yerine Kur'an ile, kalbini haset yerine Allah sevgisi ile dolduracaktır. Sonuçta Allah Teala'nın Kur'an'da **“Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru !”**<sup>167</sup> diyen müminler arasında yerini alacaktır.

Yukarıda zikrettiğimiz ayette de zikrin anlık bir eylem değil hayat boyu devam edecek olan bir eylem olduğu ifade edilmektedir. Allah'ı ve onun emirlerini düşüncesinden, söyleminden ve amelinden eksik etmeyen mümin bir kadın, Allah'ın Kur'an'da **“Zakirat”**<sup>168</sup> zikreden kadınlar olarak bahsettiği ve neticede kendileri için bir mağfiret ve büyük bir mükafatın hazırlandığı kimseler içerisinde girecektir.

Buraya kadar incelemeye çalıştığımız özellikler, mümin bir kadında genel olarak olması gereken özellikler idi. Bu özellikleri belirlerken Ahzap suresinde belirtilen ve erkeklerle birlikte zikredilen özellikleri ön planda tutarak incelemeye çalıştık. Burada konumuz itibarıyla sadece kadınları ele aldık ama kadın ve erkek ayrılmaz iki varlıktır. Allah'ın emirlerini yerine getirme hususunda kadın ve erkek birbirinin yardımcısı ve destekçisi olacaktır. İslam'a uygun bir aile ve dolayısıyla toplumun oluşması Allah'ın Kur'an'da bildirdiği erdemli bir hayatın yaşanması sonucu gerçekleşecektir. Kur'an'da anlatılan emirler doğrultusunda hayatlarını şekillendiren kadın ve erkekler Allah'ın övgü ile bahsettiği davranışları gösteren ve övgü ile bahsedilen kimselerdir.

Kur'an'da geçmişte yaşamış bazı örnek şahsiyetler anlatılarak övülmekte onların hayatlarından bahsedilmek suretiyle de örneklikleri ve övgüye değer davranışları insanlara sunulmaktadır.

---

<sup>167</sup> Ali İmran, 3/191

<sup>168</sup> Ahzap, 33/35

### 3. BÖLÜM

#### KUR'AN'DA ÖVGÜYLE BAHSEDİLEN KADINLAR

Bu bölümde Kur'an'da ismen veya işareten zikredilen kadınları örneklikleri açısından incelemeye çalışırken “övgüyle bahsedilen kadınlar” tabirini özellikle kullandık. Zira bir şahsın veya olayın Kur'an'da olumlu olarak zikredilmesi, o şahsın veya olayın örnekliğini ve övgüye değer olduğunu bize gösterir. Tüm insanlığa ve çağlara hitap eden bu ilahi kitapta zikredilen olayların ve işaret edilen şahısların zikredilmelerinin mutlak suretle bir sebebi vardır. Çünkü Kur'an, tarihi bilgi vermekten ziyade, verilen bu bilgilerden nasıl istifade edileceği üzerinde durmaktadır. Bunun için çalışmamızın bu bölümünde tarihte yaşamış ve Kur'an'da çeşitli şekillerde ismen veya işareten anılmış kadınları tesbit etmeye çalışarak övgüye değer yönleri üzerinde duracağız.

Burada dikkat edilmesi gereken husus Kur'an'da bahsedilen övgü sahibi erkeğin, sadece erkeklerin değil tüm insanlığın örneği olmasıdır. Yine söz konusu örnek kadın ise bu da sadece kadınların değil insanlığın örneğidir. Kur'an'da bu husus açıkça zikredilmekte dört örnek kadın (ikisi kötülerin, ikisi ise iyilerin) Tahrim suresinde şu şekilde anılmaktadır. **“Allah, inkâr edenlere, Nuh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhları altında iken onlara hainlik ettiler. Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara: Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin! denildi. Allah, inananlara da Firavun'un karısını misal gösterdi. O: Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun'dan ve onun (kötü) işinden koru ve beni zalimler topluluğundan kurtar! demişti. İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). Biz, ona ruhumuzdan üfledik ve O, Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itaat edenlerdendi.”**<sup>169</sup>

Görüldüğü gibi yukarıda zikredilen ayette söz konusu dört tipten birinin kötü kadınların veya kötü erkeklerin örneği olduğundan söz edilmemekte, aksine kötü insanların örneğinin olduğu söylenmektedir. Aynı şekilde Kur'an fazilet ve erdemlilikle anılan diğer iki kadının da erdemli kadınların örneği olduğunu değil, aksine erdemli insanların örneği olduğunu beyan etmektedir. Çalışmamızın bu bölümün de tespit etmeye çalıştığımız şahısları bu mantık çerçevesinde incelemeye çalışacağız.

---

<sup>169</sup>Tahrim, 66/10,11,12

### 3.1. HZ. MERYEM:

#### 3.1.1. Alemlere Üstün Kılınan Bir Soydan Gelen Meryem:

Allah Kuran'ın "**Gerçek şu ki, Allah, Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini alemler üzerine seçti; Onlar birbirlerinden (türeme tek) bir zürriyettir...**"<sup>170</sup> ayetleriyle, İmran ailesinin, Hz. Adem, Hz. Nuh ve İbrahim ailesi ile aynı soydan geldiklerini ve alemler üzerine seçilmiş kimseler olduklarını bildirmektedir. İşte Hz. Meryem de bu soydan, seçkin kılınmış İmran ailesinden gelmektedir.

İslâm Tarihi ve Tefsirlerde Hz. Meryem'in babasının ismi; İmran b. Masan'dır.<sup>171</sup> İmran kelimesinin aslının İbranice Amram olduğu söylendiği gibi Süryanice'den geldiği de ileri sürülmektedir. Öte yandan Arapça Amr kökünden türediği, İslâm'dan önce Arabistan'da kullanıldığı, Safevi kitabelerinde bu isme rastlandığı nakledilmektedir. Ancak Meryem'in babasının adı olması sebebiyle kelimenin İbrani menşeli olduğunu kabul etmek daha isabetli görünmektedir.<sup>172</sup>

Kitab-ı Mukaddes'de İmran adı: "Emren" olarak geçmektedir.<sup>173</sup> Thomas İncil'inde ise Meryem'in babasının ismi: "Jochaim" olarak geçmektedir. Transitus; Meryem'in şeceresini Davud'un oğlu Nathan sülâlesinden Joachim'ın kızı olarak verir.<sup>174</sup>

İmran'ın Davud (a.s.)'a kadarki şeceresi şu şekildedir: Masan, Elezar'ın, O Ebi Yuz'un, O Yuze'nin, O Zerbabin'in, O Salyan'ın, O Yuhanna'nın, O Lişiya'nın, O Emun'un, O Buram'ın, O Sofit'in, O Işa'nın, O Raci'nin, O Süleyman'ın, O da Davud'un oğludur.<sup>175</sup>

Masan ailesi, İsrail oğullarının ileri gelenleri ve onların "Ahbar"ı yani din bilginleri idi.<sup>176</sup> İmran b Masan, kendisini ilme ve ibadete vermiş, takva ve zühd sahibi salih bir alimdir. Sözü de özü gibi tertemiz olan bu alim, çevresinde saygı uyandıran biridir. Bu saygı, O'nun ilmi ve ahlâki olgunluğunun yanı sıra biraz da Hz. Harun (a.s.)'ın torunlarından olmasından kaynaklanıyordu. O'na İmran adının verilmesi de tesadüf değildi. Kendisinden

<sup>170</sup> Âl-i İmran, 3/33-34

<sup>171</sup> İbn Kesir, El-Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yay., 1994 İstanbul, II/94; Kurtubi, IV/172

<sup>172</sup> Ömer Faruk Harman, 'Kadın', XXII/232

<sup>173</sup> Ebu'l A'la El- Mevdudi, Tefhimü'l-Kur'an, İnsan yay., 1996, İstanbul. I/221.

<sup>174</sup> Günay Tümer, Hristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem, T.D.V. yay., 1996 Ankara, s.67.

<sup>175</sup> Ali Arslan, Büyük Kur'an Tefsiri, Okusan Yay. İstanbul, II/442.

<sup>176</sup> İbnü'l-Esir, El Kamil Fi't-Tarih, Bahar Yay.1985, İstanbul, I/272.

yaklaşık onsekiz asır önce yaşamış Musa ve Harun Peygamberlerin babalarının adı da İmran'dı.<sup>177</sup> Bütün bu nedenlerden dolayı toplumda, bu ismin ve ailenin saygı uyandıran bir mevkii vardı.<sup>178</sup> Kur'an'da İmran dan bahsedilirken **“Ey (Meryem); Senin baban (İmran) kötü bir adam değildi.”**<sup>179</sup> denilmek suretiyle onun kötü biri olmadığı asil bir yapıya sahip olduğu ortaya konulmaktadır.

İmran; takvası, ihlâsı ve ilmi konusunda kaynakların ittifak halinde olduğu Hanne ile evlenmiştir.<sup>180</sup> Meryem'in annesinin ismi Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde zikredilmemekte ama 'İmran'ın karısı' olarak geçmektedir.<sup>181</sup>

İslâmi kaynaklarda Hz. Meryem'in annesinin ismi; Fakuz kızı Hanne'dir.<sup>182</sup> Thomas İncil'inde ise Hz. Meryem'in annesinin ismi; “Hanna” olarak geçmektedir.<sup>183</sup> Durban ise Meryem'in annesinin adını; “Anna” olarak telâffuz etmektedir.<sup>184</sup>

İmran gibi Hanne de kulluğunun bilincinde bir mü'minedir. Aynı zamanda güzel huylu ve dindardır. Hanne'nin bu meziyetleri, Kur'an lisânı ile **“Ey (Meryem); Annen (Hanne) de iffetsiz bir kadın değildi.”**<sup>185</sup> denilmek suretiyle teyit ve taltif edilmektedir. Yine Kur'an'da Hanne'nin Allah'a olan bağlılığı ve samimiyetini ifade eden **“Rabbim karnımdakini tümüyle hür birisi olarak yalnızca sana adadım.”**<sup>186</sup> sözü de zikredilerek Hz. Meryem'in Allah için adanmış bir evlat olduğu da ortaya konmaktadır.

Ne suretle olursa olsun İmran'ın hanımının rabbine yaptığı samimi ve ihlas dolu adak, Allah (c.c) katında güzel bir kabul ile kabul edilerek Kitâb-ı Mübin'de şu şekilde taltif edilmiştir: **“Rabbi O'nu, güzel bir kabul ile kabul etti.”**<sup>187</sup>

Meryem'in olgunluğu ve örnekliğinin ölçülmesinde Annesinin rolü unutulmamalıdır. Her ne kadar Meryem'i Zekeriya (as) yetiştirmişse de bu son aşamasıdır. İlk gelişim aşaması değil. Bu hanımın annesi, peygamberin annesini doğuracak liyakata sahip olduğu gibi, çocuğunu hakkın mabedine hediye edecek alçak gönüllüğe de sahipti. İmran'ın karısı gibi bir

---

<sup>177</sup> Ayıntabi Mehmet Efendi, Tibyan Tefsiri, Akpınar Yay. 1987 İstanbul, I/224; Ali Arslan II/442 ; Hulâsatü'l-Beyân Fi Tefsir'il-Kur'an Konyalı Mehmet Vehbi Efendi, Üçdal Neş. 1966 İst., II/585.

<sup>178</sup> Mustafa İslamoğlu, Adayış Risalesi, Denge yay. 1992 İstanbul. s.39.

<sup>179</sup> Meryem 19/29.

<sup>180</sup> Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, IV/1237 / Razi, V/ 273; Muhammed b. Cerir Et-Taberi, Tarih-i Taberi, Can yay. 1973 Konya. II/79; Elmalılı II/357; Ali Arslan II/442 ; Taberi Tefsiri, II/247

<sup>181</sup> Âl-i İmran 3/35.

<sup>182</sup> Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, IV/1237; Razi, VI/273; Kur'an Yolu, Komisyon, D.İ.B. Yay. 2004 Ankara. I/399.

<sup>183</sup> Günay Tümer, s.67

<sup>184</sup> Günay Tümer, s.68.

<sup>185</sup> Meryem 19/29.

<sup>186</sup> Âl-i İmran 3/35.

<sup>187</sup> Âl-i İmran 3/37.

anne, onun denetleme işini üzerine almış sonra adağını yerine getirmek isteyince onu mabede götürüp bırakmıştır. Allah'ta Meryem'i, Zekeriya'nın denetimine verdi ve "Zekeriya'yı O'na sorumlu kıldı"<sup>188</sup>

### 3.1.2.Hz Meryem'in doğumu:

İman sahibi bir kimse olan İmran'ın hanımı, Hz. Meryem'e hamile kaldığını öğrendiği zaman, hemen Allah'a yönelip dua etmiş, O'nun şanını yüceltmiş ve **"Şöyle demişti: "Rabbim! Karnımdakini azatlı bir kul olarak sırf sana adadım. Adağımı kabul buyur. Şüphesiz (niyazımı) hakkıyla işiten ve (niyetimi) bilen sensin."**<sup>189</sup> **"Allah, ne doğurduğunu bilip dururken: Rabbim! Ben onu kız doğurdum."**<sup>190</sup> **Oysa erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim dedi."**<sup>191</sup>

Meryem İbranice bir isimdir. "Meryem" mabed hadimesi olarak nezredildiği için "El-Abide" İbadet eden, kendini ibadete veren<sup>192</sup> kadın" anlamına geldiği belirtilir.<sup>193</sup> Meryem 'Miriam'ın yerine, 'efendi, sahibe' anlamında Aramca bir sözcük olan Mariam (efendi) anlamındaki 'Mara'dan türemiştir.<sup>194</sup> Meryem; Mısır köklü "Meri" Mensub kelimesi arkasına bazı değişikliklerle "Yam" bölümünü almış olabilir. Çünkü zamanla (t) müennes formunu atan "Merit" kelimesinin bir tanrı adıyla birleştiği çok görülür. Meri-Ra... gibi. Meri "Yahu" formu ile Yahve'nin ilk şekli ile birleşince "Abiyyam-Abiyyahu" yolu ile "Mariam" olabilir ki; anlamı "Tanrıya bağlı, Tanrıyı seven"dir.<sup>195</sup>

Kitab-ı Mukaddes sözlüklerinde ise Meryem kelimesi, denizin hanımefendisi, deniz damlası, denizyıldızı gibi anlamlara gelmektedir.<sup>196</sup> Meryem'in sıfatları ise, Betül; erkeklerden sakınan, iffetli kadın.<sup>197</sup> Azra; hiçbir erkekle evlenmemiş, bakire anlamındadır.<sup>198</sup>

<sup>188</sup> Al-i İmran, 3/37

<sup>189</sup> Al-i İmran, 3/35

<sup>190</sup> Kurtubi, IV/177; Muhammed Ali Sabuni, Ahkam tefsiri, Terc. Mazhar Taşkesenlioğlu, Şamil yay., İstanbul, 1984, I/371

<sup>191</sup> Al-i İmran, 3/36

<sup>192</sup> Kurtubi, IV/179; Günay Tümer, s.153.

<sup>193</sup> Günay Tümer, s.153; Mehmet Vehbi Efendi, II/587; Said Havva, El-Esas Fi't-Tefsir, Şamil Yay., İstanbul, 1989, II/321; Ali Arslan II/442; M.E.B.İslâm Ansiklopedisi, Komisyon, "Meryem" Milli Eğitim Basımevi İstanbul., 1993, VII/784.

<sup>194</sup> İbnü'l-Esir, I/272; Razi, VI/277; Ali Arslan II/442; Günay Tümer, s.153; Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Komisyon, "Meryem" md., Milliyet Yay., İstanbul, 1986, XV/8040.

<sup>195</sup> Günay Tümer, s.153.

<sup>196</sup> Kur'an Yolu, I/401.

<sup>197</sup> İslâm Ansiklopedisi, Komisyon, "Meryem" md., Şamil Yay., İstanbul, 2000, V/190.

<sup>198</sup> M. Necati Bursalı, Hz. İsa ve Hz. Meryem, Saray Kitabevi, 1984 İstanbul, s.59.

Hız. Meryem dünyaya geldiğinde, annesinin tavrı Allah'ı razı etmeye yönelik olmuştur. Hemen Allah'a yönelmiş, hem Hız. Meryem'i, hem de onun soyunu şeytanın şerrinden koruması için Allah'a içtenlikle **“(Ey Rabbim!) Onu ve neslini kovulmuş şeytanın şerrinden sana ısmarlıyorum.”**<sup>199</sup> diyerek dua etmiştir.

Hanne, mescid'e hizmet etmesi için arzu etmiş olduğu oğlan çocuğuna nail olamayınca, Allah Teala'ya, o kız çocuğunu kovulmuş şeytanın şerrinden korumasını ve bu kızı, mûti ve salih kadınlar cümlesinden kılmasını niyâz etti.<sup>200</sup>

Bu halisane ve kalpten yapılan yakarışa Allah (c.c.)'ın icabetini, Peygamber (s.a.v) efendimiz şöyle beyan etmektedir:

“Yeni doğan hiçbir çocuk yoktur ki, doğarken şeytan ona dokunmasın. O'nun dokunmasından çocuk ağlar. Bundan yalnız Meryem ile oğlu müstesna kalmıştır.”<sup>201</sup>

“Hız. Meryem ve Hız. İsa (a.s) dışında, doğduğu andan itibaren tüm Adem oğullarına Şeytan dokunmuştur.”<sup>202</sup>

"Her doğan çocuğu şeytan bir veya iki defa sıkır. Meryem oğlu İsa ve annesi hariç" buyurmuşlardır.<sup>203</sup>

### 3.1.3.Meryem'in Allah tarafından hüsnü kabul görmesi:

Hız. Meryem'in, annesi tarafından adanmak üzere yaptığı dua yakın bir yakarışın ifadesidir. Rabbi ile başbaşa olduğunun bilincinde olan, içini O'na dökmeye, ilerde yapmak istediklerini O'na açmaya ve sahip olduklarını doğrudan bir nezaket ile takdim etmeye çalışan bir bireyin niyazıdır. Bu yakarışın karşılığında **“Rabbi O'na (Meryem'e) hüsnü kabul gösterdi...”**<sup>204</sup> Böylece Meryem Allah tarafından kabul görür ve ailesinin dileği üzerine Mescid-i Aksaya, Allah'ın mabedine teslim edilir. Meryem Mescidde yerini alır. Annesinin de ifade ettiği gibi bir kız çocuğu, erkek çocuğu kadar Allah'a kulluk adına mescide gelen müslümanlara hizmet sunamayacak, erkek çocuğunun üslendiği rolü üslenemeyecektir ama Allah ona başka bir rol, başka bir görev, başka bir misyon yükleyecektir.

<sup>199</sup> Âl-i İmran 3/36.

<sup>200</sup> Razi, VI/276.

<sup>201</sup> Taberi Tefsiri, II/248; Ayıntabi, I/225; Ali Arslan II/442.

<sup>202</sup> Müslim, Sahih-i Müslim, terc. Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, 1977, İstanbul, X/2366.

<sup>203</sup> Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, İbn-i Kesir, IV/1238.

<sup>204</sup> Âl-i İmran 3/37.

Birçok fert vardır ki, onların çabası, kendileri tarafından değil, sadece Allah tarafından kabul edilmiştir. Bunun için Allah, bütün fertler hakkında: ‘Biz onları kabul ettik, sığınak verdik’ dememiş, aksine<sup>205</sup> **“Allah, ancak korkup sakınanlardan kabûl eder.”**<sup>206</sup> demiştir. Bu ameli kabul etmek, amel edenin öz cevherini kabul etmekten farklı bir şeydir. Çoğu insanın amelleri kabul edilir; Fakat, acaba onların öz cevheri de kabul edilir mi? Allah Meryem hakkında: ‘Amelini kabul etti’ değil, **“O’nu kabûl etti”** buyurmuştur.<sup>207</sup>

Kabûl etmek: Onu terbiye etmeyi, işlerini görmeyi üstlenmek demektir. Allah (c.c) de Meryem’i kabûl ederken her şeyiyle kabûl ederek<sup>208</sup> **“O’nu, bir çiçek gibi yetiştirdi.”**<sup>209</sup> O’na iyi bir çevre hazırladı.

Bazı alimler bu güzel büyütmeyi, dünyevi bir büyütme anlamına alırken, diğer bazıları da dini bir büyütme anlamına almışlardır. Çünkü Meryem, salah, doğruluk, iffet ve taat bakımından da büyüyüp geliyordu.<sup>210</sup> Netice de Allah onun en güzel şekilde yetişmesini sağlayarak bir peygamberi, yani **“Zekeriya’yı da onun bakımı ile görevlendirdi.”**<sup>211</sup>

### 3.1.4. Meryem’in özel olarak rızıklandırılışı ve seçilmiş olması:

Allah (c.c), Zekriya (a.s)’ın Meryem’e, O’nun mutluluğunu temin etmesi ve Zekeriya gibi bir Peygamberden faydalı, bütün salih amelleri öğrenip hayatını o şekilde şekillendirmesini sağlamak için onun gözetimine vermiştir.<sup>212</sup> Rivayetlere göre Hz. Zekeriya, Meryem olgunluk çağına geldiğinde, mabette O’nun için özel bir oda inşa ederek O’nu, oraya yerleştirdi.<sup>213</sup> Bundan sonra Meryem, mabette odasına kapanarak gece gündüz ibadetle meşgul olmaya başladı.<sup>214</sup>

**“Zekeriya O’nun yanına, mabede her girdiğinde bir rızık buluyordu.”**<sup>215</sup> Mücahid der ki: “Meryem’in yanında yazın kış meyveleri, kışın da yaz meyveleri bulunuyordu.”<sup>216</sup> İbni

<sup>205</sup> Cevadi Amuli, Celal ve Cemal Aynasında Kadın, İnsan Yay., İstanbul, 1996, s.111.

<sup>206</sup> Maide 5/27.

<sup>207</sup> Amuli, s.111.

<sup>208</sup> Kurtubi, IV/180.

<sup>209</sup> Âl-i İmran 3/37.

<sup>210</sup> Razi, VI/280.

<sup>211</sup> Âl-i İmran 3/37.

<sup>212</sup> Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, IV/1239 ; Said Havva, II/323.

<sup>213</sup> İbnü’l-Esir, I/273; İbn Kesir, II/ 97; Taberi, II/82; Kurtubi, IV/183

<sup>214</sup> Taberi, II/82 / İbn Kesir, II/97

<sup>215</sup> Âl-i İmran 3/37.

<sup>216</sup> İbnü’l-Esir, I/273; Taberi, II/82; İbn Kesir, II/97; Razi, VI/283; Taberi Tefsiri, II/250.

Abbas ise ‘Zekeriya (a.s), hiç kimsenin yanında meyveye rastlanmadığı bir zamanda Meryem’in yanında taze meyveler bulurdu<sup>217</sup> demektedir.

Zekeriya (a.s), işin aslını öğrenmek maksadıyla ve de merakını gidermek için: “**Ey Meryem, bu sana nereden?**”<sup>218</sup> Halbuki bu mevsimde, bu çeşit meyve buralarda bulunmaz. diye sorduğunda<sup>219</sup> Meryem; inanmış bir kişiye yakışır huşu, alçak gönüllülük ve Allah’ın ihsan ve nimetini itiraf duygusu içerisinde: “**Bu Allah katındandır, dilediğine hesapsız rızık verir.**”<sup>220</sup> ‘Allah dilediğine, meşakkatsiz ve yorulmaksızın bol bol rızık verir’<sup>221</sup> demiştir.

Bu nimet Allah’ın Meryem’e verdiği özel bir hediyedir ve Meryem kendisine babasız olacak bir evlat verilmeden önce imanını bu olağanüstü hadiselerle pekiştirilmiştir. Ayrıca Allah Meryem’e verdiği özel değere ve olağanüstü olaylara bir peygamberi yani Hz. Zekeriya’yı da şahit tutmuştur. Allah Hz. Meryem’in üzerindeki rahmetini, korumasını ve merhametini yakinen görmesini sağlamıştır. Hz. Meryem’in ibadet ederken sürekli olarak yiyecek bulması Allah’ın ona olan desteğinin açık göstergesidir. Allah daha sonra Hz. Meryem’i Cebrail ile görüştürerek, ona olan rahmetini Cebrail’in sözleriyle de bildirmiştir.

Hz Meryem’in makamı ile yani peygamber mi yoksa Allah’ın özel olarak değer verdiği bir kul mu olup olmadığı konusunda İbn Hazm (V.H.456) ve Kurtubi (V.H.671) gibi bazı alimler Hz Meryem’in kendisine vahyedilmiş olması ve Cebrail’i bizzat görmesi gibi birtakım verilere dayanarak peygamber olma ihtimalinin olabileceğini söylemektedirler.

---

<sup>217</sup> Taberi Tefsiri, I/243.

<sup>218</sup> Âl-i İmran 3/37.

<sup>219</sup> Ayıntabi, I/226.

<sup>220</sup> Âl-i İmran 3/37.

<sup>221</sup> Sabuni, I/372.

\* “Bir keresinde Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz bir kaç gün yemek yemeden durdu. Sonra bu O’na ağır gelmeye başladı. Hanımlarının evlerine uğradı. Onlardan hiç birinde de bir şey yoktu. Onlardan çıkıp kızı Fatıma’ya geldi ve: “*Kızcağızım, yanında yiyebileceğim bir şey var mı? Karnım aç...*” buyurdular.

O da: “Anam babam sana feda olsun, yok!...” dedi.

Rasulullah (s.a.v) Efendimiz Fatımanın yanından çıktıktan sonra bir komşusu Fatıma’ya iki ekmek ile bir parça et gönderdi. Fatıma bunları aldı ve bir kaba koyarak: “Allah’a yemin ederim ki, Allah Rasûlünü kendime ve yanımdakilere tercih ederim” dedi. Halbuki hepsi de bir parça yemeğe çok muhtaç idiler.

Hasan’ı veya Hüseyin’i Rasûlullah (s.a.v)’a gönderdi. (Fatıma (s.a) ki, yemeği yemeden Peygambere ikram etti) (Bunun üzerine) O (Peygamber) (a.s), geri geldi.

Fatıma: “*Anam babam sana feda olsun! Allah bize bir şey gönderdi, ben de O’nu sana sakladım*” dedi.

Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz: “*Getir onu kızcağızım*” buyurdu.

Fatıma anlatıyor: “Kabı getirdim açtım, bir de baktım ki, (kab) ekmek ve etle dolu. Hz. Fatıma kaba bakıp da içindekileri görünce, adeta dili tutuldu ve anladı ki, bu Allah’ın bereketindendir.

Allah’a hamd, Peygamberine de salât ve selâm ederek Rasûlullah (s.a.v) efendimize ikram etti.

Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz onu (yemeği) Allah’a hamd etti ve: “*Kızcağazım! Bu sana nereden geldi?*” diye sordu.

O da Ey babacığım, bu Allah katındandır. Muhakkak ki, Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır” dedi.

Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz, (almış olduğu cevaba karşın) tekrar Allah’a hamd etti ve: “*Kızcağazım, seni İsrailoğulları kadınlarının efendisi olan Meryem’in bir benzeri kılan Allah’a hamdolsun. Allah, Meryem’i rızıklandırıp da bundan sorulduğunda: ‘Bu, Allah katındandır. O dilediğini hesapsız rızıklandırır’ derdi. buyurdular.*” Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri, IV/1240.

ancak Kuşeyri (V.H.365) ve Razi (V.M. 1210) gibi birtakım alimler **“Biz, senden önce de, kendilerine vahiy verdiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz.”**<sup>222</sup> Ayetine dayanarak Hz Meryem’in peygamberliğini kabul edenlerin görüşlerini kabul etmemekte, Hz. Meryem’i Allah’ın değer verdiği bir kul olarak görmekte ve kendisine gelenin vahiy değil ilham olduğunu ortaya koymaktadırlar.<sup>223</sup> Biz bu tartışmanın içerisine girmeden Meryem’in Allah’ın yanında özel bir kul olmasının Peygamber olmasından daha kuvvetle muhtemel olduğu görüşünün daha isabetli bir görüş olduğunu da söylemekte yarar görüyoruz.

İtaat ve teslimiyetin sembolü olan, Rabbinin sözüne tamamen güvenen, maddi dünya için hiçbir arzu taşımayan ve halkının aşağılamasından korkan, ancak Allah tarafından korunan Hz. Meryem’e Allah’ın hitabı, **“Ey Meryem, Allah seni seçti, temizledi ve dünya kadınlarına üstün kıldı.”**<sup>224</sup> Olmuştur.

Yani Ey Meryem, Allah seni seçkin bir kul kıldı ve seni düşük ahlaklardan arındırarak güzel vasıflarla donattı. Seni âlemlerin kadınlarından önceki ve sonraki bütün dünya kadınlarının hepsinden daha bir üstün hale getirdi<sup>225</sup> denilmektedir. Meryem’in seçilmesi, Allah’a ibadetinin kabûl edilmesini, temizlenmesi ve arındırılması da Allah’ın îsmetiyle korumasını gösterir. O seçilmiş bir masumedir.<sup>226</sup>

Allah (c.c), Kur’ân-ı Kerim’de Meryem’i iki kere seçtiğini bildirmektedir. Birincisi; O’nu Beytü’l-Makdis’e hizmet edecek ilk kadın olarak seçmesi ve Allah’a kullukta yükselerek seçkinlerden olmasıdır.<sup>227</sup> İkincisi ise, O’nu babasız olarak çocuk doğuracak, ilk ve son kadın olarak seçmesidir.<sup>228</sup>

Meryem’in bu üstünlüğü, âlem kadınlarına rağmen seçilmişliği; Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimizin hadisi şeriflerinde de beyan edilmiştir: *“Alemlerin kadınlarının en hayırlıları (en faziletli) dört kadındır. İmran kızı Meryem, Mezahim kızı Asiye, Huveylid kızı Hatice ve Muhammed kızı Fatımadır.”*<sup>229</sup>

---

<sup>222</sup> Enbiya, 21/7

<sup>223</sup> Aliyah Schleifer, İslam’ın Kutsal Meryemi, Terc. İbrahim Kapaklıkaya, gelenek yay. İst., 2003 s.114

<sup>224</sup> Âl-i İmran 3/42.

<sup>225</sup> İbn Kesir .II:98.

<sup>226</sup> Muhammed Hüseyin Tabatabai, El-Mizan Fi Tefsir’il-Kur’an, Kevser Yay. İstanbul, 1988, III/286.

<sup>227</sup> Kurtubi, IV:200.

<sup>228</sup> Razi, VI/305; Kurtubi, IV/200; M. Ebu Zehra, Hristiyanlık Üzerine Konferanslar, Fikir Yayınları 1978 İst., s.29.

<sup>229</sup> Tirmizi, III/3878; Camiü’s-Sağır, Muhtasarı Tercüme ve Şerhi Yeni Asya Neş. 1996 İstanbul. II/ 4088; Razi, VI/305-306.

Kur’ân-ı Kerim’de ve İslâmi kaynakların tümünde Hz. Meryem’in salih bir kadın olması, ibadete düşkünlüğü ve iffet sahibi olması, hamilelik ve doğum hadisesinin evvelinde anlatılmaktadır. Çünkü babasız bir çocuğun hamli ve doğumu söz konusudur. Akla gelebilecek şüphe ve su-i zanları bertaraf edebilmek için Allah Teâlâ’nın : **“İmran kızı Meryem’i de (Allah örnek verdi.) Ki O, kendi iffetini korumuştur.”**<sup>230</sup> mealinde ki beyanı da, büyük bir önem arz etmektedir.

Kur’an’ın; Hanne’nin Hz. Meryem’e mucizevi bir şekilde hamile kalmasını, Hanne’nin doğumunun akabinde çocuğunu kovulmuş şeytanın şerrinden koruması için Allah’a havale etmesini, ardından da bu körpecik yavrunun mescide adanmasını, çocuğun Zekeriya (a.s) gibi bir Peygamberin himayesinde ve gözetiminde yetişerek kemâle ulaşmasını anlatması; Hz. Meryem’in olağanüstü bir mucize ile İsa’ya gebe kalışının ve doğacak olanın doğumunun normal bir hadise olmaktan uzak olmadığını bildirmek içindir. Kur’an bu olağanüstü olayı birçok yönüyle bize aktarmakta ve her defasında Meryem’in iffet ve itaatın sembolü olduğunu gözlerimizin önüne sermektedir. Anlatımda ki vurgular etkileyici ve dikkat çekicidir. Bu bağlamda Meryem’in çektiği sıkıntılar ve imtihanın büyüklüğüne temas etmemiz yerinde olacaktır.

### **3.1.5. Hz. Meryem’e İsa a.s.’ın Müjdelenişi ve Hz. Meryem’in imtihanı:**

**“Kitab da Meryem’i de an, hani O, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti.”**<sup>231</sup> ayeti, Hz. Meryem’in anılması, onun mücadelesinin gündemde tutulması ve Allah’a olan bağlılığının örnek alınmasını ifade etmektedir. Meryem’in insanlardan uzak bir yerde zamanını Allah’a ibadetle geçirmesi toplumunun içinde bulunduğu günah ve aşırılıklardan kendini koruması açısından da önem taşımaktadır. Böyle tertemiz bir hayata sahip olan Meryem’e Allah mucizesinin onun üzerinde gerçekleşeceği, aynı zaman da kendisine bahşedilecek olan çocuğun da Peygamber olması hasebiyle onun annelik görevini de ona vermiştir. Hz. Meryem’e bunun haberi verilince bu kendisine ağır gelmiş, şaşırmış ama Allah’ın emri ve iltifatı karşısında da itaat etmiştir. Kur’an’da bu olay şu şekilde anlatılmaktadır.

**“Meryem, onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Derken, biz ona ruhumuzu gönderdik de o, kendisine tastamam bir insan şeklinde göründü. Meryem dedi ki: Senden, çok esirgeyici olan Allah’a sığınırım! Eğer Allah’tan sakınan bir kimse isen**

---

<sup>230</sup> Tahrim, 66/12

<sup>231</sup> Meryem, 19/16.

**(bana dokunma) Melek: Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir elçisiyim, dedi. Meryem: Bana bir insan eli değmediği, iffetsiz de olmadığım halde benim nasıl çocuğum olabilir? dedi. Melek: Öyledir, dedi; (zira) Rabbin buyurdu ki: Bu bana kolaydır. Çünkü biz, onu insanlara bir delil ve kendimizden bir rahmet kılacağız. Bu, hüküm ve karara bağlanmış (ezelde olup bitmiş) bir iş idi.”<sup>232</sup>**

Üfleminin mahiyeti ile ilgili olarak tefsirlerde çeşitli yorumlara rastlamaktayız. Bu yorumlara burada yer vermenin bir önem taşımayacağı kanaatindeyiz. Üfleme her ne şekilde olmuşsa da bunu en iyi bilen Allah’tır. Zira O bir şeyin olmasını dilediği zaman o şeyin olması onun için zor değildir. Önemli olan Meryem’in Rabbinin emri karşısında ki itaati ve rabbinin emrini yerine getirerek imanını, iffetini ve samimiyetini ortaya koymasıdır.

Melek Cebrail’in Hz. Meryem’e görünüp ruhanî anlamda bir nefes sunması da ilâhi bir kanundur, ama bizim alışageldiğimiz cinsten bir kanun değildir, metafizik alemle ilgilidir; aklımızın almayacağı niteliktedir; “Ol” emriyle ilgilidir.<sup>233</sup>

Kur’an O’nun özellikle “Kelime” olduğunu vurgulamaktadır. Fakat bu kelime öyle harflerden oluşmuş kelimelerden değildir. Bu, Allah’ın tekvini iradesini temsil eden hayat dolu hareketli bir varlıktır. “Ol” kelimesinden ibaret olan bu ilâhi irade, Meryem oğlu İsa isminde bir insana dönüşmüştür.<sup>234</sup>

Burada dikkatimiz çeken husus Hz. Meryem’in, Zekeriya (a.s)’ın kendisine bir oğul müjdelenince alâmet istemesi gibi bir alâmet istememiş olmasıdır. İşte bundan dolayı Allah Teâlâ Kitab-ı Hakim’inde O’na ‘Sıddıka (Çokça tasdik eden, Rabbinin sözlerini doğrulayan kadın) adını vererek<sup>235</sup> şöyle buyurmuştur: **‘Ve O’nun (İsa’nın) annesi sıddıka bir kadındır.’<sup>236</sup>** Başka bir Ayet-i Kerime’de ise: **“Ve O, Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etmişti. O kanitlerden (Allah’ın buyruklarına itaat edenlerden) idi.”<sup>237</sup>** buyrulmaktadır.

Cibril-i Emin ile Meryem arasında geçmekte olan dialog; İncil’lerde şu şekilde geçmektedir:

Cenâb-ı Hakk, son günlerde Melek Cebrail’i; Davud’un neslinden, Yehuda’nın torunlarından olan ve Meryem denilen bir bakireye gönderdi. Bu bakire ki, arınmışlığı bütün

<sup>232</sup> Meryem, 19/18, 19, 20, 21

<sup>233</sup> Celal Yıldırım, II/910.

<sup>234</sup> M. Hüseyin Fadlullah, VI/12.

<sup>235</sup> Kurtubi, IV/201.

<sup>236</sup> Maide 5/75.

<sup>237</sup> Tahrim 66/12.

manasıyla yaşamakta ve günahın hepsinden uzak durmakta, kınanmaya vesile olacak her şeyden münezzeh bulunmakta, oruçla beraber namaza da devam etmekte, kutsal bir hayat sürmekte idi. O, tek başına dururken, Melek Cebrail odasına girdi.<sup>238</sup> ve Melek O'na yanaştı, şöyle dedi: “ Selâm sana ey nimetli kız, Rab seninledir.” Ve Meryem O'nu gördüğü zaman sözlerine şaşırdı (ve) bu nasıl selâm diye düşündü. Ve Melek O'na dedi: “Korkma! Ey Meryem, çünkü sen, Allah ile inayet buldun.<sup>239</sup> Ve Allah seni seçti ki, sen İsrail milletine gönderilen bir peygamberin annesi olasın. Onlar da O Peygamber vasıtasıyla, ihlâsla getirdiği şartlarına göre yürüsünler (hayatlarına devam etsinler).<sup>240</sup> Ve işte, rahimde gebe kalacaksın, bir oğlan getireceksin ve adını (da) İsa koyacaksın.<sup>241</sup> Çünkü halkını günahlarından O kurtaracaktır.<sup>242</sup> İsa isminin aslı İbranice Yeşuha'dır.<sup>243</sup> İbranilerin dilinde İmmanuel ‘Allah kurtarır’ manasına gelmektedir.<sup>244</sup> Ve O'nu şaraptan, kuvvetli içkiden ve bütün temiz olmayan etlerden koruyacaksın, çünkü o çocuk Allah'ın kutsal bir (kuludur).<sup>245</sup> O büyük olacak... Rabb Allah, O'na, babası Davud'un tahtını verecek; Yakub'un evi üzerinde ebediyen saltanat sürecek ve O'nun melekutu (krallık ve saltanatı)'na hiç son olmayacaktır.” Sonra Meryem, Meleğe dedi ki: “Bu nasıl olur, çünkü ben, hiç bir adamla görüşmedim ki?”<sup>246</sup>

Ve Melek cevap verdi: “Ey Meryem; insan yokken insan yaratan Allah, senden de erkek olmadan insan meydana getirmeye kadirdir.<sup>247</sup> Allah ile hiç bir şey imkansız değildir. Ruhülkudüs senin üzerine gelecek, Yüce olanın kudreti üstüne gölge salacak. Zira, Allah'tan olan bir söz hükümsüz kalmaz.”<sup>248</sup> Meryem dedi ki: “Ben Allah'ın her şeye kadir olduğunu biliyorum; öyleyse iradesi yerine gelecektir.<sup>249</sup> İşte Rabbin kulu; bana dediğin gibi olsun.”<sup>250</sup> Ve Melek O'ndan ayrıldı.<sup>251</sup>

Bakire Meryem, tevazu ile başını eğerek Allah'ı tesbih ve tazim etti: ‘Ey kalbim, Allah'ın büyüklüğünü bil ve ey ruhum, kurtarıcım Allah'ı çok sev; çünkü O, kız hizmetçisinin alçak gönüllülüğünü öylesine saydı ki, bütün milletlerce kutsanacağım; çünkü Kadir olan beni

<sup>238</sup> Barnabas İncili Kültür Basın Yayın Birliği İstanbul Tarihsiz., 1. Bölüm, s.56.

<sup>239</sup> İncil / Luka I/ 28-30.

<sup>240</sup> Barnabas İncili, 1. Bölüm, s.56.

<sup>241</sup> İncil / Luka I/31 / Barnabas İncili, 1. Bölüm, s.56.

<sup>242</sup> İncil / Matta 1:21.

<sup>243</sup> M.E.B. İslâm Ansiklopedisi, Komisyon, "İsa" mad., V/1062.

<sup>244</sup> Xavier Jacob, s.150-51; İncil-i Şerif ile Tefsiri, Osmanlıca Matbu ts.Raşid Efendi Kütüphanesi,No:19628.

I/11; Emrullah Fatış, Kur'an'da Hz. İsa, Net Form Matb. 2000 Kayseri., s.55, El- Tabatabai, III;295.

<sup>245</sup> Barnabas İncili, 1. Bölüm, s.56.

<sup>246</sup> İncil / Luka I: 32-34.

<sup>247</sup> Barnabas İncili, 1. Bölüm, s.56.

<sup>248</sup> İncil / Luka I: 35.

<sup>249</sup> Barnabas İncili, 1. Bölüm, s.56.

<sup>250</sup> Barnabas İncili, 1. Bölüm, s.57

<sup>251</sup> İncil / Luka I: 38.

yüceltti, O'nun kutsal adını tesbih ederim. Çünkü, O'nun rahmeti, nesilden nesile kendisinden korkanlar için yayılır. Kadir olan elini güçlü kıldı ve kalbinin tasavvurunda gururu dağıttı. Güçlü olanı oturduğu yerden indirdi ve aşağıda olanı yükseltti. Aç olanı güzel şeylerle doyurdu ve zenginleri eli boş gönderdi. Çünkü O, İbrahim ve oğluna verilmiş sözleri sonsuza değin tutar.”<sup>252</sup>

Hız. İsa (a.s)'ın müjdelenmesiyle ilgili olarak Barnabas ve Luka İncil'lerinde verilen bilgiler ile Kur'an'daki bilgiler arasında benzerlikler bulunduğu gibi farklılıklar da vardır.

Her iki anlatımda da Meryem bakiredir. İncillerde Meryem, İsa (a.s)'ın doğum arefesinde Yusuf adlı bir kişiyle nişanlıdır. Kur'an ise bu konudan hiç bahsetmemektedir. Bu konu ile ilgili bilgi vermeye çalışan tefsirler de genellikle israili kaynaklardan aktarımlarda bulunmaktadır.

Luka İncil'ine göre; Meryem'e müjde veren Melek Cebrail ile hamile kalmasına vesile olan Ruhülkudüs aynı değildir.

Kur'ân-ı Kerim'de ise Allah (c.c), Meryem'e gönderilen Melek'ten “**Bizim Ruhumuz**” diye söz eder ve Melek, Meryem'e müjdeyi verdikten sonra Allah'ın Ruhundan üflemesinin akabinde Meryem, İsa (a.s)'a hamile kalmıştır. Kur'an'ın beyanına göre; müjdeyi veren melek ile Allah'ın ruhunu üfleyerek Meryem'in hamile kalmasına vesile olan melek Cibril-i Emin'dir.<sup>253</sup>

Yine İncillerden Luka, Meryem'in Kutsal Ruh'tan hamile kalmasıyla İsa (a.s)'a ‘Tanrı oğlu’ denilmesi arasında bir bağ kurarken<sup>254</sup> Kur'an, İsa (a.s)'ın doğumunun insanlar için bir imtihan vesilesi olduğunu vurgulamaktadır.<sup>255</sup>

Burada asıl vurgulamak istediğimiz şey aslında Hız. Meryem'in İsa (a.s)'a nasıl gebe kaldığı ile ilgili bilgiler vermek değil bilakis Meryem'in, kendisine yöneltilen onca iftiraya ve hakarete karşılık, yine de onurlu ve saygın kişiliğini korumayı bilmiş olması, iffetin, temizliğin ve Allah'a şüphe etmeksizin teslim olmuşluğun en çarpıcı örneğini vererek, tüm suçlamalara ve hakaretlere sabırla tahammül etmiş olmasıdır. Hız. Meryem kendisine yöneltilen seviyesiz soru bombardımanı karşısında konuşmayarak işin hakikatini size O haber versin. Siz O'nunla konuşun. O'ndan meselenin kühünü sorup anlayın! manasına: “**Kundaktaki çocuğa doğru işaret etti.**”<sup>256</sup>

<sup>252</sup> Barnabas İncili, 1. Bölüm, s.56-57.

<sup>253</sup> Razi, VI;304; Ömer Faruk Harman, ‘Kadın’, XXII;469.

<sup>254</sup> İncil / Luka 1: 35.

<sup>255</sup> Şinasi Gündüz ,Pavlus Hristiyanlığın Mimarı, Ankara Okulu Yay., 2001 Ankara. s.155.

<sup>256</sup> Meryem 19/29

Hız Meryem öylesine ağır bir imtihanla imtihan edildi ki hatta içinde bulunduğu zor ve sıkıntılı durum karşısında **“Keşke, bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!”**<sup>257</sup> dedi. Bu ayet Hz. Meryem’in içinde bulunduğu sıkıntılı durumu anlatması açısından çok aşikardır. Ancak Hz. Meryem’in bu ifadesi yine onun imani kaygılarına dayanmaktadır. Bu ayeti Mevdudi tefsirinde açıklarken Hz. Meryem’in bu sözlerini “psikolojik olarak endişeli olma hali” olarak tanımlamakta ve şöyle demektedir: “O, bu sözleri doğum sancısı nedeniyle değil, çocuğu halkından nasıl gizleyeceği düşüncesinin verdiği üzüntüden sarfetmiştir.”<sup>258</sup> Hz. Meryem Rabbinin kendisini tabi tuttuğu şartlar her ne kadar ağır olsa da gönüllü olarak teslimiyet göstermiştir. Gerçekten de Hz. Meryem sadakat, teslimiyet ve samimiyetin en büyük sembollerinden biri olmuştur. Bunun nedeni; onun rabbinin mucizelerine mutlak güveni ve imanı ile ayrıca Cebrail (a.s) tarafından getirilen, İsa (a.s)’a hamile kalacağına ve İsa (a.s)’nın yüce maksadı hakkındaki mesaja imanıdır.

### **3.1.6.Hz. Meryem İsa (a.s)’ın Doğumundan Sonra Evlenmemiştir:**

İncil’de geçen bir bölümü alarak bir kısım Hristiyan Teolog Hz. Meryem’in Hz. İsa’nın doğumundan sonra evlendiği konusunda iddiada bulunmuşlar ve incilde geçen şu bölümü delil olarak kabul etmişlerdir:

İsa halkla konuşurken, annesiyle kardeşleri geldi. dışarıda durmuş, O’nunla konuşmak istiyorlardı.

Birisi İsa’ya: ‘Bak, annenle kardeşlerin dışarıda duruyor, seninle görüşmek istiyorlar’ dedi.

İsa kendisiyle konuşana: ‘Kimdir annem? Kimdir kardeşlerim?’ karşılığını verdi. (Daha sonra) eliyle öğrencilerini göstererek: ‘İşte annem, işte kardeşlerim’ dedi. (Ve sözlerine şöyle devam etti): ‘Kim göklerdeki Rabbinin isteğini yerine getirirse, kardeşim, kızkardeşim ve annem odur’ buyurdu.”<sup>259</sup>

Görüldüğü üzere Hristiyanların kutsal kitaplarından Matta İncilinde, Hz. İsa (a.s)’ın kardeşlerinin varlığından bahsedilmektedir. Matta İncil’inin bu pasajını delil sayan bir kısım Hristiyan teologlar, Hz. Meryem’in İsa (a.s)’ın doğumundan bir müddet sonra nişanlısı Yusuf ile evlendiği ve ondan da çocukları olduğu tezini ileri sürmektedirler.<sup>260</sup>

---

<sup>257</sup> Meryem 19/23

<sup>258</sup> Mevdudi, III/213

<sup>259</sup> Matta 12/46-50.

<sup>260</sup> Günay Tümer, s.108-109.

Matta İncili'inde geçmekte olan Hz. Meryem'in çocukları ibaresi, gerçekte Yusuf'un bir önceki evliliğinden olduğu söylenmektedir ki, halâ Doğu Kilise'sinin kanaati budur.<sup>261</sup>

Nitekim Âl-i İmran Sûresi 36. ayet-i kerimesindeki soyu anlamına gelen 'Zürriyyetehâ' kelimesini Müfessirler sadece Hz. Meryem ve İsa (a.s) ile sınırlandırmışlardır.<sup>262</sup>

Kur'an üzerinde araştırma yapan bazı Hristiyan yazarlar da Müfessirlerin bu görüşlerini doğru bulmuşlar ve 'Zürriyyetehâ' kelimesine Hz. Meryem'in çocukları anlamını verenleri eleştirip Hz. Meryem'in sadece İsa adında bir çocuğu olduğunu, başka hiçbir çocuğunun olmadığını söylemişlerdir.<sup>263</sup>

İslâm Tarihi ve Tefsir Kitablarının tümü, Hz. Meryem'in İsa (a.s)'ın doğumundan sonra kimseyle evlenmediği ve İsa (a.s)'dan başka hiçbir çocuğu olmadığı hususunda icmaı vardır.

### 3.1.7. Hz Meryem'in Örnekliği:

Hz. Meryem, İsa (a.s)'ın semaya kaldırılışından sonra beş<sup>264</sup> veya altı yıl daha yaşadı. Elliüç<sup>265</sup> veya ellialtı<sup>266</sup> yaşında bir sümbül misali O da Rabbi Rahmana boyun eğdi. Fani cihandan ebedi istirahatgahı olan ahiret âlemine irtihal etti.

Hz. Meryem'in Kudüs'te bulunan kabri şeriflerinden birisi Zeytin Dağı ve Tapınak Tepesi arasındaki Jeoshaphat (veya Kedron) Vadisindedir. Bir diğer görüşe göre ise Geth Semani'deki kabrinin üzerine bir Kilisenin inşa edildiğidir. Azda olsa Siyon Dağında diyenler de vardır.<sup>267</sup>

Âlemlere üstün kılınan bir soydan gelen Meryem<sup>268</sup> seçilmiş, temizlenmiş ve dünya kadınlarına üstün kılınmış,<sup>269</sup> özel şekilde rızıklandırılan<sup>270</sup> iman ve itaat ehli,<sup>271</sup> ırzını koruyan bir(Afif),<sup>272</sup> tüm bu özellikleriyle insanlığa örnek olarak takdim edilen<sup>273</sup> bir ana idi.

<sup>261</sup> Günay Tümer, s.109.

<sup>262</sup> İsmail Hakkı Bursevi, I/537; Ayıntabi, I/223; Ö. Faruk Harman "kadın" XXII/232

<sup>263</sup> El-Mesih Fi'l-Kur'an, Hori Cercis Ferec Safir, s.8; Fatış, s.89.

<sup>264</sup> İbn Kesir, II/156.

<sup>265</sup> Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, IV/1263; Ayıntabi, I/233; İbn Kesir, II/156.

<sup>266</sup> Fatış, s.18.

<sup>267</sup> Günay Tümer, s.93.

<sup>268</sup> Âl-i İmran 3/33.

<sup>269</sup> Âl-i İmran 3/42.

<sup>270</sup> Âl-i İmran 3/37.

<sup>271</sup> Tahrim 66/12.

<sup>272</sup> Âl-i İmran 3/47; Meryem 19/20.

<sup>273</sup> Tahrim 66/12.

Hristiyanlar ise Meryem'i şöyle tarif etmektedirler: 'Meryem, anaların en ideal ve eşsizi, kadınların en zarifi, en incesidir.'<sup>274</sup>

Rasûl-ü Zîşan (s.a.v) Efendimiz, Hz. Meryem'in kendi dönemine kadar ki kadınların en hayırlısı olduğunu şu mübarek sözleri ile tekid ve taltif ediyor: *"Ölüp ruhu semaya yükselen kadınların en hayırlısı Meryem'dir"*<sup>275</sup>

Bir başka hadis-i şeriflerinde de şöyle buyurmaktadır: *"Erkeklerden çoğu (fazilette) kemâle erdi. Halbuki kadınlardan yalnız Firavun'un kadını Âsiye ile İmran kızı Meryem'den başka hiç biri kemâle erişmedi."*<sup>276</sup>

**"Andolsun, onlarda sizlere, Allah'ı ve ahiret gününü umud edenlere güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirecek olursa, artık şüphesiz Allah Ğaniy (hiçbir şeye ihtiyacı olmayan), Hamid (övülmeye layık olan)dır."**<sup>277</sup>

Hz Meryem, iffetin, itaatin, samimiyetin, kulluğun sembolüdür. Bu anlamda hem erkeklere hem de kadınlara en güzel örnekliği oluşturmaktadır.

Hz Meryem, çok önemli bir görev üstlenmiş, babasız bir evlat ve aynı zamanda bir peygambere annelik görevi ile ağır bir sorumluluğu üzerinde taşımış ve bu uğurda, yaşadığı toplumun tüm baskı ve iftiralarına karşı tek başına direnmıştır. Kavminin haksızca kendisini yargılaması ve iftira atması karşısında sabrın en güzel örneğini sunarak Allah'a kulluğa devam etmiş, her şeyin Allah'ın dilemesi sonucunda meydana geleceği gerçeğini göz ardı etmeyerek Allah'ın kendisini temize çıkaracağına iman etmiş bir kadın idi.

Hz Meryem'in bu sabrı ve Allah'a olan sağlam imanı hem zamanında ki insanlara hem de kendisinden sonra gelecek tüm nesillere örnek olmuştur. Bu örnekliği ise Allah kitabında şu şekilde dile getirerek onu övmektedir.

**"Allah, ( iman eden kimseler için) ırzını korumuş olan İmran kızı Meryem'i de örnek gösterdi."**<sup>278</sup>

Kur'an tarafından tüm zamanların örnek kadını olarak takdim edilen Meryem'in... ve diğerlerinin seçilmiş olması, her çağın, her toplumun öncü sembol kadınlarının olacağının, olması gerektiğinin bir delilidir.

Bir şahsın kişiliğinin örnek olarak takdim edilmesi, o şahsa ulaşılmazlığı değil, muteber olan özelliklerin o şahısta olduğu gibi yapılmasını insanlara göstermek içindir. Aksi

<sup>274</sup> Günay Tümer, s.95.

<sup>275</sup> Kütüb-i Sitte, XIII/38.

<sup>276</sup> Buhari, Fedail, VII/132; Müslim, X/2431.

<sup>277</sup> Mümtetine 60/6.

<sup>278</sup> Tahrim 66/12.

takdirde Kur'an'da örnek olarak bize gösterilen şahsiyetler ulaşılmaz değildir. Zira Allah Kur'an'da insanların gücünü aşacak hiçbir şeyi emretmez veya örnek olarak göstermez bu Allah'ın hikmetine de yakışmaz.

Batalıktan sıçrayan kirlerden vakar ve onuru ile iffet ve namusunu muhafaza edebilen bir kadın. Bu kadın, insanlığı irşad edecek önderlere, davetçilere, liderlere ana olup, dağlardan ağır sorumlulukların altına girenlerin örneğidir.

Bu kadın, hiçbir güce kul olmadan, yalnızca kul olarak, kimsenin kınamasına aldırmadan Allah'a teslim oldu. Allah'a hür olarak, daha doğmadan önce adanmış, şeytanın bile kendisine ulaşamadığı nezafet timsali bir kadındır, bir anadır, hem de bir Peygamberi kucağında yetiştirecek kadar önemli bir kişiliktir.

Hız. Meryem'in yaşadığı tüm zorlu anlarda tek başına olması, onun için önemli bir deneme konusu olmuştur. Zira insanlar genellikle zorluk anlarında kendilerine daima yardım edecek, destek olup yol gösterecek birilerine ihtiyaç duyarlar. Böyle bir desteği bulunmayan insanlar ise zayıflık ve üzüntü hissine kapılırlar. Hız. Meryem'de ise asla böyle bir durum söz konusu olmamış, o, her şeyi yalnızca Allah'tan beklemiş ve yalnızca ona güvenmiştir. Desteği, yardımını ancak Allah'tan istemiş ve O'nun göstereceği yola uymanın, O'nun sözüne itaat etmenin kendisine yeteceğini bilmiştir. En zor anında bile bu inancından taviz vermeyerek karamsarlığa kapılmamış, Allah'ın, tüm yaşadığı şeylerden haberdar olduğu bilinci ve neticede bunları hayra dönüştürecek olanında Allah olduğu inancıyla zorluklara göğüs germiştir. O, üslendiği zor sorumluluğu yerine getirirken yaşadığı sıkıntılar karşısında Allah'a olan bağlılığından bir an bile kopmadan güzel bir sabır örneği göstermiştir.

Hız. Meryem'in dikkatimizi çeken bir başka özelliği de insanların rızasından tamamen sıyrılmış olmasıdır. Bu nedenle O, insanların yorumlarından, kınamalarından hiçbir şekilde etkilenmemiştir. Samimi imanı ve ihlasından dolayı onun için asıl önemli olan Allah'ın rızasına uygun hareket edebilmiş olmasıdır.

### **3.2. HZ.HACER:**

#### **3.2.1. Hız. Hacer'in soyu:**

Hacer ismi, Kur'an'da geçmemektedir. Ancak Hadis-i Nebevi'lerde ve Tevrat'ta ismi sıkça telaffuz edilmektedir.

Bu isim Tevrat'ta Hagar olarak geçer.<sup>279</sup>

---

<sup>279</sup> Tekvin 16/1

Arabça olmayan Acer'in kökü bilinmemektedir. Grekçe'de Agar, Arabca'da hem Acer hem de Hacer şeklinde yer almaktadır. Böylece Elifi "Ha"nın yerine getirirler.<sup>280</sup> Bütün Buhari nüshalarında Acer diye kaydedilen kelime Hacer olarak meşhur olmuştur.<sup>281</sup>

İbranice'de Hagar olarak geçen<sup>282</sup> Hacer kelimesinin Arabca'da anlamı; kaçma, kaçış, terk etmek, hicret etmek, şirkten uzaklaşmak, emsalinden üstün olmak anlamlarına gelmektedir. Hacer'in ana dili olan Habeş'cede ise; şehir (Medine) demektir.<sup>283</sup>

Hacer, Ümmül Arap veya Ümmül Arik adlı bölgede doğmuştur. Ümmül Arap Mısır'ın doğusunda Akdeniz kıyısında üç km. uzaklıktaki Farma veya Ettine'ye yakın bir yerdir. Firavun'ların zamanında burada bir kale vardır. Bugün bu bölgeye Tellul Farma denilir.<sup>284</sup> Çeşitli kaynaklar, O'nun Mısır sultan'ının kızı olduğu hususunda, kesin kanaat belirtirken,<sup>285</sup> kimileride, O'nun Mısır Meliklerinin birisinin karısı olduğu halde, Kral tarafından kocası zorla öldürülerek köle edinildiğini ileri sürmektedir.<sup>286</sup> Bir kaynakta da Hacer'in basit bir Habeşli cariye olduğu şeklinde zayıf bir ifade yer almaktadır.<sup>287</sup> Bir diğer rivayette ise İbrahim (a.s) ile birlikte Mısır'a gelen Sara validemize, Mısır Firavun'unun hediyesidir.<sup>288</sup>

Rivayetler ne doğrultuda olursa olsun bizim kesin olarak bildiğimiz Hz. Hacer, İbrahim as'ın eşi ve Kur'an'da ismen olmasa da işaretten kendisine atıfta bulunulan kadınlar arasındadır.

### 3.2.2. Hz. İbrahim'in Hz. Hacer ile İzdivacı:

Kur'an, İbrahim (as.)'ın yaşı epey ilerlemiş olmasına rağmen çocuğunun olmaması ve Rabbine niyazını şu şekilde ifade etmektedir.<sup>289</sup> **"Ey Rabbim! Bana salihlerden bir oğul ihsan et!"**<sup>290</sup> Hz Sara ile evli olan Hz İbrahim'in bu evliliğinden çocuğu olmamıştır. Ancak Hz. İbrahim, bir çocuğunun olması arzusuyla Allah'a niyazda bulunur. Sara ise kocasına bir evlat verememenin üzüntüsü içindedir. Öyle bir yaşa gelmiştir ki, artık çocuk sahibi olmayı beklemek ya hayal olmakta ya da Cenabı Allah'ın özel bir ikramı!..

<sup>280</sup> İbn-i Hişam, İslâm Tarihi Siret-i İbn-i Hişam, Kahraman Yay. 1985 İstanbul. 1/40

<sup>281</sup> Buhari, 6/520

<sup>282</sup> Şaban Kuzgun, "hacer" XIV/431

<sup>283</sup> Ali Şeriatî, Hac, Bir yay. 1988, İstanbul, s.46

<sup>284</sup> İbn-i Hişam, 1/40

<sup>285</sup> İmam Buhari, 6/520

<sup>286</sup> Mahmud Sami Ramazanoğlu, Hazreti İbrahim Aleyhisselam, Erkam Yay., 1980, İstanbul, s.79

<sup>287</sup> Cihan Aktaş, Sistem İçinde Kadın, Beyan yay., 1991, İstanbul.s.204 ; Komisyon,"Hacer", Ana Britannica, Milliyet Yay., 1990, İstanbul.10 /39

<sup>288</sup> Ömer Nuhu Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, Bilmen Yay. 1985 İstanbul, s.502 ; Müslim, 10/170

<sup>289</sup> Tekvin 15/2-3

<sup>290</sup> Saffat 37/100

İbrahim (a.s) ise istese ikinci evliliğini yapabilirdi. Hiç kimse bu işte O'nun önüne geçemezdi. Ama O'nun, değerli eşini sıkıntıda bırakmayı hiç düşünmediğini görmekteyiz. Çünkü insanların kendisini yalanladıkları ve de ateşte yakmağa çalıştıkları o günlerde, kendisine iman ederek sadakatla bağlanan hanımına karşı; aynı sevgiyi, saygıyı ve hürmeti her daim gösterecektir. İbrahim (a.s), eşinin dindarlığından, kendisine yakınlığından ve göz alıcı güzelliğinden dolayı O'nu çok sevmektedir. Rivayetlere göre Havva validemizden sonra o zamana kadar, O'nun derecesinde güzel bir kadın görülmemiştir.<sup>291</sup>

Bununla beraber İbrahim (a.s), gecenin bir kısmında veya kimselerin gözükmeyeceği yer ve zamanlarda Allah'a ellerini açarak: “Ey Rabbim! Benim çocuğum yok. Ben, mal ve serveti ne yapayım?”<sup>292</sup> “Ya’Rab! Ben çocuksuz gidiyorum. İşte bana bir zürriyet vermedin”<sup>293</sup>, “**Ey Rabbim! Bana salihlerden bir oğul ihsan et!’** diye dua etmekteydi!”<sup>294</sup>

İbrahim (a.s)’ın, gecenin bir kısmında; içten ve de samimiyetle yapmış olduğu dua ve niyaza Allah (c.c), Tevrat’ta şu şekilde karşılık veriyor:

“Rab Abrama dedi: Ben Kadir Allah’ım; Benim önümde yürü ve kamil ol. Ve ahdini seninle benim aramda edeceğim. Ve seni ziyadesiyle çoğaltacağım.”<sup>295</sup> Şimdi göklere bak, eğer yıldızları sayabilirsen onları say. İbrahim gözlerini yıldızlara çevirdi ve şöyle bir ses duydu: Senin soyun da aynı şekilde çoğalacaktır.”<sup>296</sup>

Tevrat’ta bu konuyla ilgili anlatımlar devam etmektedir. Rivayetlere göre Hz Sara, Hz İbrahim’e hizmetçisi Hz. Hacer ile evlenmesini teklif eder ve bu konuda ısrarcı olur. Hz İbrahim ise bu teklifi hemen olmamakla birlikte kabul eder.<sup>297</sup> Hz. Sara O’nu kocası Hz. İbrahim’e bağışlar.<sup>298</sup> Hacer için ikramlar birbirini takip etmektedir. Evvela, zalim bir cebbarın sarayında hizmetçi olma zilletinden, İbrahim as’a hizmet etme şerefine ulaşmış, daha sonra da ikinci bir ikram olarak bir Peygamberin zevcesi olma saadetini elde etmiş bulundurmaktadır.

Bu olay, Tevrat’ın Tekvin Babında şu şekilde anlatılmaktadır: “Ve Abram’ın karısı Saray O’na çocuk doğurmadı. Ve Saray’ın bir cariyesi bir Mısırlı vardı. Ve Saray Abram’a dedi: ‘İşte Rab beni doğurmaktan alıkoydu. Rica ederim cariyemin yanına gir, belki O’ndan çocukların olur.’ Ve Abram O’nun sözünü dinledi. Ve Abram’ın karısı Saray, cariyesi Mısır’lı

---

<sup>291</sup>İbn Kesir, I/218

<sup>292</sup> Asım Köksal, I/168

<sup>293</sup> Tekvin 15/2-3

<sup>294</sup> Saffat 37/100

<sup>295</sup> Tekvin 17/1-2

<sup>296</sup> Tekvin,15/5

<sup>297</sup> Seyyid Kutub, Dini Hikayeler, Sağlam Yay., 1992 İstanbul, s.88; İbnü’l-Esir, I/96.; Asım Köksal, I/168; İbn Kesir, I/ 219.

<sup>298</sup> Taberi, I/162

Hacar'ı aldı. Ve O'nu kocası Abram'a karı olmak üzere verdi. Abram, Kenan diyarında oturduktan on sene sonra idi. Ve Hacer'in yanına girdi."<sup>299</sup> Sara, cariyesi Hacer'i kendisine bağışlayınca İbrahim (a.s), O'nunla gerdeğe girdi. Bunun üzerine Hacer hamile kaldı.<sup>300</sup>

Bu izdivaçtan sonra, Allah (c.c), İbrahim (a.s)'ın el açıp yalvarmalarına cevap veriyor: **"Biz de O'nu halim bir çocukla müjdeledik."**<sup>301</sup> Bu ifadeden Allah Teala'nın, Hz. İbrahim'e (a.s) hemen müjde verdiği şeklinde bir anlam çıkartmak doğru olmaz. Nitekim, **"İhtiyarlık çağında bana İsmail ve İshak'ı lûtfeden Allah'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir."**<sup>302</sup> ayetinden de anlaşılacağı üzere, Hz. İbrahim'in dua ettiği zaman ile kendisine müjde verildiği zaman arasında yıllarca mesafe vardır.

Hız. İsmail'in dünyaya gelişinden bir müddet sonra rivayetlere göre Hız Sara, çocuğunun olmayışı ve Hız Hacer'in yanında bulunuşundan rahatsız oldu ve Hız İbrahim'den onları uzak bir yere götürmesini rica etti.<sup>303</sup>

İbrahim (a.s) ise, içinde bulunmuş olduğu bu durumu, Allah (c.c)'a arz etti. Allah İbrahim (as)'a İsmail ve annesini evden çıkartmasını,<sup>304</sup> ve onları Mekke'ye götürmesini emretti.<sup>305</sup>

Bu olay Tevrat'ın Tekvin babında şöyle anlatılmaktadır: "Ve Allah İbrahim'e dedi: 'Sara'nın sana söylediği her şeyde O'nun sözünü dinle; çünkü senin zürriyetin İshak'ta çağrılacaktır. Ve cariyenin oğlunu da bir millet yapacağım, çünkü O (da) senin zürriyetindir.' Ve İbrahim sabahleyin erken kalktı. Ekmekle bir su tulumu aldı ve omuzu üzerine koyarak Hacer'a verdi, çocuğu da verip O'nu gönderdi ve Hacer gidip Beer-Şeba çölünde dolaştı."<sup>306</sup>

Hacer, vahşetten uygarlığa, küfürden İslâm'a, darlıktan genişliğe geçişin, bir ana ve bir kul olarak özveriyle yücelişin sembolü olarak görülmüştür hep. Hicret kelimesi de kökünü O'nun isminden alır. Çünkü, Hacer'in eylemi, hicretin asıl özünü anlatır. Hacer'in hicreti, O'nu, bütün kadınlardan ayırarak yücelten en büyük eylemi olarak hatırlanır.

Rasûlullah Sallallahü âleyhi vesellem Efendimiz Hadis-i Şeriflerinde: *"Örnek Muhacir, Hacer gibi davranandır."*<sup>307</sup> diyerek O'nun hicretini, Hicret edecekler için örnek olarak takdim etmiştir.

<sup>299</sup> Tekvin 16/1-4

<sup>300</sup> İbn Kesir, I/ 219.

<sup>301</sup> Saffat 37/102

<sup>302</sup> İbrahim,14/39

<sup>303</sup> Razi, XIV/27; H. İbrahim Hasan, İslâm Tarihi, Kayıhan yay., 1987 İstanbul, I/30; İbn Kesir, I/220.

<sup>304</sup> Mehmet Dikmen -Bünyamin Ateş, Peygamberler Tarihi,Yeni Asya Yay., 1981 İstanbul, s.227.

<sup>305</sup> Tabatabai, I/407; İbnü'l-Esir, I/ 97;Taberi, I/130.

<sup>306</sup> Tekvin 22/12-14.

<sup>307</sup> Ali Şeriati, s.46.

İbrahim (a.s), Allah (c.c)'tan bu küçük ailenin güvenliklerini sağlaması için şöyle dua etti: **Rabbim, burasını güvenli bir bölge kıl, O'nun sakinlerinden Allah'a ve Ahiret gününe inananları her türlü nimetle rızıklandır.**"<sup>308</sup>

Mekke'nin coğrafi konumu ise; üç geçit hariç her tarafı tepelerle çevrilidir. Üç geçidin biri kuzeye (Tenim'e), biri güneye (Udatu'l-İbn'e), diğeri ise batıda (Hudeybiye) Kızıl Denize açılır ve kıyıya elli mil uzaklıktadır.<sup>309</sup> Mekke o zaman, selem ve semur denilen dikenli ağaçların bulunduğu çalılık bir yerdı. Mekke civarında ise Amelikalı'lar denilen bir kavim oturmaktaydı.<sup>310</sup> İbrahim (a.s), Hacer ile oğlu İsmail'i Beyt-i Haram yani Ka'be civarına iskan etmişti.<sup>311</sup>

Hicretin gelini Hacer, Efendisi İbrahim (a.s) tarafından ilâhi bir işaretle getirilip, kuş uçmaz, kervan geçmez, ıssız ve çorak Mekke vadisinde; kendisi gibi yalnızlığın sembolü olan Devha ağacının dibine bırakıldı.<sup>312</sup> Burası Mescid'in yukarı tarafında ve Zemzem'in tam üstünde bir nokta idi.<sup>313</sup>

Yanlarında bir kırba su ve bir çıkın hurma; hepsi bu ve bir de henüz süt bebesi olan Hz. İsmail.<sup>314</sup> Daha sonra İbrahim (a.s), emri ilâhi ile gitmek için doğruldu ve hiçbir şey söylemeksizin Şam tarafına doğru yola koyuldu.

Hacer, O'nun peşine düştü ve O'na Kedda'da yetişti: "Ey İbrahim, nereye gidiyorsun? Bizi bu ıssız çölde kime ve neye bırakıyorsun? Burası öyle bir vadi ki, ne görüşülecek bir kimse ne de sığınılacak bir şey var." diye birkaç defa seslendi. Fakat İbrahim (a.s) onlara dönüp bakmadı.<sup>315</sup> Nihayet Hacer, kendisine şöyle seslendi: "Bizi burada bırakmanı sana, Allah mı emretti?"<sup>316</sup> İbrahim (a.s), sözlü olarak sadece "Evet" diye cevap verebildi.<sup>317</sup>

"Madem ki Hak Teâlâ'nın emri ile geldin buralara, şimdi nereye istersen git, razıyız."<sup>318</sup> Öyleyse, Allah bizi koruyacaktır. O bize yeter"<sup>319</sup> diyerek Rabbine katışıksız olarak teslim

---

<sup>308</sup> Bakara 2/126.

<sup>309</sup> Martin Lings, Hz. Muhammed'in Hayatı, İz yay. 1994 İstanbul, s.10.

<sup>310</sup> Ezraki, ag.e., s.44.

<sup>311</sup> M.E.B. İslâm Ansiklopedisi, Komşyon, "İsmail"md., V/1110.

<sup>312</sup> Buhari, IV//113; Taberi, I/130; Muhammed Esed, Mekkeye Giden Yol, İnsan Yay., 1988 İstanbul.s. 457.

<sup>313</sup> Kütüb-i Sitte, XIV/222.

<sup>314</sup> İbn Kesir, I/221.

<sup>315</sup> Kütüb-i Sitte, XIV/ H. No: 4992; İbn Kesir, I/220.

<sup>316</sup> İbn Kesir, I/221 / Kütüb-i Sitte, XIV/ H. No: 4992.

<sup>317</sup> Kütüb-i Sitte, XIV/ H. No: 4992.

<sup>318</sup> Taberi, I/ 164.

<sup>319</sup> Buhari, IX/H. No: 1381; İbnü'l-Esir, I/97.

olanlardan oldu ve daha sonra İbrahim (a.s): “Doğrusu ben, Rabbim uğrunda sizi bırakıp gidiyorum; O beni doğru yola eriştirir”<sup>320</sup> diyerek geri döndü.<sup>321</sup>

Bu anlatılan rivayetler bize Hz. Hacer’in rabbine olan güven ve bağlılığının ne derece ileri olduğunu göstermektedir. Zira ıssız ve hiçbir insanın dahi bulunmadığı bir çölün orta yerine Hz. İbrahim tarafından bırakılınca önce Hz Hacer belki şaşırdı, korktu ama bunu sana rabbın mi emretti sorusunun akabinde evet cevabını alınca rahatladı. İşte burada Hz. Hacer’in rabbine olan tevekkülünün, imanının ve katıksız teslimiyetinin örneğini görmekteyiz. Bu şartlar altında böyle bir teslimiyet örneğini gösterebilmek için ancak Hacer olmak lazımdır. Çünkü ateşe atılma pahasına Rabbine bağlılığından asla taviz vermeyen İbrahim’in eşi olabilmek böyle bir imana sahip olmayı gerektirir.

Hız Hacer evinden yurdundan ayrılarak Allah’ın evinin yanı başında ve Allah’ın koruması altında buraya yerleşmiş ve Allah tarafından birçok ikrama mazhar olmuştur.

İbrahim (a.s), Mekke vadisinin tepeliklerini aşınca, Seniyye’tül Veda mevkiinde, yüzünü Ka’be’nin bugünkü bulunduğu yöne doğru dönerek ellerini açar ve Rabbine karşı şöyle niyazda bulunur.<sup>322</sup>

**“(Ey) Rabbimiz, gerçekten ben, çocuklarımdan bir kısmını Beyti Haram yanında, ekini olmayan bir vadiye yerleştirdim; Rabbimiz, dosdoğru namazı kılsınlar diye (böyle yaptım), böylelikle Sen, insanların bir kısmının kalplerini onlara ilgi duyar kıl. Ve onları birtakım ürünlerden rızıklandır. Umulur ki şükrederler.”**<sup>323</sup>

Allah Teala’nın İbrahim’e garanti verdiği tekvinde şöyle bildirilmektedir; Ey İbrahim! Sen bana güvenerek eşini ve çocuğunu ıssız Mekke vadisine bırakıp gittin, şunu da bil ki; Onları evimin kurulacağı mekanda koruyacak, rızıklandıracak ve yaşatacak olan benim. Hem öyle bir şekilde ki: “Cariyenin oğlunu da bir millet edeceğim. Çünkü O, senin zürriyetindendir.”<sup>324</sup>

Hız İbrahim onları bıraktıktan bir müddet sonra Hz. Hacer’in yanındaki erzak ve su bitmiştir. Hız Hacer annelik şefkatinden de olsa gerek oğlu İsmail’i açlık ve susuzluktan kızgın kumlar üzerinde kıvrılırken görünce, O’nu ölüyor sanmakta ve tasalanmaktadır.

---

<sup>320</sup> İbn Kesir, I/ 225.

<sup>321</sup> Kütüb-i Sitte, XIV/ H. No: 4992.

<sup>322</sup> Kütüb-i Sitte, XIV, H. No: 4992; Ayıntabi, II/ 394; İbn Kesir, I/222; İbnü’l-Esir, I/97

<sup>323</sup> İbrahim 14/37.

<sup>324</sup> Tekvin 21/13.

Hacer, kendi kendine: “Bari kendisinden uzaklaşayım da O’nun ölümünü görmeyeyim!” dedi<sup>325</sup> ve çocuğunun elemli haline bakmaya daha fazla dayanamayarak O’nun yanından kalkıp biraz öteye doğru gitti ve oraya oturdu.<sup>326</sup> Birilerini görürüm ümidi ile Safa ve Merve tepeleri arasındaki koşuşturması hep hüsrarla neticeleniyordu. Bu esnada Hacer, Merve’ye yaklaşıncı bir ses işitti. Sese karşı kulak kabarttı ve kendi kendine: “Sus ta, iyice dinle!” dedi. Sonra dikkatle dinledi ve yine o sesi işitti. Bu ses, bir insan sesine benziyordu.<sup>327</sup> Bunun üzerine: “Ey ses sahibi! Sen, sesini işittirdin, bir yardımın varsa (gecikme!)” dedi.<sup>328</sup> “Ey Allah’ım! Sesini, bana duyurdun. İmdadıma da yetiş! Yetişmezsen ben de yanımdaki yavrum da helak olup gideceğiz” diye yalvardı.<sup>329</sup> Derken, Zemzem’in yanında bir Melek (tecelli etti.) Bu Cibril-i Emin idi.<sup>330</sup>

Cebrail (a.s) O’na: “Sen kimsin?” diye sordu.

Hacer: “Ben, İbrahim (a.s)’in buraya bıraktığı zevcesiyim, oradaki de oğlumdur” dedi.

Cebrail Âleyhisselâm: “İbrahim Peygamber, sizleri kime ısmarladı?” diye sordu.

Hacer: “Bizi yüce Allah’a ısmarladı” dedi.

Cebrail (a.s): “O sizi, en şerefli, en kerem ve kudret sahibi olan Rabb’e ısmarlamış!” dedi.<sup>331</sup>

Hacer: “Sesimi duydun, halimi görüyorsun. Bana yardım et. Ben ve yanımda bulunan susuzluktan öleceğiz” dedi.<sup>332</sup>

Daha sonra Cebrail (a.s) önde, Hacer validemiz de arkada olmak üzere, İsmail’in bulunduğu kumluğa yakın bir yere kadar yürüdüler.<sup>333</sup>

Cebrail (a.s), şimdiki Zemzem Kuyusunun bulunduğu yere kanadının ucu ile veya ayağının topuğuyla dokundu ve oracıkta Zemzem fişkırmaya başladı.<sup>334</sup>

Allah’ın ihsan olarak verdiği bu ödül yani su avuç avuç alındıkça yerden kaynayıp durmaktadır.<sup>335</sup>

---

<sup>325</sup> Ezraki, s.45.

<sup>326</sup> Asım Köksal, I/177-178.

<sup>327</sup> Taberi, I/130; İbn Kesir, I/222.

<sup>328</sup> İbn Kesir, I/222.

<sup>329</sup> Taberi, I/131; İbnü’l-Esir, I/99.

<sup>330</sup> Ezraki, ag.e., s.46; İbn Kesir, I/222.

<sup>331</sup> Asım Köksal, I/178-179.

<sup>332</sup> İbnü’l-Esir, I/99.

<sup>333</sup> Ezraki, ag.e., s.46.

<sup>334</sup> İbnü’l-Esir, I/99; İbn Kesir, I/222.

<sup>335</sup> İbn Kesir, I/222; Kütüb-i Sitte, XIV/ H. No: 4992.

Çölün ortasında yerden kaynayarak fışkıran su, kendince bir yol bularak ilerlemeye çalışırken Hacer validemiz, bu suyun tuzlu kum çöllerinde yok olup gideceğinden endişe ederek akan suya “Zem... Zem..” Yani Hacer eski Mısır diliyle akıp giden suya “Dur... Dur...” diye haykırmaya başladı. <sup>336</sup> Hacer, bir yandan akmasın diye suyu, havuz gibi toprakla çevirip gölet yapmaktan geri durmuyor, bir yandan da kırbasını doldurmaya devam ediyordu. <sup>337</sup>

Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v) Efendimiz buyuruyor ki: “Allah-ü Teâlâ İsmail’in anasına rahmet eylesin. Eğer kendisi Zemzem’i olduğu gibi bıraksaydı (yani etrafını toprakla çevirerek bir çeşme haline getirmeseydi) bu akan bir çay olurdu”<sup>338</sup>

Bu olay Tevrat’ın Tekvin Babında şu şekilde geçmektedir: “Ve Hacer gidip Beer-şeba çölünde dolaştı. Ve tulumda su tükendi ve çocuğu bir çalının altına attı. Ve gidip karşıda bir ok atımı kadar uzakta oturdu; çünkü çocuğun ölümünü görmiyeyim dedi. Ve karşıda oturdu. Ve sesini yükseltip ağladı. Ve Allah çocuğun sesini işitti; ve Allah’ın Meleği göklerden Hacer’e çağırıp kendisine dedi: “Nen var, Hacer? Korkma; çünkü bulunduğu yerden çocuğun sesini Allah işitti. Kalk, çocuğu kaldır ve O’nu kendi elinle tut, çünkü O’nu büyük millet yapacağım. Ve Allah, Hacer’in gözlerini açtı. Ve bir su kuyusu gördü; ve gidip tulumu su ile doldurdu ve çocuğa içirdi.”<sup>339</sup>

Hz Hacer doksan yaşına ulaşmış bir şekilde “Lebbeyk” diyerek Fâni Cihandan Dâr-ı Bekâya irtihal edip, huzuru Rahmana kavuşmuştur. <sup>340</sup>

Hz. İsmail, annesinin vefatı üzerine O’nu, Ka’be’nin içine gömmüştür. Hacer validemizin ebedi istirahatgahı; bu gün Ka’be’nin kuzey cihetine düşen Altınoluk’un bulunduğu kısımda, yarım ay şeklindeki yarım duvarla (Hatim) çevrili olan yerdedir. Hıcr adı verilen bu kısım, Ka’be’nin içinden sayılır. <sup>341</sup>

### 3.2.3.Hz. Hacer’in Örnekliliği :

Teslimiyet, hayatın kaçınılmaz olarak getirdiği sıkıntılarda, alelâde bir insanın kendini kahraman gibi hissetmesi veya vazifesini yapmış ve kaderine razı olmuş bir şehidin zihniyetidir. <sup>342</sup>

<sup>336</sup>Muammer Yakışır, İbrahimi Hacca Doğru, Baskı Çağlayan A.Ş. 2000 İzmir., s.222.

<sup>337</sup> Kütüb-i Sitte, XIV/223; İbn Kesir, I/222.

<sup>338</sup>Ahmed bin Hanbel, Müsned, , I/25; İbnü’l-Esir, I/98; İbn Kesir, I/222.

<sup>339</sup> Tekvin 22/14-20.

<sup>340</sup> Asım Köksal, I/195.

<sup>341</sup> Buhari, VI/17; İbn Kesir, I/284; Yeni Rehber Ansiklopedisi, komisyon, "Hacer" md., X/169.

<sup>342</sup>Ali İzzetbegoviç, Doğu ve Batı Arasında İslâm, Nehir Yay., 1992, İstanbul. s.399-400.

Hacer, Allah'ın dost olarak ilan ettiği bir Peygamber olan Hz İbrahim'in eşi ve gözünü hiç kırpmadan boynunun Allah için kesilmesine razı olarak teslimiyetin ne demek olduğunu bizlere öğreten yine bir peygamberin, Hz İsmail'in annesidir.

Hacerin hayatı iki peygamber arasında geçmiştir. Onun Allah'ın emirlerine karşı gösterdiği teslimiyet ve tevekkül, tüm inananlar için örnek teşkil etmektedir. Zira o hiçbir varlığın bulunmadığı Mekke vadisine oğlu İsmail ile birlikte hicret ettiğinde Kocası Hz. İbrahime bunu senden rabbinmi istedi diye sormuş ve ondan aldığı evet cevabına karşılık o halde Allah bizi korur diyerek teslimiyetin en güzel örneğini vermiştir.

Hacer kurak Mekke vadisinde oğlu ile birlikte susuz kaldığında Allah'a olan bu teslimiyeti onu su bulma konusunda gevşekliğe sürüklememiş, Safa ve Merve arasında koşturmak suretiyle su bulma çabası içerisine girmiş ve çaresizlik karşısında Allah'a tevekkül etmiştir. Onun bu tevekkül anlayışı da inananlar için örneklik teşkil etmektedir. Zira bu gün Dünya Müslümanları hac için Mekke'yi her ziyaret ettiklerinde Safa ile Merve arasında sa'y etmek suretiyle Hz. Hacer (a.s)'ın tevekkül anlayışını da iyi anlamalıdır. Allah Kur'an'da saf ve Merve'nin kendisinin şarlarından

Hacer (a.s)'ın bu tevekkülü karşısında Allah ona ve onun sebebiyle tüm inananlara zembereği vermiş ve onun bu teslimiyetinin ve tevekkül anlayışının bir nişanesi olarak zembereği nesiller boyu suyuyla insanları doyurmaya devam etmiştir.

### 3.3. HZ. ASİYE VE HZ MUSA'NIN ANNESİ

#### 3.3.1. Hz Asiye'nin Soy:

Kur'an-ı Kerim'de kendisinden adı verilmeksizin “**Firavun'un Karısı**” diye söz edilmektedir.<sup>343</sup> Peygamber (s.a.v) Hadis-i Şeriflerinde: “*Müzahim kızı Asiye*” diyerek adını açıkça belirtmiştir.

Batılı kaynaklar bu ismin müfessirler tarafından verildiğini, Tevrat'ta geçen ve Hz. Yusuf (a.s)'ın eşinin adı olan Asenath'ın bozulmuş şekli olduğunu, Süryani metinlerinde Yusuf'un eşi Asyat şeklinde adlandırıldığından İslami kaynaklara da Süryanice'den geçtiğini ileri sürmektedirler. İslami kaynaklarda (Tarih ve Tefsir) Asiye bint-i Müzahim b. Ubeyd b. Reyin b. Velid olarak zikredilmektedir.<sup>344</sup>

<sup>343</sup> Tahrir 66/11.

<sup>344</sup> Mustafa Fayda “Asiye” md., T.D.V. Ansiklopedisi , III/487; Yeni Rehber Ansiklopedisi Komisyon, "İsmail", II/310.

Hz. Asiye'nin soy ve nesebi Amelika kavminden olup Yusuf (a.s) zamanındaki Mısır Firavun'luğunu yapan, Reyyan bin Velid'in oğullarından Abidin oğlu, Müzahim'in kızı olduğu rivayeti<sup>345</sup> ile Mısır'lı Kıbtilerden birinin kızı olduğudur.<sup>346</sup>

Bir diğer rivayette ise İsrailoğullarından olup Hz. Musa (a.s)'ın kabilesine mensup olduğu ve O'nun halası olduğu nakledilmektedir.<sup>347</sup> Tevrat'ta ise Hz Musa'nın bakımını üstüne alan bu kadının firavunun kızı olduğu zikredilmektedir<sup>348</sup>

Bu rivayetler arasında en muteberi, Kur'an-ı Kerim'in Tahrim Suresinin 11. Ayetinde, Allah Teâlâ O'nu, Firavun'un nikahlı eşi olarak isimlendirmesidir.

Asiye'nin Kur'an-ı Kerim'deki hikayesi; Firavun'un cellatlarından oğlunu kurtarmak için Eyariha'nın; yavrusunu sanduka yaptırıp Nil'e bırakması ve seyir halindeki sandukanın Firavun'un Sarayının önüne demir atmasının akabinde; bahçede gezintide olan Asiye ve hizmetçiler tarafından fark edilen sandukanın çıkarılarak içinde bulunan çocuğa suyun çocuğu manasında "Musa" isminin konması ve Musa'nın Firavun'un sarayında ağırlanmasıyla başlamaktadır.

### **3.3.2. Hz Musa'nın Annesi:**

Lavi Sıbtından yani Yakub Âleyhisselâm'ın üçüncü oğlu olan Lavi'nin torunlarından İmran'ın hanımı<sup>349</sup> olarak geçmektedir. Kur'an'da ismi geçmemektedir. Araştırmamızda Hz Musa'nın annesi ile ilgili pek fazla bilgiye rastlayamadık ancak Kur'an'da, kendisine vahyedilen kadınlardan olarak zikredilmektedir.

### **3.3.3. Firavun Dönemi ve Hz Musa:**

Hz Asiye'nin yaşadığı dönemi ve içinde bulunduğu toplumu daha iyi tanımak açısından bir takım bilgiler vermenin yerinde olacağı kanaatindeyiz

Yusuf (a.s)'ın, babasını ve kardeşlerini Mısır ülkesine getirip yerleştirmesinin üzerinden ortalama dört yüz yıl geçmiş bulunmaktadır. Geçen yıllar pek çok şeyi değiştirmiş

---

<sup>345</sup> İbn Kesir, I/357.

<sup>346</sup> Taberi, I/307.

<sup>347</sup> İbn Kesir, I/357; Necati Kara, Kur'an'a Göre Hz. Musa Firavun ve Yahudiler, Seha Neşr. 1991 İstanbul, s.185.

<sup>348</sup> Çıkış, 2/5

<sup>349</sup> İbn Kesir, I/353; Ahmet Cevdet Paşa, I/29; Ayıntabi, III/344; Komisyon, "Asiye", Şamil İslâm Ansiklopedisi, V/347.

olduğu gibi hiç birşeyi bırakmamıştır. Yusuf (a.s) ölünce, Mısır'ın yönetici kesimi Tevhidi düzeni bırakıp tekrar çok ilâhlı sisteme geçmiştir.<sup>350</sup>

Rivayetlere göre Firavun Velid b. Mus'ab, Mısır Firavunlarının üçüncüsü idi. Kavmini önce Putlara tapmağa davet etti.<sup>351</sup> Elli yıllık Puta tapıcılık döneminde, hiç bir isyan meydana gelmediğini görünce, tebâsını toplayarak onlara: **“Sizin en yüce Rabb’iniz benim” dedi.**<sup>352</sup> Böylece halkı Putperestlikten men ederek kendisine tapmağa davet etti.

Firavun, Nil suyunun üzerinde bir taht yaptırmıştı. Daimi meclisi orada idi. Kendisi taht üzerinde oturur, çevresinde çalgıcılar ve oyuncular ve türlü türlü hünermendler bulunurdu. Su üstünde sanatla yollar yaptırılmış, yemekler o yollardan getirilmekte ve türlü türlü yiyecekler Firavun'un sofrasına konmakta idi. Yalnız kendisi canı istediği kadarını yer, Halk ise tahttan aşağıda yerde oturlardı. Firavun'un önünden arda kalan yiyecekler önlerine gelirdi ve onu yerlerdi.<sup>353</sup> Kur'an Firavn'un zalimliği ve kendisini her şeyin sahibi zannederek kavmini küçümseyişini **“Ey Kavmim, Mısır mülkü ve şu altımda akmakta olan ırmaklar benim değil mi? Yine de görmeyecekmisiniz.”**<sup>354</sup> **“(Firavun) Böylelikle kendi kavmini küçümsedi, O'nlara da O'na itaat ettiler.”**<sup>355</sup> şeklinde ifade etmektedir.

Müfessirler genellikle bir kahinin, Firavn'a, İsrail oğulları içerisinde doğacak olan bir çocuğun, O'nun mülkünü elinden alacağını ve İsrail oğullarının Mısır'lılara galib geleceğini söylemesi sebebiyle doğan erkek çocukların boğazlandığı, kız çocukların ise sağ bırakıldığı rivayetini naklederlerse de, çocukların kesilmesinin bahsedildiği iki Ayet-i Kerimede de bu rivayeti doğrulayacak bir işaret görülüyor:

**“Firavun, orada ululandı (zorbalığa yeltendi), halkını çeşitli guruplara böldü. Onlardan bir zümreyi (İsrail oğullarını) eziyor, oğullarını kesiyor, kadınlarını sağ bırakıyordu. Çünkü O bozgunculardan idi.”**<sup>356</sup>

**“Musa kavmine demişti ki: ‘Allah’ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. O sizi firavun’un yönetiminin elinden kurtardı. Onlar sizi işkencenin en kötüsüne koşuyorlar, oğullarınızı kesiyorlar, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı.”**<sup>357</sup>

---

<sup>350</sup> Ahmed Behcet, s.201.

<sup>351</sup> Taberi, I/300.

<sup>352</sup> Naziat 79/24.

<sup>353</sup> Taberi, I/307.

<sup>354</sup> Zuhruf 43/51.

<sup>355</sup> Zuhruf 43/54.

<sup>356</sup> Kasas 28/4.

<sup>357</sup> İbrahim 14/6.

Firavun'un zulmünün esas sebebi, Tevrat'ın çıkış bahsinde şu şekilde zikredilmektedir:

“Ve İsrail oğulları semereli oldular ve türeyip çoğaldılar ve ziyadesi ile kuvvetlendiler ve memleket onlarla doldu. Ve Mısır üzerine Yusuf'u bilmeyen yeni bir kral çıktı. Ve kavmine dedi: ‘İşte İsrail oğullarının kavmi, bizden çok kuvvetlidir. Gelin onlara karşı akıllıca davranalım, yoksa çoğalacaklar ve olur ki, bir cenk vuku bulunca, onlar da düşmanlarımızla birleşirler ve bize karşı cenk edip (bizi) memleket(imiz)den çıkarırlar”<sup>358</sup>

Firavun: “Beni İsrail, sizden daha büyük bir topluluk olmağa başladı. Çoğalmamaları için çare düşünmeliyiz. Aksi takdirde aramızda çıkacak olan bir harpte düşmanlarımızla birleşir ve bizi bu diyardan çıkarırlar.”<sup>359</sup>

Rivayete göre; “Kıptiler, Musa'yı bulabilmek için İsrail oğullarının çocuklarından doksan bin kişiyi öldürdüler.”<sup>360</sup> Musa'nın annesi, her ne kadar Musa'ya çocukların öldürülmediği bir yılda hamile kaldı ise de çocuğun doğumu ertesi yıla yani çocukların öldürüleceği yıla denk geldi.<sup>361</sup> Firavun'un, İsrail oğullarından hamile kadınları kontrol ile görevlendirdiği ebelerden bir ebeyi de Musa'nın annesi için görevlendirmişti.<sup>362</sup>

Ebe, uzun uğraşlar verdikten sonra; nur topu gibi bir oğlan çocuğu dünyaya geldi. Bunun üzerine ebe Musa'nın annesine: “Ey kadın! Aslında ben sana, çocuğunu öldürmek için geldim. Ancak ne var ki, senin şu oğluna karşı içimde alabildiğine bir sevgi duydum... Nitekim Kur'an Hz Musa'nın bu özelliğini “(Ey Musa! Sevilmen) ve benim nezaretimde yetiştirilmen için sana kendimden (bir) sevgi verdim.”<sup>363</sup> şeklinde zikretmektedir. Ebe. haydi artık oğlunu muhafaza et. Çünkü O'nu, düşmanlarımız görebilir...” dedi.<sup>364</sup>

Çocuğunu mutlak bir ölümden kurtarmak için ne yapması gerektiğini düşünmeye koyulan Musa'nın annesine Allah (c.c) şöyle vahy etti: “Çocuğunu emzir, başına bir şey gelmesinden korkuyorsan o zaman O'nu suya bırak. boğulmasından korkma, üzülme şüphesiz biz, O'nu, sana, döndüreceğiz ve peygamber yapacağız.’ diye vahyettik.”<sup>365</sup>

<sup>358</sup> Çıkış, 7-10.

<sup>359</sup> Cemaluddin Kasımı, Mehâsinü't-Te'vil, II/122.

<sup>360</sup> Razi, XVII/475.

<sup>361</sup> Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, XI/6194 ; Tabbara, s.251; Şamil İslâm Ansiklopedisi, Komisyon, "Asiye" md., V/347

<sup>362</sup> İbn Kesir, I/355; Ayıntabi, III/344.

<sup>363</sup> Taha 20/39.

<sup>364</sup> Ayıntabi, III/344 -345.

<sup>365</sup> Kasas 28/7.

Musa'nın annesi de aynen Rabbinin emrettiği gibi yaptı. O'nu bir sandığa koyup Nil nehrine bıraktı.<sup>366</sup>

Bu olay Tevrat'ın Çıkış Babında şu şekilde geçmektedir: “Ve Levi evinden bir adam gitti ve bir levi kızını aldı. Ve kadın gebe kalıp bir erkek çocuk doğurdu ve o'nun güzel olduğunu gördü ve üç ay o'nu gizledi. Ve o'nu artık gizleyemeyince, o'nun için sazdan bir sepet alıp (içini) harç ve ziftle sıvadı ve (daha sonra) içine çocuğu koyup ırmağın kenarında sazlığın içine bıraktı. Ve kızkardeş! O'na ne olacağını bilmek için uzakta duruyordu.”<sup>367</sup>

**“Musa'nın annesi yüreği bomboş (evladından başka bir şey düşünmeden) sabahı etti.”**<sup>368</sup>

Şayet, Allah Teâlâ O'nu sabrettirmemiş ve O'na sebat vermemiş olsaydı; üzüntüsü ve esefinin şiddetinden neredeyse çocuğunu suyun alıp götürdüğünü açığa vurarak durumunu etrafına haber verecekti.<sup>369</sup>

O'nun içinde bulunmuş olduğu halet-i ruhiyeyi Allah Teâlâ şöyle tasvir ediyor: **“Eğer iman edenlerden olması için kalbine sabır verip bize bağışlamasaydık, az daha çocuğun kendi evladı olduğunu açığa vuracaktı.”**<sup>370</sup>

Bu konuda kalbi itminan içindeydi. Çünkü; Sadık-ul Va'dül Emin olan Allah (cc): **“Korkma, üzülmeye şüphesiz biz, O'nu sana geri döndüreceğiz”**<sup>371</sup> diye vadetmişti. **“(Çocuk nehre atıldıktan sonra annesi) Musa'nın ablasına ‘O'nun izini takip et’ dedi. O da kimseye fark ettirmeden Musa'yı uzaktan gözettiler.”**<sup>372</sup> Nil'in dalgalarıyla sürüklenmekte olan küçük sandık, Firavun'un sarayının bahçesine yanaşarak demir attı.<sup>373</sup> **“Bunun üzerine Firavun'un adamları O'nu aldılar.”**<sup>374</sup> Onlardan birisi: “Şüphesiz bunda bir mal vardır. Şayet biz onu açarsak, onun içinde bulduğumuz şeyler hakkında kralın karısı bize inanmaz” dedi.<sup>375</sup> Yarı korku ve yarı da merakla sandığın içini açmaksızın sahibeleri olan Asiye'nin huzuruna getirdiler.<sup>376</sup>

---

<sup>366</sup> İbn Kesir, I/356; Şamil İslâm Ansiklopedisi, “Asiye” md., Komisyon, I/228; Yeni Rehber Ansiklopedisi, “Asiye” md., Komisyon, II/310.

<sup>367</sup> Çıkış 2/1-4.

<sup>368</sup> Kasas 28/10.

<sup>369</sup> İbn Kesir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, XI/6197.

<sup>370</sup> Kasas 28/11.

<sup>371</sup> Kasas 28/7.

<sup>372</sup> Kasas 28/11.

<sup>373</sup> Şamil İslâm Ansiklopedisi, V/347; Yeni Rehber Ansiklopedisi, II/310.

<sup>374</sup> Kasas 28/8.

<sup>375</sup> İbn Kesir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, X/5227.

<sup>376</sup> İbn Kesir, I/357; İbn Kesir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, XI /6195; Şamil İslâm Ansiklopedisi, “Asiye” md., Komisyon, V/347 / Yeni Rehber Ansiklopedisi, “Asiye” md., Komisyon, II/310.

Asiye, onlara sandığı açmalarını söyledi. Onlar da sandığı açtılar. Asiye, sandığın içinden nurtopu gibi bir oğlan çocuğunu, içinden O'na karşı sevgi ve şefkat seli akıverdi. Çünkü, Musa'nın yüzünde, gören herkesin sevebileceği bir tatlılık vardı.<sup>377</sup> Çünkü Allah ona **“Ve sana, kendimden bir sevgi verdim.”**<sup>378</sup> demişti. Kalpleri elinde bulunduran Allah, Asiye'nin kalbinde Musa'ya karşı şefkat ve merhamet hissi uyandırdı.

Firavun'un hanımı, kocasından çok farklıydı. Firavun inkarcıydı, O; Hak ve hakikâte karşı duyarlı idi. Firavun katı kalpli ve zorba idi, hanımı şefkat ve merhamet timsali idi. Firavun kaba ve acımasız idi, hanımı ince ve nazikti. Ayrıca Asiye üzgün ve kederli idi. Çünkü onun çocuğu olmamıştı. Bir çocuğunun olmasını çok arzu ediyordu.

Asiye beklide yılların verdiği çocuk özlemi ve hasretiyle kundaktaki çocuğu kucağına alarak sevmeye, okşamaya ve öpmeye başladı.<sup>379</sup> Nil'den çıkarılan bu çocuğa “Musa” ismini verdi. İbranice'de “Mu” su demektir. “Sa” ise ağaç demektir. Yani suyun içinde, ağaçtan yapılmış sandukanın içinde buldukları için çocuğun ismini bu şekilde koydular. Orada hazır bulunan hizmetçiler de bu ismi uygun gördüler.<sup>380</sup> Tevratta “Ve O'nun adını Musa koyup dedi: ‘Çünkü O'nu sulardan çıkardım.’”<sup>381</sup> şeklinde anlatılmaktadır.

İsrail oğullarının çocuklarını kesmekle görevlendirilen görevliler, su'dan bir çocuğun çıkarıldığını işittiklerinde, ellerinde bıçaklarla Musa'yı boğazlamak üzere, hemen Firavun'un karısının yanına geldiler. Asiye O'nlara: “Bırakın O'nu, bu bir tek çocuk İsrail oğullarının sayısını artırmaz. İlişmeyin ki, Firavun'a gideyim, O'nu bağışlamasını isteyeyim. Eğer O'nu bana bağışlarsa, siz güzel bir hareket yapmış olursunuz. Şayet boğazlanmasını emredecek olursa, elbette ben sizi suçlamam” dedi.<sup>382</sup> Anlaşılan o ki Hz. Asiye firavunun merhamete gelmesi için birtakım yollara başvurmuş ve bunda da başarılı olmuştur. Zira firavunu bu bebeği evlat edinme noktasında ikna etmişti. Hz Asiye'nin firavuna hitabı Kur'an'da şu şekilde zikredilmektedir: **“Benim de senin de gözün aydın olsun! O'nu öldürmeyiniz. Belki bize bir faydası dokunur, yahut O'nu evlat ediniriz.”**<sup>383</sup> Firavun, insafa gelerek Asiye'nin bu arzusunu kabul etti. O'nun isteğine boyun eğip bu çocuğu sarayında büyütmesine müsaade etti.<sup>384</sup>

<sup>377</sup> İbn Kesir, I/357; Necati Kara, s.182; Tabbara, s.252; Şamil İslâm Ansiklopedisi, I/228.

<sup>378</sup> Taha 20/39.

<sup>379</sup> İbn Kesir, I/357.

<sup>380</sup> Taberi, I/319; Tabbara, s.252.

<sup>381</sup> Çıkış 2/10

<sup>382</sup> Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, İbni Kesir, X/52-58.

<sup>383</sup> Kasas 28/9.

<sup>384</sup> Taberi, I/320; Ayıntabi, III/137; Yeni Rehber Ansiklopedisi, “Asiye” md., Komisyon, II/310.

**“Musa’nın Annesi, oğlundan başka hiçbir şeyi düşünemez, kalbi hiçbir şeyle meşgul olamaz halde sabahladı. Şayet biz, O’nun kalbine, Musa’nın kurtulacağına inanması için destek vermesek ve kalbine bağlantı kurmasak az kalsın durumu açığa vuracaktı.”**<sup>385</sup> Zira Allah Musa’nın Annesi **“Korkma, üzülmeye, şüphesiz biz, O’nu sana döndüreceğiz”**<sup>386</sup> diye vahyetmişti

Firavun’un sarayında açlığını hisseden “Suyun çocuğu” ağlamaya başladı. Asiye; çocuğun açlıktan ağladığını hissedince, Firavun’a çocuk için sütanne bulmasını istedi. Saraydan bir sütanne geldi. Emzirmek için Musa’yı kucağına aldı. Musa, kabul etmedi.<sup>387</sup>

Bunun üzerine Asiye; çevresindeki sütü olan her bir kadına haber gönderdi ki, böylece çocuk için iyi bir sütanne seçsin. Ancak; gelen her kadın, emzirmek için Musa’yı kucağına alarak kendisine yaklaştırdı ise de çocuk, hiçbir kadının sütünü kabul etmedi.<sup>388</sup> Bu durum Kur’an’da şu şekilde geçmektedir: **“Önceden (Musa’nın) sütannelerin memesini kabul etmemesini sağladık.”**<sup>389</sup> Musa’nın ablası (sütanne bulmaktan ümitlerini kestikleri sırada) Firavun’un ailesine: **“Size, sizin adınıza ona bakacak, iyi davranacak bir ev halkını tavsiye edeyim mi? dedi.”**<sup>390</sup>

Firavun’un Veziri Haman,<sup>391</sup> Gülsüm’e: “Çocuğa iyi davranacaklarını ve O’na iyi bakacaklarını nereden biliyorsun? Muhakkak ki sen bu çocuğu tanıdın. Öyle ise, O’nun ailesini bize göster” dedi.<sup>392</sup>

Gülsüm: “Ben O’nun (ailesini) tanımıyorum. Fakat Onların (benim size tavsiye edeceğim aile), kralın kalbindeki sıkıntı son bulsun diye, kral hakkında hayırhah (bir aile) olduklarını kastediyorum” demişti.<sup>393</sup> Asiye, çocuğun neşe ve sevinç içerisinde oynadığını görünce; Musa’nın annesine: “Çocuk büyüyünceye kadar gel bizimle kal, seni zengin edelim” dedi.<sup>394</sup> Ancak Musa’nın annesi, bu teklifi kabul etmeyerek: “Şüphesiz ki benim bir kocam ve çocuklarım var. Senin yanında kalamam. Eğer gönlün hoş olacaksa O’nu bana ver, evime götürüyim, benimle birlikte olsun, elimden gelen hiçbir hayrı esirgemez, O’nun için yaparım. Şu kadar var ki, evimi ve evdeki çocuğumu bırakacak değilim” dedi.<sup>395</sup>

<sup>385</sup> Kasas 28/10.

<sup>386</sup> Kasas 28/7.

<sup>387</sup> Şamil İslâm Ansiklopedisi, “Asiye” md., Komisyon, V/347.

<sup>388</sup> Taberi, I/320; Ahmed Behcet, s.205; Ayıntabi, III/347.

<sup>389</sup> Kasas 28/12.

<sup>390</sup> Kasas 28/12

<sup>391</sup> İbn Kesir, I/358.

<sup>392</sup> Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri, İbni Kesir, XI/6197.

<sup>393</sup> Razi, XVII/485; İbn Kesir, I/358.

<sup>394</sup> Taberi, I/322; İbn Kesir, I/358-59.

<sup>395</sup> İbni Kesir, Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri, XI/6198; İbn Kesir, I/359.

Firavun ve karısı Asiye: “Ancak bir şartla O’nu sana verebiliriz ki, O’na sevgi ve yumuşaklıkla muamele edeceksin. Bizim için ise; iki günde bir kere Musa’yı alıp bize getiresin ve bizde doya doya O’nu görelim ve sevelim, daha sonra da sen yine evine götüresin. Bu hal, çocuk saraya iade edilene kadar böyle devam ede” dediler.<sup>396</sup>

Musa’nın annesinin bu şartları kabul etmesi üzerine Asiye: “O’nu besleyip büyüüttüğün için sana dolgun ücret vereceğiz” dedikten sonra O’na nafaka, yiyecekler ve bol bol ihsanlarda bulundu.<sup>397</sup> Asiye, Musa için annesini, günlüğüne bir dinar ücret karşılığında süt ana olarak tayin etti.<sup>398</sup> Musa’nın annesi de, hoşnud kılınmış olarak çocuğuyla beraber evine döndü.<sup>399</sup> Allah Teâlâ, O’nu izzet, makam ve bol rızık içinde, korkudan sonra emniyet içinde kılmıştır. O’nun korkusunu emniyete çevirmiştir.

İşin, kudret elinde olduğu Allah’ın şanı ne yücedir. O’nun dilediği olur, dilemediği olmaz. Zatından sakınanlara her bir üzüntüden sonra ferahlık; her bir sıkıntıdan sonra bir çıkış yeri bahşeder. Kur’an’da bu durum **“İşte böylece O’nu, annesinin gözü aydın olsun, üzülmesin Allah’ın verdiği sözün gerçek olduğunu bilsin, diye annesine iade ettik”**<sup>400</sup>denilerek beyan edilmektedir.

Musa’nın annesi, çocuğa süt emzirmeyi tamamladıktan sonra O’nu, Firavun’un zulüm üzerine kurulu sarayının karanlıkları içinde bir nur olan, sevgi ve şefkat abidesi Asiye’nin himayesine teslim etmek üzere saraya gittiğinde Asiye, Musa’nın annesine de, Musa’ya iyi bakmasından dolayı hediyeler vererek gönlünü almaya çalıştı.<sup>401</sup>

Hızır Asiye Firavunun zulüm ve istibdat dolu sarayında tağuta asi olmanın zulme karşı ayakta durabilmenin, zalimlerin zulmünü başına geçirebilecek kişileri yetiştirebilmenin, her türlü ahlaksızlığın işlendiği bir ortam da saf ve temiz kalabilmenin, dünya servetleri ve saltanatlarını bir yana iterek ahireti tercih edebilenler için en güzel örneği oluşturmaktadır.

Hızır Peygamber (s.a.v) Efendimiz, Saadet Asrında “Asiye”; ‘İsyankar, itaatsiz kadın’ ismini değiştirip “Cemile”; ‘Güzel kadın’ ismiyle isimlendirdi.<sup>402</sup> Çünkü bu isim, sadece ve sadece Firavun’un karısı Asiye’de gerçek misyonunu tamamlamakta, Firavun ve O’nun zulüm düzenine karşı asi olmakla; Allah’a kulluğunu kanıtlamakta idi.

<sup>396</sup> Razi, XVII/486; İbn Kesir, I/457; İbn Kesir, I/322.

<sup>397</sup> İbn Kesir, I/359.

<sup>398</sup> Ayıntabi, III/347.

<sup>399</sup> İbn Kesir, I/359.

<sup>400</sup> Kasas 28/13.

<sup>401</sup> İbn Kesir, I/457; Taberi, I/323.

<sup>402</sup> Kütüb-i Site, II/ H.No:132.

Asiye'nin ne zaman iman nimetine kavuştuğu sorusu müfessirlerce de cevabı aranan sorulardan birisidir. Bu soruya karşı üç farklı görüş öne çıkmaktadır.

Birinci görüş: Asiye, Mısır'ın yerli halkından (Kıbtî) değildi ve çocukluğundan beri, Firavun'un sarayına girmeden önce, içinde dünyaya geldiği Yakub oğulları'nın inançlarının etkisinde kalarak doğru yolu ve tek olan Allah'a iman nimetini tadabilmiştir.

İkinci görüş: Firavun'un cellatlarından, çocuğunu korumak gayesi ile annesinin, Musa'yı, Nil Nehrinin azgın sularına bırakması ve sandukanın sarayın önüne demir atması ile su'dan çıkarılan Musa'nın Asiye ile karşılaşmalarında; Musa'nın yüzündeki Nübüvvet nurunu Asiye'nin görmesi ve dışarıdaki katliamların sarayın içlerine kadar sirayet etmesi karşısında yüreğinin derinliklerinden Firavuni zulme karşı isyan ederek İsrail'in Rabbi'ne teslim olmuştur.<sup>403</sup>

Üçüncü görüş: Asiye; Kur'an-ı Kerim'de Mü'min Süresi'nin yirmi sekiz ile kırk beşinci Ayetlerde anlatılan, Firavun hanedanlığının imana ulaşmış bireyi ile akraba idi. Asiye, ilâhî Hakikatlara ulaşmış bu insanın, düşünce ve görüşlerinden etkilenmiştir. O'nun Allah'ın birliğine dair sözlerine kulak vermiş, ve bu sözlerle kalbi huzur bulmuş, iç dünyasında büyük inkılablar meydana gelmiştir.<sup>404</sup>

Hız Asiye'nin tam olarak ne zaman iman ettiğı konusunda farklı görüşler bulunsada Hız Musa'nın Mısır'dan çıkışı ve yıllar sonra gelip Peygamberlik mücadelesine başlamasından sonra Firavun inananlara karşı bir kıyıma girişmiş, zorbalık ve inkarını had safhaya ulaştırmış idi. Hız Asiye o ana kadar imanını açıklamış değildi.

Katade derki: “Doğrusu Firavun, yeryüzü halkının en azgını ve Allah'dan en uzak olanıydı. Ama Allah'a yemin olsun ki, kocasının kafir olması, karısının imanına zarar verememiştir.”<sup>405</sup>

Hız. Asiye imanını açığa vurunca Firavun onu başlangıçta delilik ile suçlamış ve imanından vazgeçmezse onu ölümle tehdit etmişti. Ancak Asiye: “Beni, delilik tutmuş değildir, asıl deli sensin. Fakat, ben, benim Rabbim, senin Rabbin ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a iman etmişimdir!” dedi.<sup>406</sup>

---

<sup>403</sup> İbn Kesir, I/357.

<sup>404</sup> M. Ali Kutub, s.29.

<sup>405</sup> İbni Kesir, XIV/7977.

<sup>406</sup> İbnü'l-Esir, I/169.

Firavun, şantaj ve tehditle, bir neticeye ulaşamayacağını, aksiyona geçen imanı söndüremeyeceğini anlayınca, Asiye için çölün kızgın kumları üzerine dört kazık çaktırtarak oraya bağlanmasını emretti.<sup>407</sup>

İnananları kazıklara vurarak işkence ettiğindendir ki Kur'an; Firavun'u "**Kazıklar sahibi**"<sup>408</sup>olarak nitelendirmektedir. Asiye firavun tarafından gördüğü tüm işkencelere rağmen imanından taviz vermeyerek şöyle dua ettiğini Kur'an şöyle bildirmektedir: **"Rabbim! Bana yanında, cennetin içinde bir ev yap, beni Firavundan ve O'nun (kötü) işinden kurtar ve beni şu zalimler topluluğundan selâmete çıkar."** <sup>409</sup>

Asiye'nin ihlas ve samimiyetle yapmış olduğu duası, Allah katında kabul görmüş. Kendisine: 'Başını kaldır!' diye ilham olunmuştur. Başını kaldırıp baktığında, gözünde perde kaldırılıp Cennet'te kendisi için beyaz inciden yapılmakta olan köşke şahit oldu.<sup>410</sup> Artık yapılan eziyetlerden acı duymuyordu. Cennet'te kendisi için hazırlanan köşkü ve nimetleri seyrediyor ve gülümsüyordu. Asiye'nin yüzünde beliren tebessüm, Firavun'u çılgına çevirdi ve: "Şunu tutan deliliğe bakınız ki, işkenceler içindeyken gülüyor" dedi.<sup>411</sup>

İşkenceyle mutmain olmayan sadist ruhlu Firavun, Asiye'nin bedeninin üzerine, büyük bir kayanın atılarak, zulümle abad olacağı vehmine kapıldı. Lakin, büyük kaya parçası, Asiye'nin canlı bedeni üzerine değil de cansız bedeni üzerine atılmış oldu. Çünkü, Allah (c.c) Asiye'nin ruhunu, üzerine taş atılmadan önce kabzederek melekutu âlâya yükseltti.<sup>412</sup>

Asiye'nin imanında olgunluğa ulaşması, Resül-ü Ekrem (s.a.v) Efendimizin övgüsüne mazhar olmuştur: *"Erkeklerden çok insanlar olgunluğa ulaşmışlardır. Kadınlardan ise mükemmel olan Firavun'un karısı Asiye ve İmran kızı Meryem'dir."* <sup>413</sup>

Hz Asiye'nin bu imanı ve mücadelesi de Kur'an'da zikredilerek alemlere örnek olarak gösterilmiştir. **"Allah, iman eden kimseler için Firavun'un karısını (Asiye'yi) örnek olarak gösterdi."**<sup>414</sup>

---

<sup>407</sup> Yeni Rehber Ansiklopedisi, "Asiye" md., Komisyon, II/310.

<sup>408</sup> Fecr 89/10.

<sup>409</sup> Tahrim 66/11

<sup>410</sup> Buhari , IX/149; Müslim, X/287; Yeni Rehber Ansiklopedisi, "Asiye" md., Komisyon, II/310.

<sup>411</sup> İbnü'l-Esir, I/170; Yeni Rehber Ansiklopedisi, "Asiye" md., Komisyon, II/310.

<sup>412</sup> İbni Kesir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, XIV/7977; Yeni Rehber Ansiklopedisi, Komisyon, "Asiye", mad., II /310.

<sup>413</sup> Buhari, IV/131

<sup>414</sup> Tahrim 66/11.

### 3.3.4.Hz Asiye'nin Örnekliliği:

Allah Teala, Kitabında Hz Asiye'nin örnekliliğinden şöyle bahsetmişti: “Allah inanlar hakkında da Firavnun karısını örnek verdi.”<sup>415</sup> bu ayette dikkatimizi çeken husus örneğin, sadece kadınlara değil inanların tümüne verilmiş olmasıdır. Dolayısı ile Kur'an' da anlatılan kıssaların genelinde inanlar için örnekler olduğu gibi Hz Asiye'nin hayatında da örnekler vardır.

Hiz. Asiye öyle bir evde yaşıyordu ki o evin sahibi “**Ben sizin en yüce rabbinizim**”<sup>416</sup> iddasında bulunan ve saltanının sağlam kalması için yeni doğan binlerce erkek çocuğunu hiç acımadan öldürtebilen bir zalimdi. Hiz. Asiye, bu zalim hükümdarın eşi idi ama onun sahip olduğu saltanat, mal, makam, onun iman etmesine mani olamamış ve o bunların yerine Rabbinin rızasını ve onun katında bunlardan daha hayırlı bir ev istemişti.

Onun hayatında, zalim ve Allah'a iman etmeyen bir koca vardı ve o koca eşinin Allah'a iman etmesini engellemeye çalışıyor, vazgeçmediği içinde onun hayatına kastediyordu. Ama o hayatı pahasına imanından vazgeçmemiş ve dünyada sahip olunan her şeyin Allah'ın rızasını kazanma karşısında ne kadar boş ve değersiz olduğunu tüm insanlığa öğretiyordu. Böyle bir imana sahip olması ve dünya hayatına karşılık ahreti tercih etmesi onun Kur'anda övgüyle ve örnek olarak zikredilmesine sebep oldu.

Hiz. Asiye, sadece firavunun zulmünden değil onun içinde bulunduğu şirkten, onun zulmüne ortak olmaktan, onun anlayışından ve yaşantısından beni kurtar diye Allah'a niyazda bulunmuş ve onun bu niyazı Allah katında kabul görmüştür.

O örnek bir kadındır. Sadece kadınların örneği değil imanı ve zulüm karşısındaki tutumu tüm inananlar için örnek teşkil etmektedir.

### 3.4. MEDYENLİ KIZLAR:

Allah Kur'an'da Hiz. Musa'nın, Firavun ve kavmini terk ettikten sonra, Mısır'ın doğusunda yer alan Medyen bölgesine doğru gittiğini ve burada, hayvanlarını sulayamadıkları için Medyen suyunun gerisinde beklemekte olan iki kadın gördüğünü bildirmektedir. Hiz. Musa kadınlara durumlarını sorduğunda, kadınlar babalarının yaşlanmış olması sebebiyle hayvanlarını kendilerinin sulamak durumunda kaldıklarını ancak, suyun çevresindeki

---

<sup>415</sup> Tahrim, 66/11

<sup>416</sup> Naziat, 79/74

çobanlardan dolayı beklediklerini söylemişlerdir. Allah Kur'an'da kadınların durumlarını şöyle açıkladıklarını bildirmektedir:

**Medyen suyuna vardığı zaman, su almakta olan bir insan topluluğu buldu. Onların gerisinde de (hayvanları su başına götürmekten çekinen) iki kadın buldu. Dedi ki: "Bu durumunuz ne?" "Çobanlar sürülerini sulamadıkça, biz sürülerimizi sulayamayız; babamız, yaşı ilerlemiş bir ihtiyardır." dediler. Hemencecik onların sürülerini suladı...<sup>417</sup>**

Medyen suyundaki kadınların bu tavırları, iffetleri konusunda titizlik gösterdiklerini, bundan dolayı, nezih olmadığını ve rahatsız olabileceklerini düşündükleri bir ortama girmemeye özen gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Suyun kenarında bulunan çobanlar kadınların geride durmalarına neden olmuştur. Ancak buna karşılık Hz. Musa'nın güven veren görünümü, hayvanlarını sulamak için bekleyen bu kadınların onunla çekinmeden konuşup diyalog kurabilmelerini sağlamıştır. Kadınlar orada bulunan çobanlar nedeniyle suyun kenarına gitmeyip beklediklerini söylediklerinde, Hz. Musa hemen onlara yardımcı olmuş ve onlar için hayvanlarını sulamıştır.

Medyen suyunda bekleyen bu kadınların göstermiş oldukları ahlak, tüm Müslüman kadınlar için güzel bir örnek oluşturmaktadır. İhtiyaç içinde oldukları halde, yine de iffetleri konusunda titizlik göstermeyi daha öncelikli tutmuş ve kendileri için bir zorluk oluşturmalarına rağmen bu konudan taviz vermemişlerdir. Allah'ın beğeneceği bir tavırda bulunmayı daha önemli görmüş ve beklemeyi tercih etmişlerdir. Nitekim Allah bu güzel tavırlarına karşılık onlara güvenilir birini; Hz. Musa'yı göndererek yardımıyla onları desteklemiştir.

Allah, onlara Hz. Musa'yı göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Musa Peygamber hayvanları sulamasının ardından "... **Rabbim, doğrusu bana indirdiğin her hayra muhtacım.**<sup>418</sup>" diyerek Allah'a dua etmiştir. Onun bu duasının ardından, daha önce yardım ettiği kadınlardan biri yanına gelerek, yaptığı yardım karşılığında babasının kendisini davet ettiğini söylemiştir:

---

<sup>417</sup> Kasas 28/23-24

<sup>418</sup> Kasas 28/24

**Çok geçmeden, o iki (kadın)dan biri, (utana utana) yürüyerek ona geldi. "Babam, bizim için sürüleri sulamana karşılık sana mükafat vermek üzere seni davet etmektedir." dedi...<sup>419</sup>**

Kadınlardan biri, güçlü ve güvenilir olmasından söz ederek Hz. Musa'yı ücretle tutması için babasına istekte bulunmuştur:

**O (kadın)lardan biri dedi ki: "Ey babacığım, onu ücretli olarak tut; çünkü ücretle tuttuklarının en hayırlısı gerçekten o kuvvetli, güvenilir (biri)dir."<sup>420</sup>**

Kadın bu ifadesiyle, Hz. Musa'yı güvenilir bir insan olarak gördüğünü babasına da açıkça ifade etmiştir. Bunun üzerine babaları Hz. Musa'nın emin bir insan olduğunu görerek, iki kızından birini Hz. Musa'yla nikahlamak istediğini söylemiştir

Bu olay Tevrat'ın Çıkış Bab'ında şu şekilde geçmektedir: "Musa, Firavun'un yüzünden kaçtı. Midyan diyarında kaldı ve bir kuyunun başında oturdu. Ve Midyan kahininin yedi kızı vardı; ve gelip su çektiler ve babalarının sürüsünü suvarmak için tekneleri doldurdular. Ve çobanlar gelip onları kovdular; fakat Musa kalktı ve onlara yardım edip sürülerini suvardı. Ve babaları Reuele geldikleri zaman O, dedi:

‘Nasıl oldu da, bugün çabuk geldiniz?’

Ve dediler: ‘Mısır’lı bir adam, bizi, çobanların elinden kurtardı ve bizim için de su çekip sürüyü suvardı.’

Ve kızlarına dedi: ‘Ve O, nerede? Bu adamı niçin bıraktınız? O’nu çağırın da ekmek yesin.’ Ve Musa, O, adamla oturmağa razı oldu. O da kızı Tsippora’yı Musa’ya verdi.”<sup>421</sup>

Haya'nın nasıl hayata nasıl yansıdığının en güzel örneği ve İffetlerine olan düşkünlükleriyle dikkat çeken bu kadınların tavırları tüm Müslümanlar için güzel bir örnek oluşturmaktadır. Allah, kadınların bu konudaki titizlikleri karşılığında onlara rahmet etmiş, hem Hz. Musa gibi güvenilir bir insan ile işlerini kolaylaştırmış, hem de bu olayı, kadınlardan birinin Hz. Musa'nın eşi olmasına vesile etmiştir.

---

<sup>419</sup> Kasas 28/25

<sup>420</sup> Kasas 28/26

<sup>421</sup> Çıkış 2/15-21.

### 3.5. HZ. BELKIS:

Hız. Süleyman, yaşadığı dönemde, Allah'ın lütfu ve nimetleri sayesinde, yüzyıllar sonrasında bile insanların hayranlığını ve dikkatini üzerine çekmeye devam eden büyük bir hükümlranlık kurmuştur. Hız. Süleyman cinlerden ve insanlardan oluşan ordusu ile çok güçlü bir hakimiyet elde etmiştir. Hız. Süleyman'ın sarayı ise, dönemin en ileri tekniğı kullanılarak, üstün bir estetik anlayışı ile inşa edilmiştir.

Sebe Melikesi Belkıs ise, Hız. Süleyman'ın bu hükümlranlığı döneminde yaşamış, başka bir ülkenin başında yönetici konumunda olan bir kadındır. Kur'an'da Hız. Süleyman ile Sebe Melikesi Belkıs arasında iki ülkenin siyasi ve ekonomik ilişkileri hakkında süregelen bazı diyaloglar yer almaktadır. Hiç kuşkusuz tüm bu bilgiler, iman edenler için pek çok hikmet ve öğüt içermektedir. Sebe Melikesi Belkıs ile Hız. Süleyman arasında geçen bu diyalog Tivratta şöyle anlatılmaktadır:

Saba kraliçesi. Rab'bin adından ötürü Süleyman'nın artan ününü duyunca, onu çetin sorularla sınamaya geldi. çeşitli baharat, çok miktarda altın ve değerli taşlarla yüklü büyük bir kervan eşliğinde yerusalıme gelen kraliçe, aklından geçen şeyi Süleyman'la konuştu. Süleyman onun bütün sorularına karşılık verdi. Kralın ona yanıt bulmakta güçlük çektiğı hiçbir konu olmadı. Süleyman'ın bilgeliğini, yaptırdığı sarayı, sofrasının zenginliğini, görevlilerinin oturup kalkışını, hizmetkarlarının özel giyisileriyle yaptığı hizmeti, sakilerini ve Rab'bin tapınağında sunduğı yakmalık sunuları gören saba kraliçesi hayranlık içinde kaldı. “Krala ülkemdeyken yaptıklarınla ve bilgeliğınle ilgili duyduklarım doğruymuş” dedi. “ama gelip kendi gözlerimle görünceye dek inanmamıştım. Bunların yarısı bile bana anlatılmadı. Bilgeliğinde, zenginliğinde duyduklarımdan kat kat fazla. ne mutlu adamlarına! Ne mutlu sana hizmet eden görevlilere! Çünkü bilgeliğine tanık oluyolar. senden hoşnut kalan, seni İsrail tahtına oturtan Tanrın Rab'be övgüler olsun! Rab İsrail'e sonsuz sevgi duyduğundan, adaletli ve doğruluğı sağlaman için seni kral yaptı. Saba Kraliçesi krala 120 talant\* altın, çok büyük miktarda baharat ve değerli taşlar armağan etti. Krala o kadar baharat armağan etti ki bir daha bu kadar çok baharat görülmedi. Bu arada Hiram'ın gemileri Ofir'den altın ve büyük miktarda almug<sup>422</sup> kerestesiyle meşhur değerli taşlar getirdiler. Kral, Rab'bin tapınağıyla sarayın tırabzanlarını, çalgıcıların lirleriyle çenklerini bu almug kerestesinden yaptırdı. Bu güne dek o kadar almug ağacı ne gelmiş ne de görülmüştür. Kral Süleyman Saba kraliçesinin

---

\* Talant: yaklaşık 4.1 ton

\* Almug: ne çeşit ağaç olduğu bilinmiyor. Bir tür ardıç ağacı olduğu sanılıyor

her istediğini, her dileğini yerine getirdi. Ayrıca ona gönülden kopan birçok armağan verdi. Bundan sonra Kraliçe adamlarıyla birlikte oradan ayrılıp kendi ülkesine döndü.<sup>423</sup>

Ahdi Atik'te Şeba kraliçesinin, Allah'ın adını yaymasından dolayı Şöhreti her yerde duyulan Hz. Süleyman'ı bizzat görmek, gerçek bir peygamber olup olmadığını anlamak üzere büyük bir kabileyle Kudüs'e geldiği ve gelirken de baharat, altın ve kıymetli taşlardan oluşan çok değerli hediyeler getirdiği anlatılmaktadır. Ziyareti sırasında Hz. Süleyman'a sorduğu, karşılığı yalnız kendince bilinen her sorunun cevabını almış, sonunda onun Peygamberliğine ve Allah'ın birliğine iman etmiştir. Hz. Süleyman'a "daima senin önünde duran, senin hikmetlerini dinleyen adamlarına ne mutlu!" diyerek takdirlerini bildirmiş ve kendisine verilen kıymetli hediyelerle birlikte ülkesine dönmüştür. Buradan anlaşılan husus, Hz. Süleyman'ın şöhretinin Sebe (Saba) halkının yaşadığı Yemen'e kadar yayıldığı ve Belkis'in kendi arzusuyla gidip iman etmiş olarak ülkesine geri döndüğüdür.

Kur'an'da anlatılan kıssa Ahdi Atik'inden farklıdır. Hz Süleyman Allah'ın kendisine sayısız nimetler verdiği bir kimseydi. Yüce Allah ona Kuşların, cinlerin ve pek çok yaratığının dilini öğretmişti. İşte bir gün Kuşları teftiş eden Hz Süleyman aralarında hüd hüdün bulunmadığını gördü.<sup>424</sup> **"(Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüdühüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? Ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek ya da onun canını iyice yakacağım yahut onu boğazlayacağım!"**<sup>425</sup> Kadı Beydavi'nin naklettiğine göre Süleyman (a.s.) Beyti Makdisin inşasını tamamlayınca hac için hazırlanıp Harime Şerif'e gitti. Burada istediği kadar kaldıktan sonra Yemen'e yöneldi. Sabahleyin Mekke'den çıkıp öğleyin San'a'ya vardı. Arazisi hoşuna gitti. Orada konakladı. Fakat su bulamadı. Hüdühüd ise yol göstericisi idi, suyu iyi bulurdu. Bunun üzerine onu aradı ama bulamadı.<sup>426</sup> Onun hazır bulunmaması dikkatini çekti ve Hüdühüd'ü neden göremiyorum? Eğer onun geçerli bir mazereti yoksa ona çok çetin bir azap tattıracağım, yahut onu keseceğim, ya da bana geçerli bir mazeret getirir dedi. **"Çok geçmeden (Hüdühüd) gelip: Ben, dedi, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim."**<sup>427</sup> Sebe, güney Arabistan'da yer alan ve halkı ticaretle tanınmış bir ülke idi. Baş şehri de şimdiki Kuzey Yemen'in merkezi San'a'nın kuzey doğusunda, takriben 55 mil mesafede olan Ma'rib kenti idi. Main krallığının yıkılışından

<sup>423</sup> Krallar, 10/1-13

<sup>424</sup> Zeynep Gazali, s.893

<sup>425</sup> Neml, 27/20-21

<sup>426</sup> Elmalılı'lı, VI/136.

<sup>427</sup> Neml, 27/22

sonra, M.Ö. yaklaşık 1100 yıllarında güç kazandı ve bin yıl hüküm sürdüler.<sup>428</sup> Hüdhüd'ün söylediği "Senin bilmediğin şeyler hakkında bilgi edindim" anlamındaki cümle, Hz. Süleyman'ın (a.s) Sebe ülkesi hakkında hiç haberi olmadığını göstermez. Sınırları Kuzey Kızıldenizine (Akabe Körfezi ve çevresine) kadar uzanan Filistin ve Suriye hükümdarının, aynı denizin güney (Yemen ve çevresi) kıyılarını idare eden ve dünya ticaretinin de en önemli bir kısmını ellerinde tutan bir kavimden haberi olmaması imkansızdır. O halde 'Hüdhüd'ün demek istediği husus şudur: "Sebelilerin merkez şehrinde gözlerimle görüp de bildiğim şeyler hakkında sana henüz bir bilgi ulaşmış bulunmuyor."<sup>429</sup>

Hudhud hükümdarın kesin kararlılığını ve disiplinini biliyor. Bu nedenle ortadan kayboluşunu açıklayacak ve hükümdarın dinlemesini sağlayacak sürpriz bir haberle sözlerine başlıyor.<sup>430</sup> **“Gerçekten, onlara (Sebe'lilere) hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamıyorlar. (Şeytan böyle yapmış ki) göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı bilen Allah'a secde etmesinler. (Halbuki) büyük Arş'ın sahibi olan Allah'tan başka tanrı yoktur.”**<sup>431</sup>

Hüdhüdün Sebe diyarında gördüğü ve Sebe halkına hükümdarlık eden kadının kim olduğu ile ilgili tefsirlerde farklı yorumlara rastlamaktayız. En yaygın görüş bu kadının isminin Belkıs binti Şerahil bin Reyhan<sup>432</sup> olduğudur. Ancak Belkıs diye bilinen bu kadının babasının cinlerden bir kadınla evlendiği ve Belkıs'ın da bir peri kızı olduğuyla ilgili rivayetler asılsız ve İsrailiyattan olan bilgilerdir. Zira Belkıs'ın Annesinin cinni olduğuna dair ne Kur'an'da ne de hadisler de bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Belkıs, tebaasına hükümdarlık eden bir kadın idi. Hüdhüdün, Hz. Süleyman'ın o dehşetli idaresini görmesine rağmen Belkıs için “O, Büyük bir arşa sahiptir” demesi, Hz. Süleyman'ın dikkatini çekmek, konuşmasına kulak vermesini temin etmek için söylemiştir.<sup>433</sup> Hüdhüd, bu kavmin Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiğini ve onların yapmakta oldukları bu işin de şeytan tarafından kendilerine süslü gösterildiğini söylerken asıl iktidarın ve tahtın sadece Allah'a ait olduğunu da vurgulayarak Hz Süleyman'ın dikkatini çekiyor. Hüdhüdün bu

---

<sup>428</sup> Mevdudi, IV/105

<sup>429</sup> Mevdudi, IV/105

<sup>430</sup> Seyyid Kutub, XI/142

<sup>431</sup> Neml, 27/23-26

<sup>432</sup> Kurtubi, XIII/279

<sup>433</sup> Ali Arslan, XI/411

haberi karşısında Hz Süleyman, Hüdüh'd'e “: Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız dedi.”<sup>434</sup> Hz. Süleyman, hemen onu tasdik etmeye veya yalanlamaya kalkmıyor. Getirdiği büyük haberi hafife almıyor. Hemen araştırmaya geçiyor. Haberin sağlık derecesini belirlemeye çalışıyor. Zaten adil bir peygambere, işini sağlam yapan bir hükümdara yakışan da budur.<sup>435</sup> Hz. Süleyman hüdüh'dün sözünün doğru olup olmadığını anlamak için yazdığı bir mektubu Sebe Melikesi Belkıs'a göndererek,<sup>436</sup> “Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz çekil de, ne sonuca varacaklarına bak.”<sup>437</sup> dedi.

Hz. Süleyman'ın Sebe Melikesi Belkıs'a yazdığı mektubun içeriği ile ilgili kesin bilgiler olmamakla birlikte Hz. Süleyman Hüdüh'den aldığı bilgiler üzerine Sebe Melikesi'ni Allah'a iman etmeye ve kendisine teslim olmaya davet eden bir mektup yollamıştır. Hüdüh'dün bu mektubu Belkıs'a nasıl ulaştırdığı konusunda da tefsirlerde farklı yorumlara rastlanmaktadır. Burada asıl önemli olan Hz Süleyman'ın Hüdüh'e mektubu bıraktıktan sonra hemen oradan ayrılmayıp bu mektup karşısında onların tavırlarını gözlemlemelerini istemesidir.

Sebe Melikesi bu mektubun önemini hemen kavramış ve bundan dolayı da önde gelen yakın çevresine bu konuyu istişareye açmıştır. Allah, Kur'an'da bu konuyu şöyle bildirmektedir: **“Süleyman'ın mektubunu alan Sebe Melikesi, "Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı" dedi."Mektup Süleyman'dandır, rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla (başlamakta) dır. Bana baş kaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin, diye (yazmaktadır.) (Sonra Melike) : Beyler, ulular! Bu işimde bana bir fikir verin. (Bilirsiniz) siz yanımda olmadan (size danışmadan) hiçbir işi kestirip atmam dedi.”**<sup>438</sup>

Belkıs, onların düşmanlarına karşı durmaktaki kararlılıklarını ve işlerini yola koyacak hususlarda ki ısrarlarını, kendisine itaate devam edip etmeyeceklerini denemeye kalkışmıştı. Çünkü o şunu biliyordu: Eğer bu ileri gelenler canlarını, mallarını, kanlarını kendisi uğrunda vermeyecek olurlarsa, hiçbir zaman düşmanlarına karşı direnecek gücü bulamazdı. Eğer onlar görüş birliğinde olup kararlılıkla ve gayretle işe koyulmayacak olurlarsa bu kendilerinin aleyhlerine ve düşmanlarına bir destek olurdu. Şayet onların kanaatlerini öğrenmeyip, kararlılıklarının derecesini bilmemiş olsaydı, onların ne yapacakları hususunda sağlıklı bir görüş sahibi olamazdı. Kendi görüşünü dayatması halinde ona itaatlerinde bir parça gevşeklik olabilir, kendi durumların değerlendirmekte bir takım kanaatlere kapılabilirlerdi. Ancak

---

<sup>434</sup> Neml,27/27

<sup>435</sup> Seyyid Kutub, XI/142

<sup>436</sup> Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Yay., İstanbul, 1990, VI/182

<sup>437</sup> Neml,27/28

<sup>438</sup> Neml,27/29-32

onlarla danışmak ve onların görüşlerini almak suretiyle kendisinin istediği o savaş, güç ve kararlılıkları ile güçlü savunmalarını elde etmiş olacaktı.<sup>439</sup> Bu heyete söylenen bu noktada, şimdiye kadar hükümet işlerinde keyfi idare yapılmamış olması övülmüş ve görüşlerinin esas tutulmuş olduğu açıklanmak suretiyle hoş bir tavır gösterilerek danışmanın önemi belirlenmiştir ki, bunun açık bir meşrutiyet geleneği olduğu anlatılmaktadır. Fakat gelecek sözden de anlaşılacağı üzere bu meşrutiyet emir ve kumandaya karışma derecesine varmayan uygun bir danışma ve fikir verme özelliğinden ileri gitmediği için tefsirciler burada yalnız istişare ve danışmanın öneminden söz etmişlerdir.<sup>440</sup>

Bu heyet, Melike Belkıs'a **"Şu cevabı verdiler: Biz güçlü kuvvetli kimseleriz, zorlu savaş erbabıyız; buyruk ise senindir; artık ne buyuracağını sen düşün."**<sup>441</sup> Onlar bu sözleriyle ona savaştaki güçlerini ifade ettikten sonra işi onun görüşüne havale ettiler. Onlar bu şekilde davranınca, o da **"Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ulularını alçaltırlar. (Herhalde) onlar da böyle yapacaklardır, dedi."**<sup>442</sup> hükümdarların galip gelerek ellerine geçirdikleri şehirlerde yaptıkları uygulamaları haber verdi. Bu ifadeleriyle kavmi için korktuğunu, onlar için ihtiyatlı olmak istediğini, Süleyman (a.s.)'in durumunun büyüklüğünü takdir ettiğini göstermektedir.<sup>443</sup>

Belkıs, bu istişarenin ardından **"Ben (şimdi) onlara bir hediye göndereyim de, bakayım elçiler ne (gibi bir sonuç) ile dönecekler."**<sup>444</sup> dedi. Ayetteki bu ifade Belkıs'ın güzel bir görüş ve irade sahibi olduğunu göstermektedir. Yani ben bu adamı göndereceğim hediye ile deneyeceğim. Ona bu hediyeler arasında nefis mallar verecek ve ülkemin çeşitli işlerinin oldukça alışılmadık hususlarını ona göstereceğim. Eğer bu dünyevi bir hükümdar ise göndereceğimiz mal onu hoşnut edecektir. Bizde onunla buna göre davranırız. Şayet bir peygamber ise bu mal kendisini razı etmeyecek ve dininin emri hususunda bizden isteklerini yerine getirmemizi talep etmeye devam edecektir. O vakit bizim ona iman etmemiz ve dini üzere ona uymamız gerekecektir<sup>445</sup> demektedir.

Belkıs çok akıllı ve dirayetli bir kadındı. Siyaset işlerini bilir, zamanın meliklerinin nelerden hoşlandıklarını ve hangi hediyeleri kabul edeceklerine vakıftı. Bunun için en kıymetli hediyeler hazırlamayı ve bunları da güzide elçilerle göndermeyi kararlaştırdı. Bir çok

---

<sup>439</sup> Kurtubi, XIII/174

<sup>440</sup> Elmalılı, VI/137

<sup>441</sup> Neml,27/33

<sup>442</sup> Neml, 27/34

<sup>443</sup> Kurtubi, XIII/174

<sup>444</sup> Neml,2735

<sup>445</sup> Kurtubi, XIII/ 176

güzel cariyeler ve gılmanlar seçti, bunlar için süslü atlar ve kısraklar hazırlattı. Çok kıymetli nadide mücevherler ayırttı.<sup>446</sup> ve hediyeleri bu kabileyle birlikte Hz Süleyman'a gönderdi.

Belkıs'ın Hz Süleyman'a gönderdiği hediyelerin içeriği ile ilgili birçok rivayet günümüze kadar gelmiştir. Alusi Belkıs'ın Hz. Süleyman'a gönderdiği hediyelerle ilgili birçok İsrailiyat naklettikten sonra şöyle diyor: “Bunlar, doğrusu yalan olanından ayırt edilemeyecek haberlerdir. Bir kısmının yalan olduğuna kalbim meyletmektedir. Fakat Allah daha iyi bilir.”<sup>447</sup>

Hz Süleyman kendisine hediye gönderen Belkıs'ın heyetine **“şöyle dedi: Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğiinden daha iyidir. Hediyeinizle (ben değil) siz sevinirsiniz.”**<sup>448</sup> "Ben sizin malınızı istemiyorum; benim sizden istediğim şey, inanmanız ya da hakça olan bir sisteme teslim olmanızdır. Şayet bu iki şıktan birini kabul etmezseniz, mallarınızdan rüşvet almam ve sizi çok tanrılı ve kötü bir hayat sürdürmeyle başbaşa bırakmam mümkün değildir. Allah'ın bana verdiği, mal ve mülkünüze karşı herhangi bir arzu beslettirmeyecek derecede bol ve yeterlidir."<sup>449</sup> Benim gördüğünüz bunca malıma rağmen siz benim malımı ( getirdiğiniz hediyelerinizle) arttıracığınızı mı zannediyorsunuz. Allah'ın bana vermiş olduğu İslam, hükümdarlık ve peygamberlik size verdiğiinden daha hayırlıdır. O bakımdan mal beni sevindirmez.<sup>450</sup> **“(Ey elçi!) Onlara dön; iyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları muhakkak surette hor ve hakir halde oradan çıkarırsınız!”**<sup>451</sup> dedi.

Belkıs'ın gönderdiği elçi yanına geri döndü ve ona durumu haber verince hükümdar kadın şöyle dedi: ben onun bir kral olmadığını anlamıştım. Bizlerin Allah'ın peygamberlerinden bir peygambere karşı savaşacak gücümüz yoktur. Daha sonra emir vererek tahtının yedi sarayın sonuncusunda bulunan yedi odadan sonuncusuna konulmasını emretti ve kapıları kilitledi, üzerine de bekçiler yerleştirdi. Yemen hükümdarlarından on iki bin hükümdar ile birlikte ve her bir hükümdarın komutası altında yüzbin kişi bulunduğu halde Süleyman (as)'ın yanına gitmek üzere yola koyuldu.<sup>452</sup>

İbni Abbas der ki: Süleyman heybetli bir kişi idi. Kendisi bir hususu sormadan ilk olarak kimse ona bir şey demezdi. Bir gün yakınlar da bir toz bulutu gördü, bu ne oluyor ?

<sup>446</sup> Hasan Tahsin Emiroğlu, Esbabı Nüzul, Yeni kitap Yay., Konya, 1965, VIII/366,

<sup>447</sup> Ali Arslan, XII/417,

<sup>448</sup> Neml, 27/36

<sup>449</sup> Mevdudi, IV/108

<sup>450</sup> Kurtubi, XIII/184

<sup>451</sup> Neml, 27/37

<sup>452</sup> Kurtubi, XIII/184

dedi. Yanında bulunanlar: Ey Allah'ın peygamberi, Belkıs dediler. Bunun üzerine Süleyman askerlerine <sup>453</sup>: **“Ey ulular! Onlar teslimiyet gösterip bana gelmeden önce, hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir? dedi”**<sup>454</sup> Süleyman (a.s) onların hediyelerine güvendiklerini bilmişti. Bu sebepten, hediyelerini tehdit edercesine geri gönderince, geleceklerini de bildiğinden gelir gelmez iman etmelerine sebep olacak olağanüstü bir şey göstermek istiyordu<sup>455</sup> Tahtın getirilmesini istemesi, Belkıs'a Allah tarafından kendisine verilmiş olan kudreti göstermek ve bunu peygamberliğine delil olarak ortaya koymak istemesi idi. Çünkü herhangi bir ordu ve savaş söz konusu olmaksızın bu tahtı ele geçirmiş olacaktı.<sup>456</sup>

Süleyman (as)' sorusu karşısında **“Cinlerden bir ifrit: Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten bu işe gücüm yeter ve bana güvenebilirsiniz, dedi.”** Herhalde... Hz. Süleyman bu zamanı uzun buldu ve geç olur dedi.<sup>457</sup> **“Kitaptan (Allah tarafından verilmiş) bir ilmi olan kimse ise: Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm, dedi.”**<sup>458</sup>

**“(Süleyman) onu (melikenin tahtını) yanı başına yerleşmiş olarak görünce: Bu, dedi, şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak üzere Rabbimin (gösterdiği) lütfundandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur, nankörlük edene gelince, o bilsin ki, Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, çok kerem sahibidir.”**<sup>459</sup>

Bu çarpıcı sürpriz ve ilginç olay Hz. Süleyman'ın kalbine dokunuyor, yüce Allah'ın onun isteklerini böyle mucize biçiminde gerçekleştirmesi onu etkiliyor ve bu şekilde verilen nimetin korkunç bir sınavı beraberinde getiren ve uyanıklık gerektiren bir olay olduğunu, bu sınavı başarabilmek için Allah'ın yardımına muhtaç olduğunu anlıyor. Verilen nimetin değerini takdir etmesi ve onu verenin lütfunu takdir etmesi gerektiğini biliyor. Allah'ın ancak bu bilinci gördüğünde kendisine destek vereceğini ifade ediyor. Nimet ve bu nimetin ardından gelen sınavın bilincine varmak karşısında bir süre sarsıldıktan sonra Hz. Süleyman -selâm üzerine olsun- az sonra gelecek olan kraliçenin irkilmesini, ürpermesini sağlayacak

---

<sup>453</sup> Kurtubi, XIII/184

<sup>454</sup> Neml, 27/38

<sup>455</sup> Elmalılı, VI/143

<sup>456</sup> Kurtubi, XIII/185

<sup>457</sup> Seyyid Kutub, XI/142

<sup>458</sup> Neml,27/40

<sup>459</sup> Neml, 27/40

hazırlıklara devam ediyor.<sup>460</sup> **“Süleyman devamla) dedi ki: Onun tahtını bilemeyeceği bir hale getirin; bakalım tanıyacak mı, yoksa tanıyamayanlar arasında mı olacak.”**<sup>461</sup>

Tahtını bilemeyeceği bir vaziyete sokun, o değilden gösterin, yabancılaştırın, bakalım doğruyu bulabilecek mi? Kendininki olduğunu bilecek, vaziyeti kavrayacak, gerçeği anlayacak mı? Yoksa tanımayıp yola gelmezlerden mi olacak? Denildiğine göre altını üstüne getirdiler fazlalık ya da eksiklikle değiştirdiler<sup>462</sup>

Tahtının getirilmiş olması şaşırtıcı bir işle mülk ve hükümranlılığının elinden alınmış olduğuna işarettir. Böyle korkutucu bir anda, o tahtın o değilmiş gibi gösterilmesinde büyük bir incelik ortaya konulmuş ve bununla onun yeteneği üzerinde bir deney yapılmak istenmiştir. **“Melike gelince: Senin tahtın da böyle mi? dendi.”**<sup>463</sup> Bu senin tahtın denilmedi, o değilmiş gibi gösterildi.<sup>464</sup> **“O şöyle cevap verdi: Tıpkı o!”**<sup>465</sup> Ne benim dedi, ne de benim değil dedi. Bu ilginç olay karşısında ileri görüşlülüğünü ve keskin zekâsını ortaya koyuyordu. Ve **“Bize ondan önce ilim verilmişti ve biz müslüman olmuştuk.”** Sözü ile de **“Biz bu mucizeyi görmeden önce bile, hakkında duyduklarımızdan, Hz, Süleyman'ın (a.s) bir ülkenin sadece bir idarecisi değil, aynı zaman da O'nun, Allah'ın (c.c) bir peygamberi olduğuna da inanmıştık.”**<sup>466</sup> diyordu.

**“Bize ondan önce ilim verilmişti ve biz müslüman olmuştuk.”** İfadesinin Hz Süleyman’a ait bir söz olduğu yorumunu yapan Taberi, Zemahşeri ve İbni Kesir gibi müfessirlerde bulunmaktadır. doğrusunu en iyi Allah bilir.

Neml suresinde ayetler bu olaylardan ardı ardına bahsederken sanki Allah araya bir ara cümle koyuyor ve bize Belkıs’ın kavmi ve daha önce içinde bulunduğu durum ile ilgili bilgi vererek şöyle diyor: **“Onu, Allah’tan başka taptığı şeyler (o zamana kadar tevhid dinine girmekten) alıkoymuştu. Çünkü kendisi inkârcı bir kavimdendi.”**<sup>467</sup> Belkıs’ın ve kavminin içinde bulunduğu bu durumu daha önce Hüdhd Hz. Süleyman’a bildirmişti. Nitekim bu durum neml suresinin 24. ve 25. ayetlerinde **“Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş**

<sup>460</sup> Seyyid Kutub, XI/143,

<sup>461</sup> Neml, 27/41

<sup>462</sup> Kurtubi, XIII/191

<sup>463</sup> Neml, 27/42

<sup>464</sup> Elmalılı’lı, VI/145

<sup>465</sup> Neml, 27/42

<sup>466</sup> Mevdudi, IV/116

<sup>467</sup> Neml, 27/43

**de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamıyorlar. (Şeytan böyle yapmış ki) göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı bilen Allah'a secde etmesinler.”<sup>468</sup>** şeklinde dile getirilmişti.

Bu ara cümleden sonra Hz Süleyman ile Belkis arasında cereyan eden konuşma devam ediyor. Hz. Süleyman, kraliçeye beklenmedik bir olay daha hazırlamıştı. Şimdiye kadar ki ayetlerin anlatımı onu açıklamamıştı. Kraliçenin gelişinden önce hazırlanan ilk sürpriz olaya değindiği sırada bundan söz etmemişti. Bu ise Kur'an'ı Kerim'in hikâye anlatımında kullandığı başka bir özelliktir<sup>469</sup>

**“Ona: Köşke gir! dendi.”<sup>470</sup>** Bu köşkün Belkis gelmeden önce Hz Süleyman'ın cinlere yaptırdığı ve bu köşkün giriş yerine büyük bir havuzun yapılarak içine deniz hayvanlarının konularak üzerinin camlarla kapatıldığı rivayet edilmektedir.<sup>471</sup> **“Melike onu görünce derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: Bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir zemindir, dedi.”<sup>472</sup>** Bu husus Melike'yi gafletten uyandıran son olay oldu. İlki, Hz. Süleyman'ın (a.s) "Rahman Rahim olan Allah'ın (c.c) adı ile" başlayan mektubu idi. Bu şekilde mektuba başlamak, hükümdarlar arasında geçerli olan protokolden tamamen farklı bir usûl idi. İkincisi, Hz. Süleyman'ın (a.s) Melike'nin gönderdiği hediyeleri geri çevirmesiydi. Bu sayede Melike, onun bilinen krallardan farklı bir hükümdar olduğunu anlamıştı. Üçüncüsü, Hz. Süleyman (a.s) hakkında, Melike'nin elçilerinin verdiği rapordu. Bununla Melike, Hz. Süleyman'ın (a.s) hayatı, hikmeti ve Hakk'a olan daveti hususunda bilgi edindi, Melike'yi, Kudüs'e bizzat yolculuk yapmaya ve şahsen Hz. Süleyman'la (a.s) görüşmeye sevkeden yegâne sebep de bu oldu. O, "biz bunu zaten önceden bilmiş ve müslüman olmuştuk" dediği zaman buna işaret etmiş oluyordu. Göz açıp kapayıncaya kadar çok kısa bir zaman zarfında, Melike'ye ait tahtın Ma'rib'den Kudüs'e getirilmesi olayı da dördüncü hususu teşkil ediyordu. Melike, Hz. Süleyman'ın (a.s) şahsının gerisinde Allah'ın (c.c) gücünün bulunduğunu bu olaydan çıkarmış idi. Bu, Hz. Süleyman'ın (a.s) yüce ve temiz şahsiyeti hakkında, Melike'nin kafasında bulunan tüm şüpheleri gideren son husustu. Rahat ve konforu sağlayan her türlü imkana ve ikamet etmek için muhteşem bir saraya sahip olan Hz. Süleyman'ın (a.s), en ufak bir nimetinden dolayı hemen Allah'a (c.c) secde eden bir karaktere sahip, her çeşit kibir ve gururdan uzak, Allah'a çok şükreden ve yaşadığı hayatın, dünyaya kul

---

<sup>468</sup> Neml, 27/24-25

<sup>469</sup> Seyyid Kutub, XI/142

<sup>470</sup> Neml, 27/44

<sup>471</sup> Hasan Tahsin Emiroğlu, VIII/374

<sup>472</sup> Neml,27/44

köle olanlarınkinden farklı olduğunu gördüğü zaman Melike, hayretini ifade eden şu kelimeleri söylemekten kendini alamamıştı.<sup>473</sup> **“Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleyman’la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah’a teslim oldum.”**<sup>474</sup>

İşte burada tarihte yaşayan bir kadın, Allah'a iman edişin özünü, davetçi ile muhatabı, lider ile peşinde gidenleri eşit kıldığını gösteriyor. Çünkü onlar, imanı kabullendiklerinde, Allah'ın elçisi ile birlikte âlemlerin Rabb'i olan Allah'a teslim olmuş olurlar.<sup>475</sup>

### 3.5.1. Örnekliği Açısından Belkıs

Hz Belkıs, döneminin en güçlü devletlerinden birinin başında halkını idare eden bir kadındır. İçinde bulunduğu toplumun alışlagelmiş inançları onu da aynı inanca tabi olmaya itmiştir. Ancak Belkıs sahip olduğu saltanata ve güce rağmen Hz Süleyman tarafından kendisine gösterilen hakikat karşısında Ne firavun gibi ne de nemrut gibi büyüklenip hakka karşı gönlünü kapatmamış ve doğruyu gördükten sonra inkar da ısrar etmemiştir.

Belkıs kadındır. Üstelik toplumuna liderlik yapan bir kadın. Yemen ülkesinin lideri olan bu kadının bir çok erkek lider ve yöneticiden daha akıllı olduğunu ortaya koyuyor Kur'an. O kadın, cesaretin hakkın karşısında tehevvr değil teslim olmak olduğunu biliyor. O böyle bir yol vahşilik yoludur dememiş, aksine mesajı ve daveti kabul etmiştir. Çünkü ortada bir yabancı yoktur. Süleyman (a.s.) tanıdık biridir. O dost mesajı getirerek hak sözü gösteren bir peygamberdir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim bunu da örnek bir olay olarak ortaya göstermektedir. Bir takım erkekler salaha ve felaha erişmişlerse de bir takım erkekler de ifsada, insanların neslini ve harsını yok etmeye girişmişler, günahsız insanlardan bir çoğunu öldürmüşlerdir. Firavun ve Nemrut gibi döneminin zalim, inkarda ileri gitmiş ve sahip oldukları iktidar ve gücü kullanarak insanların hakkı görmesine engel olan erkek hükümdarları da zikrediyor Kur'an. Fakat bu kadın halkına zulmetmediği gibi onların hakkı görmesine de yardımcı olmuştur. Bunun içindir ki Kur'an ondan azametli bir olay olarak bahseder.

Bu olay peygamberi örnek ve lider kabul edip onunla birlikte Allah'a teslim olanların örneğidir. Bu, akıllı, basiret sahibi, gerek güzellik, gerekse mevki olarak birçok özelliğe sahip olmasına rağmen elinde bulundurduğu imkanları hayra çevirebilen ve hakka itaatkar olabilen bir kadının örneğidir.

---

<sup>473</sup> Mevdudi, IV/118-119

<sup>474</sup> Neml, 27/44

<sup>475</sup> Seyyid Kutub, XI/143

Belkis, kıyamete kadar yaşayacak olan tüm erkek ve kadınlara örnek olarak takdim edilmiş ve özellikleri, O'nun Kur'an da zikredilmesine sebep olmuştur. Kur'an da zikredilen ve örnek olarak takdim edilen kadınlardan biridir ve bu da bize onun Allah tarafından övgüyle anılan ve anlatılan bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

### 3.6.1. Hz. Aişe:

Hz Aişe'nin hayatı, müslüman hanımlar için örnek olması hasebiyle son derece ehemmiyeti haizdir. Hz Peygamber'in kadın erkek bütün ümmetine örnek olması gibi, eşi Aişe de hassaten müslüman hanımlar açısından örnek bir şahsiyettir. Her müslüman hanım onun hayatında kendisi için nice örnekler ve dersler bulur. Çünkü hayatın bütün cilveleri, bütün değişimleri onun hayatında tecelli etmiştir. Kızlık, eşlik, dulluk, sevinç ve keder, mutluluk ve musibet gibi haller Hz Aişe'nin hayatından örnek alınacak birer hadise şeklinde görünür. Bu tertemiz hayat; ilmi, ameli, ahlaki derslerle doludur. Bu itibarla Hz Aişe'nin tarihi, temiz ve olgun kadınların aynasıdır. Müslüman kadının gerçek hüviyetini bütün temizliği ve berraklığıyla o aynada görür<sup>476</sup>

Babası Ebu Bekir bin Kuhafe, es-Sıddik lakabıyla tanındığı için kendisine Aişe Es-Sıddika (Es- Sadıka) binti's Sıddik denilmiştir. Annesi kinane kabilesinden Ümmü Ruman bint Amir bin Uveymir'dir. Bi'setin 4. yılında Mekke'de doğdu.<sup>477</sup> Aişe'nin çocukluk yıllarında İslam davası en sert ve en ağır safhalarıyla geçti. Müslümanlar o sırada işkence ve eziyetin en ağır türleriyle karşılaşmışlardır.<sup>478</sup>

İbni İshak Hz Ebu Bekir'in daveti ile müslüman olanları sıralarken Hz Aişe'nin de adını verir ve o sıralarda yaşının küçük olduğunu zikreder. Hz Aişe'nin “ aklım erdiğinden bu yana Anne ve Babam devamlı İslam dini üzere idiler.”<sup>479</sup> Sözünden kendisinin bi'seti Nebeviyye'den sonra doğduğu anlaşılmaktadır. Çocukluğu hakkında fazla bilgi yoktur. Hz Peygamber ile nikahı ve nikahlandığı zamanla ilgili rivayetler farklılık arz etmektedir. Ancak nikahın hicretten önce kıyıldığı ve hicretin 2. yılı Şevval ayında Hz Peygamber ile evlendiğine dair rivayetler yoğunluktadır.

Hz. Aişe'den gelen bir rivayette, Rasulullah şöyle buyurmuştur: Sen rüyamda (iki)<sup>480</sup>, veya (üç)<sup>481</sup> defa bana gösterildin. Melek senin ipekten bir parça içerisinde bana getirerek:

<sup>476</sup> Bedruddin Ez-Zerkeşi, Hz Aişe'nin sahabeye yönelttiği eleştiriler, Terc., Bünyamin Erul, Kitabiyat, Ankara, 2000, s.25-26,

<sup>477</sup> Mustafa Fayda, TDV.İslam Ansiklopedisi., “Aişe” md., II /201

<sup>478</sup> Muhammed Ali Kutub, (Müminlerin Anneleri) Peygamberimizin hanımları, Terc., Taceddin Uzun, uysal yay., Konya, 1993, s.98,

<sup>479</sup> Sahihi Buhari, (Kitabu Menakibi'l Ensar), Terc., Abdullah Feyzi Kocaer, Hüner yay. Konya, 2004, s.558, H. No:1590,

<sup>480</sup> Buhari (Kitabu Menakibi'l Ensar), Rasulullah'an Aişe ile Evlenmesi Babı, VIII/ 225

“işte hanımın!” dedi. Yüzündeki örtüyü kaldırdım baktım ki sensin. Seni görünce: Eğer bu Allah’ın takdiri ise kabul ediyorum dedim.”<sup>482</sup>

Hiz. Aişe, Rasülü Ekrem ile evlendikten sonra üstün bir mevki ve haklı bir şöhrele ulaştı. Peygamber hanımlarının müminlerin anneleri (ümmühatü’l mü’minin) olduklarını bildiren ve Hiz peygamberden sonra başkalarının onlarla evlenmelerini yasaklayan **“Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır. Eşleri, onların analarıdır.”**<sup>483</sup> **“Allah’ın Resûlü’nü üzmeniz ve kendisinden sonra onun hanımlarını nikâhlamanız asla caiz olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük (bir günah) tır.”**<sup>484</sup> Ayetleri gereğince ümmü’l mü’minin diye anılmaya başlandı.

Hiz. Aişe hanımları arasında Rasulullah’ı en fazla kıskanan ve onun sevgisini kazanma yolunda en fazla mücadele eden idi. Bu konuda o mazurdu. Çünkü o Rasûlullah’ın Hiz. Hatice’den sonra kalbini kendisine açtığı ilk kadındı. Ayrıca o Rasullah’ın bakire olarak evlendiği tek kadındı. Kendisi de başkaları da biliyordu ki Rasulullah’ın nezdinde bütün diğer hanımlarından üstün ve değerliydi.<sup>485</sup>

Hiz. Peygamber ile birçok savaşa iştirak eden Hiz. Aişe, Uhud savaşında sırtında su taşıma, haber toplama ve yaralılara bakma gibi geri hizmetlerde çalıştığı gibi Hudeybiye müsalahasında bulundu. Hendek savaşı ile Beni Mustalik Gazvesine de katıldı. Beni Mustalik Gazvesinden dönerken, düşürdüğü gerdanlığı aramak üzere geride kalması sebebiyle “İfk hadisesi” diye bilinen meşhur iftiraya maruz kaldı.<sup>486</sup> İfk hadisesi, hicretin altıncı yılında, Rasulullah (s.a.v) Zeynep binti Cahş’la evlendikten sonra meydana geldi.<sup>487</sup>

Bu olay Rasulullah (a.s)’ın zevcesi ve Ümmehatü’l Mü’mininden Hiz Aişe’ye atılmış bir iftira olduğu için Rasulullah (a.s)’ın aile hayatını doğrudan ilgilendiren konulardan biridir. Kur’an-ı Kerim bu olayı “İfk” diye isimlendirmektedir. İfk sözlük manası ile iftira etmek, yalanı doğru, doğruyu yalan göstermek, bühtan etmek demektir. Kur’an-ı Kerim, olayın bir iftira olduğunu ve dedikodusunun yapılmamasını açıkça ifade etmiştir.<sup>488</sup>

Bu olayı en güzel anlatan, olayı bizzat yaşayan Hiz Aişe’den dinlemek en doğrusu olacaktır. Zira tüm tefsirlerde bu olayın bir iftira olduğu anlatılırken Hiz Aişe’nin anlatımına

---

<sup>481</sup> Müslim, Fedaili’s Sahabe, Aişe’nin fazileti babı, VII/134

<sup>482</sup> Buhari, Kitabü’n-Nikah, Evlilik öncesi kadına bakmak babı, XI/85; Müslim, Fedaili’s Sahabe, Aişe’nin fazileti babı, VII/134

<sup>483</sup> El-Ahzab,33/6

<sup>484</sup> El-Ahzab,33/53

<sup>485</sup> Aişe Abdurrahman Bintü’ş-Şati, Rasûlullah’ın Annesi ve Hanımları, Terc. İsmail Kaya, uysal yay. Konya, 1992, s. 47

<sup>486</sup> Zerkeşi, s.,28

<sup>487</sup> Aişe Abdurrahman, s.47

<sup>488</sup> Afzalu’r Rahman, II/170

başvurulmuştur. Biz de ifk hadisesinin en doğru şekli ile ancak olayı yaşayan Hz Aişe'den aktarılmasının daha isabetli olacağı kanaati ile olayın tamamını bizzat kendisinin anlatımından aktarmaya çalışacağız; Hz Aişe bu olayı şöyle anlatıyor:

Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* ne zaman bir sefere çıksa, hanımlarından hangisinin kendisine eşlik edeceğini belirlemek için kur'a çekerdi. Buna göre, Benî Mustalık seferinde kendisine ben eşlik edecektim. Bu sefer Hicab (örtünme) ayeti nazil olduktan sonra idi. Beni Hevdec içerisinde deveya bindirdiler. (Konak yerlerinde de) Hevdec içinde indirilirdim. Dönüşte Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* geceleyin yolda son olarak bir yerde konakladı. Vakit henüz geceydi ki, yürüyüş için hazırlıklara başladılar. Ben de rahatlamak için kampın dışına çıktım. Dönüp de kaldığım yere yaklaştığımda gerdanlığımın bir yerlerde düşmüş olduğunu farkettilim. Aramak için geri döndüm, fakat bu arada ordu hareket etmiş ve ben de arkalarında yalnız kalmıştım. Benim, içinde yolculuk ettiğim Hevdec taşıyan dört kişi, boş olduğunun farkına varmadan onu deveye yüklemişlerdi. O günlerde yiyecek kıtlığından dolayı kadınlar daha zayıf idiler. O nedenle hevdec'in hafifliği onların içinde benim olmadığımı anlamalarına yetmemiştir. Çarşafıma bürünüp geride kaldığım anlaşır da gelir beni götürürler ümidiyle yere uzandım. Bu arada göz kapaklarıma bir ağırlık çöktü ve uyumuşum, sabahleyin (askerleri arkadan takib ederek bırakılan şeyleri toplamakla görevli olan) Safvan b. Muattal es-Sülemî yoldan geçerken, örtüyle ilgili hüküm inmeden önce birkaç kez görmüş olduğundan beni görüp tanıdı. Devesini durdurdu İnna lillahi ve inna ileyhi raciun "Peygamber'in hanımı burada kalmış!" dedi. Bu ses üzerine birden uyandım ve hemen çarşafımla yüzümü kapadım. Başka bir şey demeden devesini çöktürdü ve kenarda durdu, ben de deveye bindim. Deveyi yularından tutuyordu. Öğle sıraları tam durduğu zaman kervana yetiştik ve bu sırada helak olan olmuştu. Sonradan bu olayın bana iftira atmak için kullanıldığını ve Abdullah b. Übeyy'in iftiracıların başını çektiğini öğrendim.

Urve şöyle dedi: Bu işi halk arasında yayan kişi o idi. İnsanlar onun yanına gelir ve hep bu meseleyi konuşur sonra gidip başka yerlerde yine bu meseleyi konuşurlardı. Ve yine Urve şöyle dedi: İfk cemaatine başka kimseler de dahil olmasına rağmen ben sadece Hassan b. Sabit, Mistah b. Üsase ve Hamne bt. Cahş'ı biliyorum. Fakat onlar, Allahu Teala'nın zikrettiği gibi bir gruptur. Ve bu işin başını da Abdullah b. Ubeyy'in çektiği söylenmekteydi. Yine Urve şöyle dedi: Aişe, yanında Hassan'a küfredilmesinden hoşlanmaz ve onun şu sözlerin sahibi olduğunu hatırlatırdı: "Hiç şüphesiz, benim babam, babamın babası ile benim şeref ve namusum, Muhammed'in şerefi için size karşı bir kalkandır"

Aişe şöyle devam etti: Medine'ye varınca hastalandım ve bir aydan daha fazla yatakta kaldım. Olanlardan bütünüyle habersizdim. Fakat Medine iftira haberiyle çalkalanmakta imiş

ve bu durum Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in de kulağına ulaşmıştı. Eskiden olduğu gibi hastalığımla igilenmediğini görüyordum. Geliyor, bana hiçbir şey söylemeden başkalarından nasıl olduğumu öğreniyor ve gidiyordu. Bir şeyler dönüyor diye nerdeyse aklım çatlıyordu. Rasûlullah'tan izin aldım ve daha iyi bakım için annemin evine gittim.

Ben orada kalırken, bir gece babamın yeğeni olan Mistah'ın annesiyle rahatlamak için şehrin dışına çıktım. Oradan buradan konuşurken bir şeye takılıp sendeledi ve aynı anda

“Yok olsun Mistah” diye bağırdı.

“Sen nasıl annesin ki, Bedir Savaşı'na katılmış olan oğlunu böyle lanetliyorsun?” dedim.

“Sevgili kızım” diye söze başladı ve şöyle devam etti: “Onun ne rezalet heveslisi olduğundan haberin yok mu? Ardından da bana iftira kampanyasıyla ilgili her şeyi anlatmaya başladı. Bu korkunç hikayeyi duyunca kanım dondu. Hemen eve dönüp, gecenin kalan kısmını ağlayarak geçirdim.

Ben yokken Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*, Ali ve Usâme b. Zeyd'le bu konuyu konuşmuş. Usâme hakkımda güzel sözler söylemiş “Ey Allah'ın Resulü, hanımından iyilikten başka birşey görmedik. Onun hakkında yayılanlar yalan ve iftiradan ibarettir” demiş. Ali ise “Ey Allah'ın Resulü, kadın kıtlığı yok, istersen bir başkasıyla evlenebilirsin. Bununla birlikte, meseleyi araştırmak arzusundaysan kadın hizmetçisini çağır ve ondan sor” demiş. Hizmetçi çağırıldığında o “Seni Hakla gönderen Allah'a yemin ederim ki , ondan kötü bir şey görmedim. Ancak, kendisine ben yokken yoğrulmuş hamura bakmasını söylediğimde uyuya kalır ve bir keçi gelip onu yer” demiştir.

“Aynı gün, Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* minbere çıkıp halka sesleniyor ve şunları söylüyor:

*“Ey müslümanlar, karıma iftira atarak bana zarar vermede hiçbir sınır tanımayan adamın saldırılarına karşı içinizden kim benim şerefimi koruyacak? Allah'a yemin olsun ki, ben iyice araştırdım ve ne onda, ne de adı iftiraya karışan kişide kötü hiçbir şey bulamadım.”*

Bunun üzerine Sa'd b Muâz<sup>489</sup>(doğrusu Useyd b. Hudayr olacak) ayağa kalkıp,

---

<sup>489</sup> İbn Kayyim *Rahmetullahi aleyh* Sa'd b. Muaz'ın bu olaydan önce vefat ettiğini hatırlatarak Sa'd b. Ubade'ye cevap verenin, Sa'd b. Muâz'ın vefatından sonra Evs'in başına geçen Useyd b. Hudayr olduğunu belirtmiştir. Nitekim Zühri, O da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe O da Aişe'den gelen rivayette bu kişinin Useyd b. Hudayr olduğu ifade edilmiştir. Ebu Muhammed b. Hazm da “Hiç kuşkusuz ki gerçek budur. Zira Sa'd b. Muâz, bu olaydan önce vefat etmiştir. Hadisi rivayet eden kişi onun ismini yanlışlıkla anmıştır, dedi. Zâdü'l Meâd, (III/266).

“Ey Allah’ın Rasulü, eğer bu adam bizim kabilemize mensupsa onu biz öldürelim, yok eğer Hazrec kabilesine mensupsa, eğer emredersen yine öldürelim, diyor. Bunu duyan Hazrec kabilesinin reisi Sa’d b.Ubade ayağa kalkarak:

“Yalan söylüyorsun, onu asla öldüremeyeceksin. Bu adamın bizim kabilemize ait olduğunu bildiğinden böyle konuşuyorsun” diye karşılık veriyor. Useyd ona cevap vererek:

“Sen bir münafıksın, bu nedenle de bir münafığı koruyorsun” demiş. Bunun üzerine mescidde, Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*’in orada olmasına rağmen büyük bir kargaşa başlıyor.

Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem* onların öfkelerini bastırıyor ve minberden iniyor.”

Aişe şöyle devam etti. O günümü bütünüyle ağlamakla geçirdim.

Ne gözümün yaşı diniyor, ne de gözüme uyku giriyordu. Bu halde iki gece, bir gündüz ağladım. O kadar göz yaşı döktüm ki, annemle babam ağlamaktan ciğerim parçalanacak sandılar. Annemle babam yanımda oturdukları ve ben de ağlamakta olduğum sırada, Ensar’dan bir kadın benden izin istemiş, ben de, izin vermişim. O da oturup benimle birlikte ağlıyordu. Biz bu durumda iken, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* içeri girdi. Selam verdikten sonra oturdu. Halbuki , Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*, bundan önce, aleyhimde iftira kampanyası başladığından beri yanımda hiç oturmamıştı. Bir ay geçtiği halde bu konuda kendisine bir vahiy de gelmemişti.

Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* oturunca, Şehadet getirdikten sonra: “*Ey Aişe*”, diyerek söze başladı:

“Senin aleyhinde bana, şöyle sözler ulaştı. Sen isnatlardan beri ve uzak isen, yakında, Allah, senin onlardan beri ve uzaklığını açıklayacaktır.

“*Şayet, böyle bir günaha yaklaşınsa, Allah’tan bağışlanmak dile ve ona tevbe et! Çünkü kul, günahını itiraf ve arkasından da, tevbe ettiği zaman, Allah, onun tevbesini kabul eder*” dedi.

Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*, sözlerini bitirince, gözümün yaşı kesildi. O derece kesildi ki, bir damla bile kalmadı.Hemen, babama dönüp“Rasûlullah’a bu hususta benim adıma cevap ver!” dedim. Babam: “Vallahi, Rasûlullah’a ne diyeceğimi bilemiyorum” dedi.Anneme “Rasûlullah’a bu hususta benim adıma sen cevap ver!” dedim.Annem de:

“Vallahi, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*’e ne diyeceğimi bilemiyorum” dedi. Bunun üzerine şehadet getirip yüce Allah’a hamd ettim ve O’nu layık olduğu üzere, sena ettikten sonra söze başladım.

Ben, küçük yaşta bir kadın olduğum için, Kur'an'dan kendimi savunacak çok ayet okuyamazdım. "Vallahi; dedim, ben anladım ki: Siz bu lafları işitmişsiniz ve hatta onlar, gönüllerinizde yer etmiş, onlara inanmışsınızdır. Farazâ ben, size bu işten beriyim desem bana inanmazsınız. Yahut ben kötü bir işi yaptım diye itirafta bulunacak olsam- ki Allah, biliyor ben, böyle bir şeyden beriyimdir- Siz beni hemen tasdik edersiniz! Vallahi, ben, kendim için de, sizin için de, Yakub'un oğulları ile olan misalinden başka getirecek misal bulamıyorum. Nitekim, o zaman, o: *"Artık, bana düşen güzelce sabr edip katlanmaktır. Sizin, şu söylediklenize karşı yardımına sığınılacak, ancak, Allah'tır"* demiştir dedim. Sonra dönüp yatağıma yattım. Vallahi, o zaman, ben yapılan iftiradan beri ve uzak olduğumu, Allah'ın muhakkak, beni ondan berî kılacağını biliyordum.

Fakat, vallahi, Yüce Allah'ın isim hakkında Kur'an'da tilavet edilir bir vahiy indireceğini sanmıyordum. Şahsımı ilgilendirecek bir iş için Kur'an'da Allah tarafından dile getirilmekten kendimi çok uzak ve aşağı görüyordum. Ben, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*'in uykuda bir rüya göreceğini ve Allah'ın o rüya ile, beni isnadlardan berî kılacağını, uzak tutacağını bekliyordum. Vallahî, daha Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem*, yerinden kalkmamış ve ev halkından hiç biri de, dışarı çıkmamış idi ki, Ona vahiy geldi. Kendisini vahyin ağırlık ve şiddetinden titremek gibi vahiy alâmetleri bürüdü. Vahy sırasında, kış günleri bile kendisinden, inci tanesi gibi ter dökülürdü.

Aişe şöyle devam etti: Vahy'in ağırlığı üzerinden kalktığı zaman, Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* sevincinden gülüyordu. Bana ilk söylediği söz şu oldu:

*"Müjde ey Aişe! Yüce Allah, seni kesin olarak berî kıldı."* buyurdu.

Ben, o sırada öfkelenmiş bulunuyordum. Annem ve babam bana:

"Kalk yanına var da, Rasûlullah'a teşekkür et" dediler. Ben:

"Vallahi, ben ne kalkıp O'nun yanına varırım, ne O'na teşekkür ederim! Ben ancak, o kötü şeylerden beni berî kılan ayetleri indiren Allah'a hamd ve şükür ederim" dedim.

Allahu Teâla şu on ayeti indirdi:

(Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır. Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsnüzanda bulunup da: "Bu, apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? Onların (iftiracıların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getiremediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendisidirler. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde

olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi. Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük (bir suç) tur. Onu duyduğunuzda: "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır" demeli değil miydiniz? Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır. Ve Allah âyetleri size açıklıyor. Allah, (işin iç yüzünü) çok iyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir. İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.<sup>490</sup>

Allah, bu ayetler içinde benim beraatimi ilan etti. Yüce Allah, beraatim hakkında bu ayetleri indirince, babam Ebu Bekr *-Radıyallahu anh-* kendisine olan akrabalığı ve yoksulluğundan dolayı yardım ettiği Mıstah b. Usase için: "Aişe'ye bu iftirayı söyledikten sonra, Vallahi, ben de, Mıstah'a hiç bir zaman bir şey vermem!" diye yemin etmiştir. Bunun üzerine, Allahu Teâla: *"Sizden, fazilet ve servet sahibi olanlar, akrabasına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin..."* ayetini indirdi.

Ebu Bekr:

"Vallahi, ben, Allah'ın beni bağışlamasını elbette arzu ederim!" dedi ve Mıstah'a ver geldiği nafakayı tekrar vermeye başladı ve:

"Vallahi, ben artık bunu ondan hiç bir zaman kesmem" dedi.

Aişe şöyle devam etti: Rasûlullah *Sallallahu aleyhi vesellem* Zeyneb bt. Cahş'a da:

*"Ey Zeyneb, Aişe hakkında bildiğini söyle"* diye sormuştu.

Zeyneb:

"Ya Rasûlallah, Ben işitmediğimi işittim, görmediğini gördüm, demekten sakınırım. Vallahi ben onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum" dedi.

Zeyneb, Peygamber *Sallallahu aleyhi vesellem*'in hanımları arasında güzelliği ve Peygamber yanındaki konumu ile kendisini eşit görür ve rekabet ederdi. Yüce Allah, onu dindeki takvası sayesinde korudu. İftiracıların söylediklerini benimseyip körü körüne anlatmaya ve yaymaya koyulan kardeşi Hamne bt. Cahş ise, iftiralarıyla helak olan kimselerle beraber helak olup gitti." İbn Şihab şöyle dedi: İşte şu beş on kişi olan o kimselerin hadisinden bana ulaşan budur. Sonra Urve şöyle dedi: Aişe şöyle demiştir. Vallahi, hakkında dedikodu üretilen adam şöyle demiştir. "Sübhanallah! Nefsim elinde olan Allah'a yemin

---

<sup>490</sup> Nur, 24/11-19

ederim ki kesinlikle bir kadının omuzunu açmış değilim.” Bu adam sonra Allah yolunda şehid edildi.”<sup>491</sup>

### **3.6.2.Hz. Aişe’nin Örnekliği:**

Hz. Peygamber’in sevgili eşi, Hz. Ebu Bekir’in kızı, müminlerin annesi olan Hz Aişe’nin hayatında mü’min erkek ve kadınlar için birçok örnek vardır.

Hz Aişe, peygamberimizin diğer hanımlarına nisbeten en genç ve daha zeki olması hasebiyle Rasuli Ekrem’in talim ve terbiyesinden daha fazla istifade etmiştir. Onun hanesine gelmesiyle hayatının ufkunda yeni bir nur doğmuş, ondan öğrendikleri, insanlığın yarısı olan kadınların yükselme yolunu aydınlatan bir meşale olmuştur. O, eğitimini Hz. Peygamber’den almak, bilmediği veya merak ettiği konuları bizzat peygamberden öğrenmek suretiyle İslam esaslarının en mümtaz öğreticisi olmuştur. Rivayet ettiği 2210 hadis ile en çok hadis rivayet eden yedi sahabenin dördüncüsüdür. Hz.peygamber döneminden başlamak üzere kadınların eğitimi ve öğretimi ile çok yakından ilgilendi. Kendisinden ders dinleyen ve hadis nakleden birçok hanım onun çevresinde yer aldı. Böylece o hem bizzat, hem de yetiştirdiği öğrencileriyle İslam dünyasında kadınlarında ilimle uğraşmalarının gerekliliğini hiçbir tereddüte meydan vermeyecek derecede göstermiş oldu.

Hayatının en zor imtahanlarından birini kendisine atılan ağır bir iftira sebebiyle verdi. Ama o buna rağmen yaradanına olan güven ve bağlılığından asla taviz vermeyerek günümüzde böyle bir muameleye maruz kalan kadınlara örnek teşkil etti. O’nun Rabbine olan bu bağlılığına karşılık Allah bu olayı Kur’an’da zikretmek suretiyle onun iffetini tüm insanlığa ilan etti. Bu olay karşısında gösterdiği sabır, tahammül, vakar ve tevekkül onun ne denli izzet-i nefis sahibi biri olduğunu gösterdi. Kendisine iftira atılmak suretiyle aynı muameleye maruz kalanlar için Hz Aişe’nin tutumu örnek olarak zikredildi.

Örnek hayat mücadelesi veren Hz. Aişe bugün, doğuda ve batıda sayıları gittikçe artan kadın ve erkeklerin kalp ve zihinlerinde adeta yeniden, belki de öncekinden daha canlı bir şekilde yaşamaya ve örnek bir İslam kadını olarak özellikle izinden gidecek çağımız kadınlarının yolunu açmaya, onların ufkunu aydınlatmaya devam etmektedir.

---

<sup>491</sup> Buhârî, el-Meğazî, VII/499,

### 3.7.1. Mücadele Eden Kadın:

Her toplumun kendine has anane, adet, gelenek ve görenekleri vardır. İslam öncesi Arap toplumunda da yerleşmiş bir takım adetler bulunmakta idi. Bu adetlerden bir tanesi Mücadele suresine konu olmuş ve gelen hükümler bu adetin ebediyen tüm toplumlardan kaldırılmasını emretmiştir.

İslam'dan önce Arap geleneğinde adamın biri hanımına kızıp “ sen annem, bacım gibisin” dediğinde eşi ona haram olmuş kabul edilirdi. Fakat ondan boşanmış da olmaz, öyle ortada kalırdı. Ona ne helal sayılırdı ki aralarındaki evlilik ilişkileri devam etsin, Ne de boşanmış olurdu ki kendisine başka bir yol arasın. İşte bu cahiliye döneminde kadının karşılaştığı büyük zorluklardan biriydi.<sup>492</sup>

Bu uygulamanın adına zihar denirdi. Zihar, sırt anlamındaki zahr kökündendir. Bir kişinin karısına, “sen benim için Anamın sırtı gibisin” demesine zihar denir. Bir çeşit perhiz yemini olan zihar, eski bir cahiliye geleneği idi. Cahiliye de zihar, boşanma sayılırdı. Kadının aleyhine olan bu boşama tarzı İslam'da lağvedilerek, yapılmış olan bu yemine kefaretil verilmesi getirildi.<sup>493</sup>

Zihar cahiliye döneminde talakın en ağır şekli idi. Çünkü ziharla zevce ebedi haram olan anne gibi ebedi haram kılınıyordu. Bu sebeple zihar yapan birisinin zevcesini tekrar alması hiçbir şekilde caiz değildi. İslam bu hükmü iptal etti. Ancak ziharın, kefalet verinceye kadar geçici bir haramlığa sebep olduğunu kabul etti. Cahiliyet dönemindeki gibi onu kesin bir talak olarak kabul etmedi. Öyleyse kişi zihar yapsa ve bundan maksadı talak bile olsa yaptığı talak değil yine zihar olur. Eğer zevcesine talak yapsa ve bu talaktan maksadı zihar olsa, bu da zihar değil talaktır. Zihar cahiliye döneminde talaktı. Fakat hükmü İslam tarafından neshedildi. Onun neshedilen hükmüne dönülmesi caiz değildir.<sup>494</sup>

İslam'da ilk defa zihar yapan Ensar'dan Ubade bin Samit'in kardeşi Evs bin Samit idi. Evs bin Samit, ihtiyarlamış ve titiz bir yapıya sahip olmuştu. Bur gün karısı havle bintü Salebe kocasından bir şey istemiş, oda öfkelenip “sen bana anamın sırtı gibisin” diyerek zihar yapmıştı. Derken Evs, çok geçmeden söylediğine pişman olup Havle'yi çağırmıştı. Ancak Havle, yanına gelmekten çekinmiş ve ona: “canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki sen o sözü söyledikten sonra Allah ve Rasülü hükmünü verinceye kadar yanıma gelemezsin

---

<sup>492</sup> Seyyid Kutub, IX/565

<sup>493</sup> Süleyman Ateş, IX/305

<sup>494</sup> Sabuni, II/427

git Rasulullah'a danış" demişti. Evs, "ben utanırım Rasulullah'a bunu soramam" cevabını verince bunun üzerine kadın ben gider sorarım deyip Rasulullah'ın huzuruna vardı.<sup>495</sup>

Ahmet bin Hanbel'in kaydettiği bir rivayette ise bu olay, Havlenin ağzından biraz daha geniş bir biçimde anlatılır:

"Mücadele suresi benim ve Evs bin Samit'in hakkında indi. Evs'in karısı idim. Kocamış ve huysuzlaşmış olan Evs bir gün yanıma geldi. Kendisinden bir şey istedim, kızdı:

Sen bana anamın sırtı gibisin dedi.

Sonra çıkıp akrabasının toplandığı yere gitti , bir saat sonra bana geldi, beni istiyordu:

Hayır dedim. Havleciğin canı elinde bulunan Allah hakkı için bana yaklaşma, Allah ve Elçisi bizim hakkımızda hüküm verinceye dek bana dokunamazsın.

Üzerime atıldı. Kadın nasıl kocamış bir adamı yenerse bende onu üstümden attım. Sonra çıkıp komşularımdan birinden emanet elbise aldım ve Allah'ın elçisinin yanına gittim, önünde oturdum. Kocamın bana yaptıklarını, huysuzluğunu ona anlattım. Allah'ın elçisi (s.a.v) :

"Ey Havlecik, amcanın oğlu kocamış bir ihtiyardır. Onun hakkında Allah'tan kork!" Demeğe başladı.

Çok durmadan benim hakkımda ayet indi. Allah'ın elçisi (s.a.v)'i vahiy esnasında kaplayan hal kapladı. Sonra o hal kendisinden gitti, bana:

Havle, Allah senin ve eşinin hakkında ayet indirdi, dedi ve bana: "Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyetinde bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir. İçinizden zihâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedicidir, bağışlayıcıdır. Kadınlardan zihâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır. (Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ardarda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah'a ve Resûlüne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır.<sup>496</sup> Ayetine kadar okuduktan sonra buyurdu ki:

- Kocana söyle bir köle azad etsin.
- Yanında azad edecek kölesi yoktur, ya Rasulallah dedim.
- O zaman iki ay oruç tutsun, dedi.

---

<sup>495</sup> Elmalı'lı, VII/450

<sup>496</sup> Mücadele, 58/1-4

- Vallahi kocamış bir ihtiyardır, oruç tutamaz dedim.
- Öyle ise altmış fakire birer vesak hurma versin, dedi.
- "Ey Allah'ın elçisi Allah'a yemin ederim ki onun bu kadar imkanı yok" dedim.
- Hz. Peygamber buyurdu ki: "Biz ona bir vesak hurma yardım edeceğiz."
- Ya Rasulallah, bir vesak ta ben yardım ederim dedim.
- Resulullah: "Çok yerinde, çok güzel ettin. Git, onun yerine onları sadaka olarak dağıt. Sonra da amcanın oğluna iyi davran" buyurdu.
- Ben de gittim, dediklerini yaptım.<sup>497</sup>

Bu olay, Kur'an'da zikredilmiş ve Allah (c.c), bir kadının uğradığı haksızca muameleye müdahale ederek tüm nesillerin bu olayı görmesini ve ibret almasını istemiştir. Ayrıca bu olay bir sureye de isim olmuştur. Ayet haksızlığa uğrayan kadının, hakkını savunma hakkına sahip olduğunu gösterir. Bindörtü yıl önce, haksızlığa uğramış bir kadına, hakkını peygamber ve devlet başkanı huzurunda arama özgüvenini vermesi açısından da dikkat çekicidir.

Burada, örflerinin gelenek ve göreneklerinin baskısı altında ezilmeyi kabul etmeyen bir kadının örneği vardır. O haklı olduğuna inandığı konuda meseleyi Allah Rasulün'e götürmüş ve bu konuda tatmin edici bir cevap alıncaya kadar onunla mücadele etmiştir. Kadın bunu yaparken meselenin tüm yönlerini doğru ve çarpıtmadan gözler önüne sermiştir. Onun dürüstlüğü ve cesaretle olayın üzerine gidişi Allah (c.c.) tarafından takdirle karşılanmıştır.

Havle'nin Hz. Peygamberle mücadelesi yücelerek Allah katına çıkmış ve oradan zihar gibi yanlış bir adetin düzeltilmesini alıp getirmiştir.<sup>498</sup>

Günümüzde bir takım kadınlar, bulundukları toplumların adet ve örflerine kurban edilmekte ve kendilerine değersiz bir eşya muamelesi yapılmaktadır. Halbuki Kur'an, kadının nesiller boyu süren istismarını ortadan kaldırmış ve onun onurunu koruyarak gereken değeri vermiştir.

Havle Binti Salebe, İslam öncesi var olan ve kadının istismar edilmesine sebep olan zihar adetine karşı mücadele başlatmış ve bu mücadelesi Kur'an'da tüm insanlığa örnek olarak zikredilmiştir. Allah (c.c.), kadının bu haklı mücadelesinde onu vahiyle desteklemiş ve kadının konumunu Kur'an'da net bir şekilde ortaya koymuştur.

Havle Binti Salebe'nin mücadelesi tüm nesillere örnek teşkil etmektedir. Gelenek ve adetlerin baskısını kullanarak kadını istismar eden toplumlara vahyi ön plana çıkarma, vahyin

<sup>497</sup> Süleyman Ateş, IX/307-308

<sup>498</sup> Bayraklı, s.61

ışığında yaşamanın gerekliliğini anlatır. Sosyal adalet ve fertlerin 6zg6rl6klerini ortaya koyar bu olay.

Yanlış uygulamaların 6zerine cesaretle giderek gerçeklerin ortaya çıkması m6cadelesini veren bir kadının 6rneğidir. Onun bu m6cadelesini Allah (c.c.) işittim diyerek karşılık vermiş ve Kur'an'da zikretmek suretiyle onun davranışının 6rnekliğini ortaya koymuştur.

## SONUÇ

Kur'an'da anlatılan kıssalar hikaye olsun diye değil, insanların ibret almaları için zikredilir. Kur'an, insanlara doğru ve nezih bir hayatın nasıl yaşanacağını örnekleriyle sunar. Geçmişte yaşamış, kendilerine peygamberler gönderilmiş ama yine de doğru bir yaşam modelini kabul etmemekte direnen toplumların sapma noktaları insanlara anlatılarak aynı hatalara düşmemeleri konusunda onlara uyarılarda bulunur. Bunun yanı sıra vahye karşı gönlünü açık tutan, salih bir kul olma yolunda çaba gösteren ve bu uğurda her şeyi göze alabilen şahsiyetlerden de bahsedilmek suretiyle bu şahsiyetlerin örneklikleri gözler önüne serilir.

Biz bu çalışmamızda Kur'an'da hem genel olarak övgüğe değer davranışları zikretmek hem de örnek şahsiyetlerden bir bölümünü, Kur'an'da övgüyle bahsedilen kadınları tesbit etmek suretiyle örnekliklerini ortaya koymaya çalıştık.

Bu şahsiyetlerden biri, Hz. Meryem'dir. Hz. Meryem, kullukta zirveye çıkan bir kadındır. Hz. Meryem'in hayatını incelediğimizde komploya ve iftiraya açık bir toplumda babasız bir çocuğu dünyaya getirmesine rağmen, Allah'a olan bağlılığından ve samimiyetinden asla taviz vermediğini gördük. Bulunduğu toplum tarafından her türlü kötülüğe uğramayı göze alma pahasına kullukta ısrarın ne demek olduğunu öğrendik. Her yönüyle kokuşmuş ve kirlenmiş bir toplumda nasıl temiz kalınacağına şahit olduk.

Yine çalışmamızda incelemeye çalıştığımız, Hz. Hacer'den ıssız bir çölde yalnız başına kalma pahasına da olsa emre itaatin ve Allah'a tevekkülün örneklerini gördük. Zira o ıssız Mekke vadisinde kocası Hz. İbrahim tarafından bırakıldığında, "Bunu senden rabbin mi istedi" diye sorması üzerine aldığı evet cevabına karşılık "O halde o bizi korur" diyerek Allah'a olan güven ve itaatin nasıl olması gerektiğini ortaya koyuyordu.

Firavun gibi zalim ve Allah'a isyanda zirveye ulaşmış bir kimsenin yanında, her türlü imkana ve refaha sahip olmasına rağmen, Allah'a imanı, öldürme pahasına tercih eden Hz. Asiye'de zulmün karşısında dimdik durabilmenin ve imanda samimiyetin örnekliğini görüyoruz.

Bulunduğu topluma hükmeden, saltanatı, gücü, otoriteyi ve serveti elinde bulunduran Belkıs gibi bir kadının, Allah'ın emirlerine teslim olmak suretiyle, yaratana karşısında her şeyinden vazgeçerek boyun eğen ve toplumunun da İslam'ı seçmesi için öncülük eden bir kadının örneğini gördük.

Kendisine ağır bir iftira atılmak suretiyle incitilen Hz. Aİşe’de, başa gelen ağır bir imtihana karşı nasıl sabredileceğini ve toplumunda tek başına kalsa bile yardımını sadece Allah’tan beklemenin örneğini gördük.

Toplumunda kök salmış ve kadının ezilmesine, istismar edilmesine yönelik geleneklere, adetlere, boyun eğmeği kabul etmeyen, bu uğurda mücadele eden bir kadının bu mücadelesi, anlamsız tabulara karşı nasıl cesaretle mücadele edeceğimizi bize göstermektedir.

Kur’an bir takım hikayeler ve kıssaları insanlığa aktarır. Değerin belge ve delilini çeşitli olay ve durumlarda ortaya koyduktan sonra o değersel konuların türünü hem kadın kıssaları içerisinde hem de erkek kıssaları içerisinde nakleder. Kur’an’ın geneline baktığımız zaman bu durumu açık bir şekilde görürüz.

İslam’dan uzak bir kadın, tüm işlerinde toplum için bir fitnedir. Çocuklarına karşı tavrı da fitnedir. Eğer toplum aklını başına alıp kadınlarıyla ilgilenmez ve gereği gibi onları yetiştirmezse, o zaman kadın bir yıkım sebebi olur. Nitekim peygamberimiz a.s. şöyle buyurmuştur : “İsrailoğullarının ilk fitneye düşüşü kadınlar yüzünden olmuştur.

Doğrusu bütünüyle bir toplumun düzelmesi, kadının düzelmesine bağlıdır. Bunun içindir ki Kur’an’da, örnek bir İslam kadının nasıl olacağı, örnekleriyle birlikte zikredilmiştir.

## BİBLİYOGRAFYA

### KUR'AN-I KERİM

- AFZALU'R RAHMAN, *Siret Ansiklopedisi*, İnkılap yay., İstanbul, 1996
- AHMET CEVDET PAŞA, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefa*, Bedir Yay., İstanbul, 1976
- AHMET BİN HANBEL, *Müsned*, Terc. Rıfat Oral, Süleyman Sarı, Ensar Yay., Konya, 2003
- AİŞE ABDURRAHMAN BİNTÜ'Ş-ŞATİ, *Rasûlullah'ın Annesi ve Hanımları*, Terc. İsmail Kaya, uysal yay. Konya, 1992
- AKTAŞ, Cihan, *Sistem İçinde Kadın*, Beyan yay., İstanbul. 1991,
- ALİAH SCHLEİFER, *İslam'ın Kutsal Meryemi*, Terc. İbrahim Kapaklıkaya, gelenek yay. İst., 2003 s.114
- AMİNE VEDUD MUHSİN, *Kuran ve Kadın*, Terc. Nazife Şişman İz Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2000
- AMULİ, Cevadi, *Celal ve Cemal Aynasında Kadın*, İnsan Yay., İstanbul, 1996
- ARSLAN, Ali, *Büyük Kur'an Tefsiri*, Okusan Yay. İstanbul.1965
- ARSEL, İlhan, *Şeriat ve Kadın*, İstanbul, 1987
- ATEŞ, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Yay., İstanbul, 1990
- AYDIN, M. Akif, 'Kadın' Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 24 İstanbul, 2001
- .....TDV. Yayınları Kadın Kolları Genel Merkezinde Verilen Konferans, 8 Aralık 1996, TDV Yayınları Ankara, 1998
- AYINTABI, Mehmet Efendi, *Tibyan Tefsiri*, Akpınar Yay., İstanbul, 1987
- BALTACI, Muhammed, *Mekanetü'l Mer'e*, Dar'üs-Selam, Kahire, 2000
- Barnabas İncili*, Kültür Basın Yayın Birliği, İstanbul ,Tarihsiz
- BAYMUR, Feriha, *Genel Psikoloji*, İnkılap ve Ata Kitabevi, İst. 1978 (4. basım)
- BAYRAKLI, Bayraktar, *Kadın Sevgi ve Temel Haklar*, işaret yay., İst. 2000,
- BEGOVIÇ, Ali İzzet, *Doğu ve Batı Arasında İslâm*, Nehir Yay. 1992 İstanbul.
- BEHCET, Ahmet, *Peygamberler Tarihi*, Uysal Yay., Konya, 1995
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâl-i Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yay., İstanbul, 1991

- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihali*, Bilmen Yay. İstanbul, 1985
- BUHARİ, *Sahihi Buhari*, Terc., Abdullah Feyzi Kocaer, Hüner yay. Konya, 2004
- BUHARİ, *Sahih-i Buhari Muhtasarı*, Tecrid-i Sarih Tercemesi, D.İ.B. yay., Ankara, 1980
- BURSEVİ, İsmail Hakkı, *Rûhu'l-Beyan*, Damla Yay., İstanbul, 2002
- CANAN, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı*, Akçağ yay. İstanbul, 1992
- CARULLAH, Musa, *Hatun*, Terc.Mehmet Görmez, Kitabıyyat, Ankara, 2000
- ÇANTAY, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim*, Elif Ofset İstanbul. 1976
- DERVEZE, İzzet, *Et-Tefsirü'l-Hadis*, Ekin Yay. İstanbul, 1988
- DİKMEN, Mehmet – Ateş, Bünyamin, *Peygamberler Tarihi*, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1981
- EBU DAVUD , *Sünen-i Ebu Davud* Şamil Yay., İstanbul,
- EBU ZEHRA, Muhammed, *Hristiyanlık Üzerine Konferanslar*, Fikir Yayınları, İstanbul, 1978
- ELMALI'LI, Yazır, M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Yay. İstanbul., 1994
- EMİN, Kasım, *Tahriru'l Mer'e*, Kahire 1999, s.128
- EMİROĞLU, Hasan Tahsin, *Esbabı Nüzul*, Yeni kitap Yay., Konya, 1965
- ESED, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, İşaret yay., İstanbul, 1996,
- ESED, Muhammed, *Mekkeye Giden Yol*, İnsan Yay., İstanbul, 1988
- EZRAKİ, M. Eb'ul Velid, *Ka'be ve Mekke Tarihi*, Çağrı Yay., İstanbul. 1980
- FADLULLAH, M. Hüseyin, *Min Vahyi'l-Kur'ân*, Akademi Yay. İstanbul,
- FATİŞ, Emrullah, *Kur'an'da Hz. İsa*, Net Form Matb, Kayseri, 2000
- FAZLUR RAHMAN, *Ana konuları ile Kuran*, çev: Alparslan Açıkgen, Ankara, 1998
- GARAUDY, Roger, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, çev: Cemal Aydın, Pınar Yay. Ocak 2000
- GAZALİ, Zeynep, *Kur'an'a Bakışlar*, terc.Ali Akpınar, Uysal yay. Konya, 2003
- GÜNDÜZ, Şinasi, *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2001
- GÜRTUNCA, M. Faruk, *Peygamberler Tarihi*, Sağlam Kitabevi, İstanbul, 1978,.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *Aziz Kur'an*, Beyan Yay. İstanbul, 2000
- HAŞİMİ, M. Ali, *Kur'an ve Sünnette Müslüman Şahsiyeti*, risale yay. İstanbul, 1988, s.167

- HARMAN, Ömer Faruk ‘Kadın’ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV yay. İstanbul, 2001
- HASAN, H. İbrahim, *İslâm Tarihi*, Kayıhan yay., İstanbul, 1987
- HAVVA, Said, *El-Esas Fi’t-Tefsir*, Şamil Yay., İstanbul, 1989
- HİCAZÎ, Mahmut, *Furkan Tefsiri*, İlim Yay., İstanbul. Tarihsiz
- İBNÜ’L-ESİR, *El Kamil Fi’t-Tarih*, Bahar Yay., İstanbul, 1985,
- İBN KESİR, *El-Bidaye Ve’n-Nihaye*, Çağrı Yay., İstanbul, 1994
- İBN KESİR, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerim Tefsiri*, Terc. Bekir Karlığa- Bedrettin Çetiner, Çağrı yay., 1988
- İBN KUTEYBE, *Kitab’ül-Mearif*, 1970
- İBNİ KAYYIM, El Cevziyye, *Zâdü’l Meâd*, Terc. Muzaffer Can, Cantaş Yay., İstanbul, 1989
- İBN-İ MANZUR, Muhammet b.Mükrim, *Lisanu-l Arap*, II, Daru Lisanu-l Arap, Beyrut tarihsiz
- İBN-İ HALDUN, *Mukaddime*, Yeni Şafak Gazetesi Hediyesi 2004 İstanbul.
- İBN-İ HİŞAM, *İslâm Tarihi Siret-i İbn-i Hişam*, Kahraman Yay., İstanbul 1985
- İSLAMOĞLU, Mustafa, *Adayış Risalesi*, Denge yay. İstanbul. 1992
- İncil-i Şerif ile Tefsiri*, Osmanlıca Matbu, Raşid Efendi Kütüphanesi, No:19628. 1/11
- İSLAMOĞLU, Mustafa, *Üç Muhammed*, Denge Yay. 3.Baskı, İstanbul, 2001
- JACOB XAVIER, *İncil’e Göre İsa Kimdir*, Orhan Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul, 1992
- JANSEN, J.J.G., *Kur’an’a Bilimsel- Filolojik- Pratik Yaklaşımlar*, çev: Halilrahman Açar, Fecr Yayınları, Ankara, 1993
- KANDEHLEVİ, Muhammed Yusuf, *Hayatü’s-Sahabe*, Divan Yay., İstanbul, 1991
- KARA, Necati, *Kur’an’a Göre Hz. Musa Firavun ve Yahudiler*, Seha Neşr. İstanbul, 1991
- KARAMAN, Hayreddin, “Kadının Şahitliği”, *İslami Araştırmalar*, cilt:5, 1991, sayı:4
- KASIMİ, Cemaluddin, *Mehâsinü’t-Te’vil*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1978,
- KIRCA, Celal, “Geleneksel ve Çağdaş İslam Yorumunun Temel Problemleri”, *D.İ.B. 2. Din Şurası*, Kasım 1998, Ankara
- ....., *Kur’an’a Yönelişler*, Tuğra Neşriyat, İstanbul
- KOMİSYON, *Kur’an Yolu*, D.İ.B. Yay. Ankara, 2004
- KOMİSYON, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Milliyet Yay., İstanbul, 1986
- KOMİSYON, *İslâm Ansiklopedisi*, Şamil Yay., İstanbul, 2000,

- KOMİSYON, *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1993
- KOMİSYON, *Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi*, Gelişim Yay., İstanbul, 1993
- KOMİSYON, *Ana Britannica*, Milliyet Yay., İstanbul, 1990,
- KOMİSYON, *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, Türkiye Gazetesi Yay. İstanbul, 1993
- KÖKSAL, Asım, *Peygamberler Tarihi*, T.D.V. yay., Ankara, 1995
- KURTUBİ, *El-Camiu'li-Ahkami'l Kuran*, Terc. M. Beşir Eryarsoy, Buruç Yay., İstanbul, 1999
- KUTUB, Muhammed Ali, *İman ve İnkâr Aynasında İki Kadın*, İlke Yay., İstanbul, 1999
- KUTUB, Muhammed Ali, *Peygamberden İktibaslar*, Fikir yay., 2. Baskı İst. 1980 s. 152
- KUTUB, Seyyid, *Dini Hikayeler*, Sağlam Yay., İstanbul, 1992
- KUTUB, Seyyid, *Fi Zılal-il Kur'an*, Hikmet yay., 1986, İstanbul.
- KUTUB, Muhammed Ali, *(Müminlerin Anneleri) Peygamberimizin Hanımları*, Terc., Taceddin Uzun, uysal yay., Konya, 1993
- Kitab- Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, İncil ve Tevrat*, Kitabı Mukaddes Şirketi, 1976
- MALİK BİN ENES, *Muvatta*, tahk. Muhammed Fuad Abdülbaki, çağrı yay. İstanbul 1992
- MARTİN LİNGS, *Hız. Muhammed'in Hayatı*, İz yay. İstanbul, 1994
- MEVDUDİ, Ebu'l A'la, *Tefhimü'l-Kur'an*, İnsan yay. İstanbul. 1996,
- MEHMET VEHBİ EFENDİ, *Hulâsatü'l-Beyân Fi Tefsir'il-Kur'an*, Üçdal Neş. İstanbul, 1966
- MİSSEYKE, Amine Fitnet, *Vakıul-Mer'eti'l Hıdariyy*, Şirket'ü Alemiyye Lil'Kitap, Beyrut, 1996
- M. NECATİ Bursalı, *Hız. İsa ve Hız. Meryem*, Saray Kitabevi, İstanbul, 1984
- MÜSLİM, *Sahih-i Müslim*, Terc. Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1977
- NEYSABURİ, Nizamettin, *Garaib'ul Kur'an*, Kitabı'l İlmiyye, Beyrut, 1996
- NİŞÂBÜRÎ, El-Hâkim, el-Müstedrek, Beyrut, ty, III, 507 Müstedrek,
- ÖMER, Ahmed Ömer, *Kur'ân-ı Kerim'de Hız. İsa*, Kelebek Yay. Konya. 2003
- P. LUİĞİ, İannitto, *Meryem Ananın Hayatı*, Orhan Matbaacılık, İstanbul, 2002

- RAMAZANOĞLU, Mahmud Sami, *Hazreti İbrahim Aleyhisselam*, Erkam Yay., İstanbul, 1980
- RAZİ, Fahraddin, *Mefatihü'l-Ğayb*, Akçağ yay. İstanbul, 1989
- SABUNİ, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1990
- ŞAKİR, Mahmud, *H. Adem'den Bugüne İslâm Tarihi*, Kahraman yay., İstanbul, 1995
- ŞEFKATLİ TUKSAL, Hidayet, *Kadın Karşısı söylemin İslam Geleneğindeki İz Düşümleri*, Kitabiyat, Ankara, 2000
- ŞEVKANİ, Neylû'l-evtar, Kahire, 1380/1961
- ŞELTUT, Mahmut, *El-İslam Akidet'ü ve's Şera*, Daruş Şuruk, Beyrut
- ŞERİATİ, Ali, *Hac*, Bir yay. İstanbul, 1988
- SINAI, *Sebilu Selam*, Daru'l Leyl, Beyrut, 1980
- ŞİMŞEK, M.Said, *Kur'an'ın Ana Konuları*, beyan yay.2. baskı İstanbul, 2001
- ÖZSOY, Ömer – GÜLER, İlhami, *Konularına Göre*, Fecr Yayınları, Ankara, 1998
- TABATABAİ, Muhammed Hüseyin, *El-Mizan Fi Tefsir'il-Kur'an*, Kevser Yay. İstanbul, 1988
- TABBARA, Abdulfettah, *Kur'anda Peygamberler ve Peygamberimiz*, Milli Gazete'nin Hediyesidir. İstanbul., 1998
- TABERİ, Muhammed b. Cerir, *Tarih-i Taberi*, Can yay. Konya. 1973
- TANTAVİ, *Cevahirül Kur'an*, H. 1350, ( 2. Baskı)
- TATAR, Burhanettin, “Kadın Bilincinin Özgürleşmesi Bağlamında Dil Problemi”, *İslamiyat*, cilt: 3, sayı:2
- TİRMİZİ, *Sünen-i Tirmizi*, Terc. Abdullah Parlayan,Konya Kitapçılık, Konya, 2004
- TOPALOĞLU, Bekir, *İslam'da kadın*, Rağbet yay. İstanbul 2001
- TÜMER, Günay, *Hristiyanlıkta ve İslam'da Hz. Meryem*, T.D.V. yay., Ankara, 1996.
- ULUDAĞ, Süleyman, *Yenidünya Dergisi* “Tevazu” başlıklı yazı, Temmuz 2005.
- VAHİDÜDDİN HAN, *Kur'an'ın Öngördüğü İnsan*, Terc.,İbrahim Şahin, Bir yay., İst.,1987
- YAHYA, Harun, *Örnek Müslüman Kadın Hazreti Meryem*, Araştırma Yay. İstanbul, 2003
- YAKIŞIR, Muammer, *İbrahimi Hacca Doğru*, Baskı Çağlayan A.Ş. İzmir, 2000
- YILDIRIM, Celal, *Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yay., İzmir, 1987
- ZEMAHŞERİ, Ebul Kasım b. Ömer, *Keşşaf*, Beyrut,1366/1947

ZERKEŞİ, Bedruddin, *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Terc. Dr. Bünyamin Erul, Kitabiyat, Ankara, 2000

ZUHAYLİ, Vehbe, *el Fıkhu'l- İslami ve Edilletühü*, Terc. Komisyon, İslam fıkhi Ansiklopedisi, risale, 1992 İstanbul,